

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ-ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΜΣ: ΣΧΟΛΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

Η σχέση ατομικών παραγόντων και των διαστάσεων γονικότητας με τη σύναψη
φιλικών σχέσεων για εφήβους μαθητές Α' και Β' Λυκείου

Αναστασία-Ειρήνη Ζαλαταριώφ (ΣΧΨ 1011705)

Παναγιώτης Λιανός, Διδάκτωρ, Τμήμα Ψυχολογίας ΕΚΠΑ

Αθήνα, Φεβρουάριος 2020

Τριμελής Εξεταστική επιτροπή

Παναγιώτης Λιανός, Διδάκτωρ, Τμήμα Ψυχολογίας ΕΚΠΑ (επόπτης)

Αικατερίνη Λαμπροπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Ψυχολογίας ΕΚΠΑ

(μέλος)

Φωτεινή Πολυχρόνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Ψυχολογίας ΕΚΠΑ (μέλος)

Σημείωμα της Συγγραφέως

Το δοκίμιο αυτό αποτελεί διπλωματική εργασία που συντάχθηκε για το ΠΜΣ

«Σχολική Ψυχολογία», Τμήμα Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και υποβλήθηκε το Φεβρουάριο του 2020.

Η συγγραφέας βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στην εργασία τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Περίληψη

Οι πρακτικές ανατροφής των γονέων καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τη μετέπειτα διαμόρφωση των κοινωνικών τους σχέσεων. Οι έφηβοι των οποίων οι γονείς έχουν υιοθετήσει αυταρχικά ή επιτρεπτικά στυλ γονικότητας παρουσιάζουν έλλειψη κοινωνικών δεξιοτήτων στις σχέσεις με συνομηλίκους. Από την άλλη, οι γονείς που υιοθετούν δημοκρατικές πρακτικές ανατροφής προετοιμάζουν τα παιδιά τους να διαμορφώνουν πιο λειτουργικές σχέσεις με τους συνομηλίκους και να δημιουργήσουν φιλίες υψηλότερης ποιότητας. Στην παρούσα ερευνητική εργασία επιχειρήθηκε να μελετηθεί η σχέση της γονικότητας και ατομικών παραγόντων με την ποιότητα της φιλίας εφήβων. Στην έρευνα συμμετείχαν 310 μαθητές Α' και Β' Λυκείου από σχολεία της Αττικής οι οποίοι συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς για τη γονικότητα, τις λειτουργίες της φιλίας και άλλους δημογραφικούς παράγοντες. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι πράγματι το φύλο, η ηλικία καθώς και η οικογενειακή κατάσταση συσχετίζονται με τις φιλίες που κάνουν οι έφηβοι. Μάλιστα, φάνηκε ότι ο σημαντικότερος προβλεπτικός παράγοντας της ποιότητας των φιλικών σχέσεων των εφήβων είναι το φύλο, η ηλικία και ακολουθεί το στυλ γονικότητας της μητέρας. Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι τα κορίτσια είναι πιο πιθανό να εκδηλώσουν μεγαλύτερα επίπεδα βοήθειας και συντροφικότητας στις φιλικές τους σχέσεις. Οι μαθητές-τριες της Α' Λυκείου επίσης, είναι πιο πιθανό να παρουσιάσουν υψηλότερα επίπεδα αξιόπιστης συμμαχίας και εγγύτητας. Επίσης, η συναισθηματική ζεστασιά της μητέρας φαίνεται να εξηγεί ένα μικρό ποσοστό της διακύμανσης στα επίπεδα συντροφικότητας, βοήθειας, αυτοεπιβεβαίωσης και συναισθηματικής ασφάλειας των φιλιών των εφήβων.

Λέξεις-κλειδιά: γονικότητα, προσκόλληση, πρακτικές ανατροφής, φιλικές σχέσεις, έφηβοι

Abstract

Parenting dimensions have a great impact on the formation of the adolescents' social relationships later. Adolescents whose parents have adopted an authoritarian or permissive parenting style demonstrate inadequate social skills in relationships with peers. On the contrary, parents with authoritative rearing styles encourage their children to form much more functional relationships with peers and friendships of higher quality. In light of this acknowledgement, the aim of the present study was to examine the relationships between parenting dimensions, demographic factors and the quality of adolescents' friendships. The sample consisted of 310 pupils who attended the first and the second class of senior high schools in Attiki and filled out self-report questionnaires on parenting, several sociometric factors and adolescents' friendship quality. Findings suggest that, gender, age as well as family status are associated with teenager's friendships. Actually, gender and age were found to be the most significant predictors of adolescents' friendships quality followed by mother's parenting style. Specifically, girls are more likely to note higher levels of help and companionship in their friendships compared to boys. First grade students were also more probable to exhibit higher levels of reliable alliance and intimacy than second grade students. Additionally, mother's emotional warmth predicted a low percentage of variance in companionship, help, self-validation and emotional warmth levels of adolescents close relationships.

Key words: parenting, attachment, rearing styles, friendships, adolescents

Πρόλογος

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος συσχετίζεται με το γεγονός ότι προσεγγίζει το συστημικό μοντέλο. Το θέμα αυτό παρέχει μια πληρέστερη κατανόηση του πώς οι σχέσεις με την πατρική οικογένεια/οικογένεια καταγωγής συσχετίζονται με την μετέπειτα λειτουργικότητα του ατόμου (ένας τομέας εκ της οποίας μελετάται εδώ-ο κοινωνικός-). Είναι πραγματικά ενδιαφέρων ο τρόπος με τον οποίο κάποιες πρώιμες καθώς και μετέπειτα εμπειρίες στο πλαίσιο της οικογένειας έχουν τόση δύναμη ώστε να ορίζουν την ζωή του ατόμου στα επόμενα στάδια της ζωής του. Άλλωστε, όπως υποστηρίζει και η οικογενειακή θεραπεία, αν το άτομο κατανοήσει αυτά τα δυναμικά και κάνει τις συνδέσεις μεταξύ της ζωής του τώρα και τις αλληλεπιδράσεις με την πατρική του οικογένεια τίθενται τα θεμέλια για την αλλαγή και την απελευθέρωση.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω και να εκφράσω την ιδιαίτερη εκτίμηση μου στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Παναγιώτη Λιανό για το γνήσιο και διαρκές ενδιαφέρον του για την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας, για τη βοήθεια του σε όλες τις φάσεις της συγγραφής της και την καθοδήγηση του.

Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή κ. Παυλόπουλο Βασίλη για την πολύτιμη βοήθεια του στο κομμάτι των στατιστικών αναλύσεων και την άμεση ανταπόκριση του στις απορίες μου.

Θερμές ευχαριστίες και στην κ. Χατζηχρήστου Χρυσή που είναι υπεύθυνη για την ευρύτερη έρευνα-μέρος της οποίας είναι η παρούσα ερευνητική εργασία- που μου έδωσε την ευκαιρία να συμμετάσχω σε αυτή.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες σε όλο το διδακτικό προσωπικό του ΠΜΣ Σχολικής Ψυχολογίας και στις συμφοιτήτριες μου που όλοι μαζί απέδειξαν ότι το σχολικό (κατ'αντιστοιχία το ακαδημαϊκό) κλίμα είναι το θεμέλιο για το άνοιγμα νέων οριζόντων, την πρόοδο και το μοίρασμα.

Ευχαριστώ επίσης, τα σχολεία που πήραν μέρος στην έρευνα για την καλή τους διάθεση και την άριστη συνεργασία.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου και άλλα σημαντικά μου πρόσωπα για την κατανόηση, συναισθηματική υποστήριξη και την εμπιστοσύνη που μου δείχνουν σε κάθε βήμα.

Περιεχόμενα

Περίληψη	3
Abstract.....	4
Πρόλογος	5
Κατάλογος Πινάκων.....	8
Η σχέση ατομικών παραγόντων και των διαστάσεων γονικότητας με τη σύναψη φιλικών σχέσεων για εφήβους μαθητές Α' και Β' Λυκείου.....	10
Γονικότητα.....	10
Φιλία	18
Γονικότητα και φιλία.....	29
Ερευνητικοί στόχοι και ερωτήματα	37
Μέθοδος.....	39
Συμμετέχοντες.....	39
Μέσα συλλογής των δεδομένων	44
Διαδικασία συλλογής των δεδομένων.....	51
Αποτελέσματα.....	53
Περιγραφική στατιστική και συσχέτιση.....	53
Διερεύνηση υποθέσεων	61
Συζήτηση.....	74
Περιορισμοί και Προτάσεις.....	80
Πιθανές εφαρμογές στο χώρο της σχολικής ψυχολογίας.....	83
Βιβλιογραφία	84
Παράρτημα	111

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1. Κατανομές συχνότητας των συμμετεχόντων στην έρευνα ως προς τη τάξη φοίτησης	39
Πίνακας 2. Κατανομές συχνότητας των συμμετεχόντων στην έρευνα ως τη χώρα γέννησης	40
Πίνακας 3. Κατανομές συχνότητας των συμμετεχόντων στην έρευνα ως το μορφωτικό επίπεδο.....	41
Πίνακας 4. Κατανομές συχνότητας των συμμετεχόντων στην έρευνα ως προς την οικογενειακή κατάσταση	42
Πίνακας 5. Κατανομές συχνότητας των συμμετεχόντων στην έρευνα ως προς την ύπαρξη αδελφών των συμμετεχόντων.....	42
Πίνακας 6. Κατανομές συχνότητας των συμμετεχόντων στην έρευνα ως προς τον γενικό βαθμό προηγούμενου τριμήνου/τετραμήνου	43
Πίνακας 7. Περιγραφικοί Στατιστικοί Δείκτες και Συντελεστές Αξιοπιστίας για τις υποκλίμακες του ερωτηματολογίου για τις λειτουργίες της φιλίας (MFQ-FF).....	54
Πίνακας 8. Περιγραφικοί Στατιστικοί Δείκτες και Συντελεστές Αξιοπιστίας για τις υποκλίμακες των ερωτηματολογίων του στυλ γονικότητας (EMBU-C) του πατέρα και της μητέρας.....	55
Πίνακας 9. Συσχετίσεις SpearmanRho μεταξύ των κλιμάκων του MFQ-FF, του EMBU-C για πατέρα και του EMBU-C για μητέρα (N=310).....	58
Πίνακας 10. Τακτικές τιμές και U-τιμή των διαστάσεων της φιλίας ως προς το φύλο των συμμετεχόντων.....	62

Πίνακας 11. Τακτικές τιμές και U-τιμή των διαστάσεων της φιλίας ως προς τη τάξη φοίτησης των συμμετεχόντων.....	63
Πίνακας 12. Τακτικές τιμές και H-τιμή των διαστάσεων της φιλίας ως προς την ακαδημαϊκή επίδοση των συμμετεχόντων.....	64
Πίνακας 13. Τακτικές τιμές και H-τιμές των διαστάσεων της φιλίας ως προς την οικογενειακή κατάσταση των συμμετεχόντων	65
Πίνακας 14. Συντελεστές παλινδρόμησης για τη στατιστική πρόβλεψη της Συντροφικότητας από δημογραφικούς παράγοντες του παιδιού και από τις διαστάσεις γονικότητας του πατέρα και της μητέρας.....	67
Πίνακας 15. Συντελεστές παλινδρόμησης για τη στατιστική πρόβλεψη της Βοήθειας από δημογραφικούς παράγοντες του παιδιού και από τις διαστάσεις γονικότητας του πατέρα και της μητέρας.....	68
Πίνακας 16. Συντελεστές παλινδρόμησης για τη στατιστική πρόβλεψη της Αυτοεπιβεβαίωσης από δημογραφικούς παράγοντες του παιδιού και από τις διαστάσεις γονικότητας του πατέρα και της μητέρας.....	70
Πίνακας 17. Συντελεστές παλινδρόμησης για τη στατιστική πρόβλεψη της Αξιόπιστης συμμαχίας από δημογραφικούς παράγοντες του παιδιού και από τις διαστάσεις γονικότητας του πατέρα και της μητέρας.....	71
Πίνακας 18. Συντελεστές παλινδρόμησης για τη στατιστική πρόβλεψη της Αυτοεπιβεβαίωσης από δημογραφικούς παράγοντες του παιδιού και από τις διαστάσεις γονικότητας του πατέρα και της μητέρας.....	72
Πίνακας 19. Συντελεστές παλινδρόμησης για τη στατιστική πρόβλεψη της Συναισθηματικής ασφάλειας από δημογραφικούς παράγοντες του παιδιού και από τις διαστάσεις γονικότητας του πατέρα και της μητέρας.....	73

Η σχέση ατομικών παραγόντων και των διαστάσεων γονικότητας με τη σύναψη φιλικών σχέσεων για εφήβους μαθητές Α' και Β' Λυκείου

Γονικότητα

Η γονικότητα μπορεί να οριστεί ως η φροντίδα του γονέα προς το παιδί που περιλαμβάνει τη δημιουργία σχέσης και προσκόλλησης με το παιδί, την παροχή υλικών πόρων, την πρόσβαση σε υπηρεσίες ιατρικής περίθαλψης, τη σαφή οριοθέτηση και την προετοιμασία για την ανάληψη των ευθυνών της ενήλικης ζωής (Brooks, 2013). Ο γονέας είναι σημαντικό να αποτελεί πρότυπο για αυτοέλεγχο και υπεύθυνη συμπεριφορά, να επιβλέπει τη συμπεριφορά του παιδιού του, να το πληροφορεί για μείζονα θέματα όπως σεξουαλικότητα, χρήση ουσιών και διακρίσεις και να το ενισχύει ώστε να καλλιεργήσει τη δυνατότητα λήψης αποφάσεων (Brooks, 2013).

Σύμφωνα με τις αρχές του οικολογικού μοντέλου του Bronfenbrenner (1979, όπ. αναφέρεται στο Gutkin, 2009) διάφορα συστήματα εμπλέκονται στην ανάπτυξη του παιδιού. Τα συστήματα αυτά είναι: το μικροσύστημα (το καθημερινό-άμεσο περιβάλλον), το μεσοσύστημα (συσχετίσεις στα διάφορα στοιχεία του μικροσυστήματος), το εξωσύστημα (θεσμοί της κοινωνίας), το μακροσύστημα (πολιτισμικές επιδράσεις) και το χρονοσύστημα (ιστορικά γεγονότα και σταδιακές ιστορικές αλλαγές). Τα διάφορα επίπεδα συσχετίζονται μεταξύ τους σε σημείο που μια αλλαγή σε ένα επίπεδο μπορεί να φέρει αλλαγές σε ένα άλλο επίπεδο (Feldman, 2011). Η γονικότητα, λοιπόν, είναι μία διεργασία-ένα κοινωνικό σύστημα- που επηρεάζεται από όλα αυτά τα επίπεδα (Lomanowska, Boivin, Hertzman & Fleming, 2015). Η σύγχρονη θεώρηση της γονικότητας προτείνει οι πρακτικές ανατροφής των

γονέων να μελετώνται με βάση το πλαίσιο μέσα στο οποίο μελετώνται (κουλτούρα, εθνικότητα, συνθήκες που επικρατούν στη γειτονιά, κοινωνικές συνθήκες όπως πόλεμος κ.ο.κ.) (Smetana, 2017). Άλλωστε, οι γονείς φέρουν τα δικά τους βιώματα στις πρώιμες αλληλεπιδράσεις με το παιδί τους και διάφορες άλλες έμμεσες περιβαλλοντικές επιδράσεις μπορούν να επηρεάσουν τις προσδοκίες και τις πεποιθήσεις τους για τη γονικότητα και τις γονικές πρακτικές. Για παράδειγμα, υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις των γονικών πρακτικών ανάμεσα στους διάφορους πολιτισμούς (Lomanowska et al., 2015).

Η άσκηση του γονικού ρόλου επηρεάζεται, επίσης, από το γονικό στρες καθώς καθορίζει τις απαιτήσεις που έχει ο γονέας, τον βαθμό γονικού ελέγχου και την ύπαρξη αρνητικών συναισθημάτων ή όχι απέναντι στο παιδί του (Ozturk, Riccadonna & Venuti, 2014).

Η γονικότητα εκφράζεται μέσα από δύο άξονες: α. τις πρακτικές ανατροφής-στυλ γονικότητας και β. το είδος του δεσμού/προσκόλλησης.

Στυλ Γονικότητας. Οι τύποι γονικότητας έχουν μελετηθεί διεξοδικά διεθνώς. Οι τυπολογίες της Diana Baumrind είναι διαδεδομένες παγκοσμίως για αυτό και οι περισσότερες έρευνες που μελετούν τη σχέση μεταξύ των τύπων γονικότητας και της ψυχοκοινωνικής προσαρμογής βασίζονται σε αυτήν την τυπολογία (Jackson & Goosens, 2008. Raboteg-Saric & Sakic, 2013).

Τύποι Γονικότητας της Diana Baumrind. Τα γονικά στυλ διαπαιδαγώγησης ορίζονται ως ένα σύνολο συμπεριφορών και χαρακτηριστικών που οι γονείς χρησιμοποιούν κατά την αλληλεπίδραση με τα παιδιά τους που επιδρούν είτε μεμονωμένα είτε ταυτόχρονα διαμορφώνοντας τη συμπεριφορά των παιδιών (Gouveia, Carona, Canavarro & Moreira, 2016). Διαφοροποιούνται με βάση

διάφορους παράγοντες συμπεριλαμβανομένου της γονικής φροντίδας (ενδιαφέρον, ζεστασιά και γονική εμπλοκή ή αδιαφορία και απόρριψη) και προστασίας (ενθάρρυνση της ανεξαρτησίας και αυτονομίας ή της υπερπροστασίας και του ελέγχου) (Abell, Lyons & Brewer, 2014. Ekim & Ocakci, 2015).

Η Baumrind καθόρισε με τις έρευνές της-κυρίως σε παιδιά προσχολικής ηλικίας- το χώρο που αφορούσε στους γονικούς τύπους. Στην πρώτη έρευνα που διεξήγαγε για να αξιολογήσει τις συμπεριφορές γονέων παιδιών του νηπιαγωγείου βρήκε ότι τα παιδιά που ήταν πιο ανεξάρτητα, δυναμικά, με αυτοέλεγχο είχαν γονείς που είχαν απαιτήσεις από αυτά ήταν ελεγκτικοί, επικοινωνιακοί και τρυφεροί με τα παιδιά τους. Αντίθετα, οι γονείς των δυστυχισμένων και αποτραβηγμένων παιδιών ήταν απόμακροι και αυταρχικοί. Τέλος, οι γονείς των λιγότερο ανεξάρτητων παιδιών με το χαμηλότερο βαθμό αυτοελέγχου ήταν γονείς που δεν είχαν απαιτήσεις από τα παιδιά τους, ήταν μη ελεγκτικοί και σχετικά θερμοί (Baumrind, 1967). Η δεύτερη έρευνά της αφορούσε παιδιά νηπιαγωγείου και τους γονείς τους και βρέθηκε ότι τα παιδιά που τους ασκείται δημοκρατικός έλεγχος (authoritative control) από τους γονείς τους είναι παιδιά που καταφέρνουν να συμβαδίζουν με τους κανόνες μιας ομάδας χωρίς να χάνουν την προσωπική τους αυτονομία και την αυτοπεποίθησή τους (Baumrind & Black, 1967).

Καθόρισε, λοιπόν, με βάση τις έρευνές της τους τρεις γονικούς τύπους: τον αυταρχικό (authoritarian), τον επιτρεπτικό (permissive) και τον δημοκρατικό (authoritative) με βάση 2 βασικές διαστάσεις: α. τον βαθμό γονικού ελέγχου/απαίτησης (parental control /demandingness) που σχετίζεται με τον βαθμό παροχής σαφών οδηγιών για το ποια αναμένεται να είναι η επιτρεπτή συμπεριφορά, με τον βαθμό πειθαρχίας και επίβλεψης και β. τον βαθμό της απόκρισης/αποδοχής (warmth/responsiveness) που σχετίζεται με τον βαθμό φροντίδας, υποστήριξης,

ευαισθησίας και ζεστασίας που επιδεικνύει ο γονέας. Ο αυταρχικός τύπος γονέα χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα ελέγχου και χαμηλά επίπεδα αποδοχής – συναισθηματικής ζεστασίας. Ο επιτρεπτικός τύπος γονέα χαρακτηρίζεται από χαμηλά επίπεδα ελέγχου και υψηλά επίπεδα αποδοχής /συναισθηματικής ζεστασίας και, τέλος, ο δημοκρατικός τύπος χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα ελέγχου καθώς και υψηλά επίπεδα αποδοχής/ συναισθηματικής ζεστασίας (Bornstein & Bornstein, 2007).

Ο αυταρχικός γονέας προσπαθεί να διαμορφώσει, να ελέγξει και να καθορίσει τη συμπεριφορά του παιδιού με βάση κάποια απόλυτα κριτήρια. Είναι καθοδηγητικός και απαιτητικός αλλά όχι υποστηρικτικός. Δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παιδιού. Ο γονέας αυτός θεωρεί την υπακοή αρετή και χρησιμοποιεί μεθόδους τιμωρίας για να περιορίσει τα θέλω του παιδιού και αποδοκιμάζει τον διάλογο. Επιβάλλει τιμωρίες χωρίς να εξηγεί τις αιτίες. Ο δημοκρατικός γονέας είναι και απαιτητικός και ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παιδιού. προσπαθεί να κατευθύνει του παιδιού τις δραστηριότητες αλλά με ένα λογικό τρόπο. Ενθαρρύνει τον διάλογο και εξηγεί στο παιδί τους λόγους που πράττει το καθετί. Έτσι, αναγνωρίζει την εξουσία του ως ενήλικας αλλά σέβεται και τις επιθυμίες και τα ενδιαφέροντα του παιδιού χωρίς να είναι επεμβατικός. Χρησιμοποιεί τις μεθόδους πειθάρχησης αλλά είναι υποστηρικτικές όχι τιμωρητικές. Αυτός ο τύπος γονέα θέλει το παιδί του να είναι κοινωνικά υπεύθυνο και να μπορεί να αυτορρυθμίζεται. Από την άλλη, ο επιτρεπτικός γονέας δεν χρησιμοποιεί μεθόδους τιμωρίας, αποδέχεται πλήρως τις παρορμήσεις, επιθυμίες και ενέργειες του παιδιού του. Απαιτεί ελάχιστα σε σχέση με τη συμπεριφορά του παιδιού και τις υποχρεώσεις που έχει στο σπίτι. Συμβουλευεται το παιδί για τις στρατηγικές που θα ακολουθήσει και παρέχει εξηγήσεις στο παιδί για τους οικογενειακούς κανόνες. Επιτρέπει στο παιδί να ρυθμίζει μόνο του τις

δραστηριότητες του και δεν λειτουργεί ως άτομο που είναι υπεύθυνο για την διαμόρφωση της μελλοντικής συμπεριφοράς του παιδιού. Δεν ασκεί έλεγχο και δεν ενθαρρύνει το παιδί να υπακούσει τους εξωτερικούς κανόνες (Baumrind, 1971. 1991).

Η συμβολή των Maccoby & Martin. Οι Maccoby & Martin (1983)

προσέθεσαν αργότερα έναν ακόμη τύπο διαχωρίζοντας τον τρίτο τύπο της Baumrind σε δύο υποτύπους: τον επιτρεπτικό-επιεική (permissive-indulgent) και τον επιτρεπτικό-αδιάφορο (permissive-neglectful). Έτσι, πρότειναν ένα τετράπτυχο μοντέλο γονικών τύπων (four typology/ quadripartite model) το οποίο βασιζόταν στο τρίπτυχο μοντέλο της Baumrind (tripartite model). Ο συνδυασμός των 2 διαστάσεων –της απόκρισης (responsiveness) και της απαιτητικότητας (demandingness)– σύμφωνα με αυτούς οδηγεί στη δημιουργία 4 τύπων γονικής διαπαιδαγώγησης: α. τον δημοκρατικό (authoritative) που διακρίνεται από υψηλή απόκριση και απαιτητικότητα β. τον αυταρχικό (authoritarian) ο οποίος διακρίνεται από υψηλή απαιτητικότητα και χαμηλή απόκριση γ. τον επιτρεπτικό (indulgent) με χαμηλή απαιτητικότητα και υψηλή απόκριση και δ. τον αδιάφορο γονέα (neglectful) που χαρακτηρίζεται από χαμηλή απόκριση και χαμηλή απαιτητικότητα.

Στην ουσία, οι Maccoby & Martin διαχώρισαν τον επιτρεπτικό τύπο (permissive) της Baumrind σε δυο υποτύπους: επιεικής (indulgent) και αδιάφορος (neglectful) με βάση τον βαθμό της απόκρισης που παρουσίαζε ο κάθε τύπος γονέα (Garcia & Gracia, 2009).

Ο επιτρεπτικός-επιεικής εμπλέκεται σε υπερβολικό βαθμό στη ζωή του παιδιού του, του αφήνει μεγάλη ελευθερία και δεν ελέγχει τις αρνητικές συμπεριφορές του ενώ ο επιτρεπτικός-αδιάφορος είναι αυτός που δεν εμπλέκεται στη

ζωή του παιδιού του και αλληλεπιδρά με αυτό όσο το δυνατόν λιγότερο (Becona et al., 2011).

Επομένως, ο σχηματισμός των τεσσάρων τύπων γονικότητας στηρίζεται: α) στον βαθμό υποστήριξης (support, responsiveness): δηλαδή στον βαθμό κατά τον οποίο οι έφηβοι αντιλαμβάνονται τους γονείς τους ως ζεστούς, με ανταπόκριση στα συναισθήματα τους ιδιαίτερα σε περιόδους άγχους και ως γονείς που εμπλέκονται στη ζωή τους και β) στον βαθμό ελέγχου (control, demandingness). Ο έλεγχος μπορεί να είναι είτε συμπεριφορικός δηλαδή κατά πόσο ο γονέας παρέχει επαρκή εποπτεία της συμπεριφοράς του παιδιού και κατά πόσο δίνει σαφείς οδηγίες για την αναμενόμενη και αποδεκτή συμπεριφορά είτε ψυχολογικός δηλαδή κατά πόσο ο γονέας γίνεται χειριστικός απέναντι στο παιδί του μέσω της πρόκλησης ενοχών και ντροπής (Huver, Otten, de Vries & Engels, 2010. Smits et al., 2008). Ο σκληρός έλεγχος (harsh control) που ασκείται από τους γονείς με σωματικές ή λεκτικές τιμωρίες και επεμβατικότητα συνδέεται με αρνητικά αναπτυξιακά αποτελέσματα. Αντίθετα, η παροχή αυτονομίας (autonomy granting) που αναφέρεται στην ενθάρρυνση της έκφρασης του παιδιού και της δυνατότητας λήψης αποφάσεων συνδέεται με θετικά αποτελέσματα (Filius et al., 2018. Pinquart, 2016).

Γονικότητα και δημογραφικές μεταβλητές. Η γονικότητα φαίνεται να συσχετίζεται με διάφορες δημογραφικές παραμέτρους.

Ηλικία. Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας δείχνει αντιφατικά ευρήματα αναφορικά με το αν αλλάζει το στυλ γονικότητας εκ μέρους των γονέων ανάλογα με την ηλικία του παιδιού. Κάποιες έρευνες υποστηρίζουν ότι δεν διαφοροποιείται το στυλ γονικότητας και η προσκόλληση ανάλογα με τη τάξη φοίτησης ή την ηλικία του παιδιού και ότι το στυλ προσκόλλησης που θα υιοθετήσει το παιδί στην βρεφική

ηλικία είναι δύσκολο να αλλάξει στην εφηβεία (Cole, 2011. Doyle, Lawford & Markiewicz, 2009. Tam & Lam, 2003). Αντίθετα, άλλες έρευνες στην Ελλάδα σε ενήλικες δείχνουν ότι όσο μεγαλύτερη η ηλικία του ατόμου τόσο πιο πιθανό να αναφέρει αγχώδη προσκόλληση (Kafetsios, 2002. Kafetsios & Sideridis, 2006.).

Διαφυλικές διαφορές. Οι πρακτικές ανατροφής μεταξύ της μητέρας και του πατέρα με το ίδιο στυλ γονικότητας φαίνεται να είναι ασήμαντες και κυρίως αφορούν στα επίπεδα ψυχολογικού ελέγχου (υπερπροστασίας) (Fagan, Day, Lamb & Cabrera, 2014. Kuppens & Ceuleman, 2019). Επίσης, οι διαφορές στη γονικότητα του πατέρα και της μητέρας εντοπίζονται κυρίως στη βρεφική και παιδική ηλικία και αφορούν στο βαθμό εμπλοκής τους: οι μητέρες αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στα παιδιά και αναλαμβάνουν δραστηριότητες φροντίδας ενώ οι πατέρες εμπλέκονται κατά βάση σε δραστηριότητες παιχνιδιού. Τόσο οι μητέρες όσο και οι πατέρες φαίνεται να παρέχουν συναισθηματικό καθησυχασμό (Ozturk et al., 2014. Wilcox & Kline, 2013). Έρευνα στην Ελλάδα σε παιδιά δημοτικού έδειξε ότι: α. οι μητέρες και οι πατέρες είναι πιο παραχωρητικοί προς τα αγόρια σε σύγκριση με τα κορίτσια, β. οι μητέρες είναι πιο υπερπροστατευτικές με υψηλότερα επίπεδα απόκρισης και γ. οι πατέρες είναι περισσότερο υπερπροστατευτικοί απέναντι στα κορίτσια σε σύγκριση με τα αγόρια (Φαίδωνος, 2012).

Αναφορικά με το πώς αντιλαμβάνονται τα δύο φύλα το στυλ γονικότητας φαίνεται ότι τα αγόρια αναφέρουν μεγαλύτερα επίπεδα βοήθειας και υποστήριξης εκ μέρους των γονέων τους σε σύγκριση με τα κορίτσια (Noack & Buhl, 2005). Τα αγόρια αντιλαμβάνονται περισσότερο το στυλ γονικότητας του πατέρα τους ως αυταρχικό ενώ το στυλ γονικότητας της μητέρας τους ως επιτρεπτικό. Από την άλλη, τα κορίτσια είναι πιο πιθανό να θεωρήσουν το στυλ γονικότητας του πατέρα τους επιεικές και το στυλ γονικότητας της μητέρας τους δημοκρατικό (Conrade & Ho,

2001. Tam & Lam, 2003). Στην Ελλάδα, βρέθηκε ότι τα αγόρια αντιλαμβάνονται τους γονείς τους ως πιο αυταρχικούς και πιο επιτρεπτικούς από ότι τους αντιλαμβάνονται τα κορίτσια (Olivari, Hertfelt- Wahn, Maridaki-Kassotaki, Antonopoulou & Confalonieri, 2015).

Ακαδημαϊκή επίδοση. Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας αναφορικά με τη σχέση της γονικότητας με την ακαδημαϊκή επίδοση του παιδιού φαίνεται να συγκλίνει στο εύρημα ότι δημοκρατικό στυλ (υψηλά επίπεδα απαιτητικότητας και αυτονομίας και υψηλά επίπεδα συναισθηματικής ζεστασιάς) συσχετίζεται με καλύτερη ακαδημαϊκή επίδοση και υψηλό κίνητρο για μάθηση αν και αυτά τα ευρήματα δεν είναι συνεπή σε όλους τους πολιτισμούς, εθνικότητες και κοινωνικοοικονομικές τάξεις (Bronstein, Ginsburg & Herrera, 2005. Masud, Thurasamy & Ahmad, 2014. Mensah & Kuranchie, 2013. Spera 2005). Στο ίδιο εύρημα καταλήγει και η μετα-ανάλυση 308 σχετικών ερευνών του Pinguart (2015) τονίζοντας επίσης ότι υπάρχουν και άλλοι διαμεσολαβητικοί παράγοντες που ρυθμίζουν αυτήν τη σχέση (ηλικία του παιδιού, εθνικότητα κ.ο.κ.). Επίσης, φαίνεται πως η συσχέτιση γονικής εμπλοκής στη μαθησιακή διαδικασία και ακαδημαϊκής επίδοσης του παιδιού είναι πιο υψηλή από τη συσχέτιση γονικών διαστάσεων και ακαδημαϊκής επίδοσης (Pinguart, 2015). Ωστόσο, έχει βρεθεί και το αντίθετο, ότι οι έφηβοι αυταρχικών γονέων έχουν καλύτερη ακαδημαϊκή επίδοση αλλά έχουν μειωμένες κοινωνικές δεξιότητες και εσωτερικευμένες δυσκολίες (π.χ. κατάθλιψη) (Raboteg-Saric & Sakic, 2013).

Εθνοπολιτισμική προέλευση. Γενικά, το στυλ γονικότητας και οι πρακτικές ανατροφής που θα υιοθετήσουν οι γονείς αντικατοπτρίζουν τις πολιτισμικές αντιλήψεις σχετικά με τη φύση του παιδιού και τον ρόλο των γονέων (Shaffer, 2009). Οι γονείς στην Κίνα, για παράδειγμα, καθοδηγούν αυστηρά τα παιδιά τους,

επιθυμούν από τα παιδιά τους να αριστεύσουν και ελέγχουν την συμπεριφορά τους πολύ περισσότερο από ότι οι γονείς στις δυτικές κοινωνίες (Feldman, 2011). Επίσης, οι γονείς παιδιών και εφήβων που ανήκουν σε μειονότητες (Αφρικανοί, Ισπανοί και Ασιάτες που ζουν στην Αμερική) υιοθετούν συχνά ασυνεπή στυλ γονικότητας και μη στενές σχέσεις με τα παιδιά τους (Carg, Levin, Urajnik & Kauppi, 2005).

Οικογενειακή κατάσταση. Το στυλ γονικότητας δεν φαίνεται να συσχετίζεται με την οικογενειακή κατάσταση αυτή καθαυτή αλλά με την ύπαρξη συγκρούσεων μέσα σε αυτή ή όχι. Συγκεκριμένα, σε οικογένειες όπου υπάρχουν έντονες συγκρούσεις- είτε με διαζύγιο είτε χωρίς- οι γονείς εξαντλούνται συναισθηματικά, οι συγκρούσεις διασπούν την προσοχή τους από την άσκηση του γονικού τους ρόλου και τους δημιουργούν κατάθλιψη. Έτσι, παύουν να είναι αποτελεσματικοί στην άσκηση του γονικού τους ρόλου και συχνά υιοθετούν ένα αδιάφορο στυλ γονικότητας (Gottman, 2011. Stallman & Ohan, 2016).

Καθώς οι πρακτικές ανατροφής και το στυλ διαπαιδαγώγησης που θα υιοθετήσει ένας γονέας συσχετίζονται με τις φιλικές σχέσεις του παιδιού μετέπειτα, παρακάτω θα διερευνηθούν οι φιλικές σχέσεις στην εφηβεία.

Φιλία

Η φιλία όπως αναφέρει ο Hays (1988) είναι «μία εθελοντική αλληλεπίδραση μεταξύ δύο ατόμων μέσα στο χρόνο που έχει στόχο την διευκόλυνση κοινωνικοσυναισθηματικών στόχων και περιλαμβάνει διαφορετικής έντασης και διαφορετικών μορφών οικειότητας, συντροφικότητας, στοργής, αλληλοβοήθειας και στοργής» (σ.395).

Οι φιλικές σχέσεις μπορεί να βασίζονται σε θετικές αλληλεπιδράσεις οπότε είναι υποστηρικτικές και ασφαλείς φιλικές σχέσεις ή σε αρνητικές αλληλεπιδράσεις οπότε είναι σχέσεις που οδηγούν σε εχθρότητα ή σχέσεις θυματοποίησης (Rubin, Bukowski & Bowker, 2015).

Η ύπαρξη κοινωνικών δικτύων στη ζωή του ατόμου συσχετίζεται με υψηλότερη αυτοεκτίμηση, καλύτερη ψυχική και σωματική υγεία, μεγαλύτερο προσδόκιμο ζωής και περισσότερη ικανοποίηση από τη ζωή (Amati, Meggiolaro, Rivellini & Zaccarin, 2018. Sakyi, Surkan, Fombonne, Chollet & Melchior, 2014). Οι εμπειρίες προσκόλλησης του ατόμου έχει βρεθεί ότι συσχετίζονται με δύο χαρακτηριστικά της φιλίας: τη δύναμη του δεσμού (δηλαδή πόσο κοντά νιώθουν τα μέλη της φιλίας μεταξύ τους) και την πολυπλοκότητά τους (δηλαδή πόσες κοινωνικές λειτουργίες καλύπτονται από την ύπαρξη αυτής της φιλίας όπως η ικανοποίηση συναισθηματικών αναγκών: εμπιστοσύνη, ικανότητα υποστήριξης, εγγύτητα). Επίσης, έχει βρεθεί ότι ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα ξεκινούν, διατηρούν και τερματίζουν μια σχέση – δηλαδή οι δεξιότητες διαχείρισης των κοινωνικών δικτύων του ατόμου- συσχετίζεται και με το στυλ προσκόλλησης του ατόμου –εκτός από τα χαρακτηριστικά του κοινωνικού δικτύου- (Gillath, Karantzas & Selcuk, 2017).

Θεωρίες για την ανάπτυξη της φιλίας. Οι θεωρίες που εξηγούν τον τρόπο και κριτήρια με βάση τα οποία διαμορφώνονται οι φιλίες είναι ποικίλες.

Κοινωνιολογικές Θεωρίες. Οι κοινωνιολόγοι υποστηρίζουν ότι η διαμόρφωση των φιλιών εξαρτάται από την ευρύτερη οργάνωση της κοινωνικής ζωής, δηλαδή τα κοινωνικοοικονομικά περιβάλλοντα επηρεάζουν την εγγύτητα της σχέσης και την ταυτότητα των μελών (Rumens, 2016). Σύμφωνα με την αρχή της ομοφιλίας (homophily) οι άνθρωποι τείνουν να διατηρούν κοινωνικές σχέσεις με άτομα που

τους μοιάζουν ως προς το φύλο, την ηλικία, τις φιλοδοξίες. το επίπεδο εκπαίδευσης και ευφυΐας και έχουν κοινές συμπεριφορές που ενισχύονται και μέσω της αλληλεπίδρασης τους (Chang, 2015). Σύμφωνα με αυτήν την αρχή είναι και η θεωρία κοινωνικών δικτύων (social network theory) που υποστηρίζει ότι δομικά στοιχεία μιας σχέσης (όπως η ομοιότητα φύλου, καταγωγής, θρησκείας, ηλικίας και οικογενειακής κατάστασης, το μέγεθος του κοινωνικού δικτύου και η συχνότητα της επαφής) και όχι τόσο τα δυναμικά μεταξύ των μελών εξηγούν τη διαμόρφωση των φιλιών (Bliezner, Ogletree & Adams, 2019).

Η θεωρία κοινωνικής ανταλλαγής (social exchange theory) υποστηρίζει ότι οι φιλίες διαμορφώνονται με βάση το κόστος και το όφελος που συνεπάγεται η σύναψή τους για τα εμπλεκόμενα μέλη. Η συνδυαστική θεωρία (convooy theory) υποστηρίζει ότι και τα δομικά στοιχεία καθώς και τα δυναμικά που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών καθορίζουν την διατήρηση μιας φιλικής σχέσης. Η θεωρία κοινωνικοσυναισθηματικής επιλογής (socio-emotional selectivity theory) υποστηρίζει πως καθώς το άτομο μεγαλώνει αρχίζει και επιλέγει να διατηρήσει εκείνες τις φιλίες που αξίζει να επενδύσει και διακόπτει αυτές που θεωρεί λιγότερο ουσιαστικές (Bliezner, Ogletree & Adams, 2019).

Γνωστικές Θεωρίες. Η θεωρία εργασίας (working theory) υποστηρίζει ότι το παιδί συνδέει, επεξεργάζεται, επεκτείνει και ενσωματώνει νέες γνώσεις στο υπάρχον σύστημα γνώσεων του (Hedges, 2014). Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, τα παιδιά διαμορφώνουν τις φιλίες τους μέσα από μια διεργασία σκέψης, χρήσης της λογικής και επίλυσης προβλημάτων ώστε να κατανοήσουν τον κοινωνικό τους κόσμο (Hedges & Cooper, 2016).

Ψυχολογικές Θεωρίες. Η θεωρία κοινωνικής ταυτότητας (social identity theory) υποστηρίζει ότι τα άτομα διαμορφώνουν φιλίες με βάση τα διαπροσωπικά οφέλη που προκύπτουν από την κοινή οπτική για τον κόσμο. Τα μέλη κάνουν διάκριση μεταξύ ενδοομάδας και εξωομάδας και κρίνουν τις εξωομάδες για να ενισχύσουν την ενδοομάδα τους. Στόχος του είναι η ενίσχυση μιας θετικής κοινωνικής ταυτότητας (Scheepers & Ellemers, 2019).

Η θεωρία προσκόλλησης (attachment theory) παρέχει μία σαφή εξήγηση για τη δημιουργία φιλικών σχέσεων. Οι νοητικές αναπαραστάσεις που διαμορφώνει το παιδί με βάση τη προσκόλληση με τους γονείς αποκαλούνται εσωτερικευμένα μοντέλα/πρότυπα διεργασιών των σχέσεων (internal working models of relationships/attachment) που μεταβιβάζονται στις μετέπειτα στενές σχέσεις του ατόμου και μεταβάλλονται πολύ δύσκολα (Charalambous et al., 2016. Jones, Cassidy & Shaver, 2014. Pascuzzo, Cyr & Moss, 2013).

Φιλία και αναπτυξιακές περίοδοι. Οι φιλικές σχέσεις εξυπηρετούν διαφορετικές ανάγκες και λειτουργίες ανάλογα με το αναπτυξιακό στάδιο του ατόμου (Rivellini & Zaccarin, 2018).

Προσχολική ηλικία. Στη διάρκεια της ανάπτυξης το άτομο, ορίζει με διαφορετικό τρόπο «τι είναι φιλία» ανάλογα με το γνωστική και αναπτυξιακή του ωρίμανση. Στην προσχολική ηλικία υπάρχουν τρία κριτήρια για να θεωρηθεί κάποιος φίλος: α) να μπορεί να παίξει το παιδί με τον φίλο του β) να εκδηλώνει προκοινωνική συμπεριφορά (π.χ. να μοιράζεται τα παιχνίδια του) και γ) να μην εκδηλώνει επιθετικότητα. Τα παιδιά σε αυτήν την ηλικία θεωρούν κάποιο φίλο τους επειδή έχει παιχνίδια ή εξαιτίας των εξωτερικών του χαρακτηριστικών. Δεν παρατηρούνται

διαφοροποιήσεις φύλου ως προς το πώς ορίζουν τον φίλο τα παιδιά σε αυτή την ηλικία (Pnevmatikos & Bardos, 2014).

Σχολική ηλικία. Γύρω στην ηλικία των 6-7, το παιδί αρχίζει και αντιλαμβάνεται τον φίλο του περισσότερο με βάση χαρακτηριστικά που σχετίζονται με τη φιλία (στοργή, βοήθεια, μοίρασμα) αν και εξακολουθεί να θεωρεί σημαντικό κριτήριο τις κοινές δραστηριότητες και τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του φίλου του. Στην ηλικία των 8-10, σημαντική θέση στην επιλογή φίλου κατέχει η αίσθηση αμοιβαιότητας και ισότητας. Στην ηλικία των 8-12, τα παιδιά εκτιμούν την υποστήριξη, την σύνδεση, την εγγύτητα, τη στοργή και την ομοιότητα των ενδιαφερόντων για να θεωρήσουν κάποιο φίλο τους (Pnevmatikos & Bardos, 2014). Επίσης, στην πρώιμη παιδική ηλικία τα παιδιά έχουν κατά προσέγγιση 4- 6 φίλους και καθώς πλησιάζουν στο τέλος της παιδικής ηλικίας έχουν 9-10 φίλους και σταδιακά αυτός ο αριθμός στην προεφηβεία μειώνεται (Erwin, 2013).

Εφηβεία. Στην μετάβαση από την παιδική ηλικία στην εφηβεία το σχολείο και η οικογένεια εξακολουθούν να αποτελούν τους δυο σημαντικότερους φορείς κοινωνικοποίησης του εφήβου (Berenbaum, Beltz & Corley, 2015). Η έναρξη και η λήξη της εφηβείας προσδιορίζεται από βιολογικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Διακρίνεται σε τρεις περιόδους: α. την πρώιμη εφηβεία (11-12 έως 13-14 έτη), β. τη μέση εφηβεία (13-14 έως 16-17 έτη) και την γ. την ύστερη/ όψιμη εφηβεία (17 έως 21 έτη). Σε κάποιες περιπτώσεις, η εφηβεία μπορεί να καλύπτει ένα διάστημα από τα 9 έως 26 έτη (Simmons & Blyth, 2017).

Στην εφηβεία οι φιλικές σχέσεις με τους συνομηλίκους αποτελούν πρωταρχικές πηγές υποστήριξης και οικειότητας (Narr, Allen, Tan & Loeb, 2017). Σε αυτήν την αναπτυξιακή περίοδο αλλάζουν οι κοινωνικές ανάγκες των εφήβων.

Αποζητούν την αυτονομία τους από τους πρώτους φροντιστές τους (γονείς συνήθως). Σημαντικά κριτήρια για την επιλογή ενός φίλου από τους εφήβους είναι η αίσθηση οικειότητας, η συντροφικότητα και η δυνατότητα αυτοαποκάλυψης που νιώθουν μέσα σε αυτή τη σχέση (Charalambous et al., 2016). Οι έφηβοι αρχίζουν να περνούν περισσότερο χρόνο με τους φίλους τους από ότι με τους γονείς τους (Sanchez-Queija & Oliva, 2015). Ωστόσο, σε θέματα αξιών οι έφηβοι φαίνεται ότι συμβουλευόμαστε περισσότερο τους γονείς του από ότι τους συνομηλίκους (Chulani & Gordon, 2014). Στην πρώιμη εφηβεία αρχίζουν συνειδητά να επιλέγουν τους φίλους τους με βάση τη συναισθηματική εγγύτητα (αφοσίωση, οικειότητα, εμπιστοσύνη κ.τ.λ.), την αίσθηση ασφάλειας, τη συντροφικότητα και την αλληλοβοήθεια και αυξάνεται η ανάγκη για εμπιστοσύνη και αυτοαποκάλυψη στους φίλους (Fehr, 2012. Mucherah, Finch, White & Thomas, 2018. Raboteg-Saric & Sakic, 2013. Sanchez- Queija & Oliva, 2015). Τα χαρακτηριστικά που μπορούν να διατηρήσουν μια φιλία σε αυτήν την ηλικιακή περίοδο είναι η εμπιστευτικότητα, η υποστήριξη, η αμοιβαιότητα, η εγγύτητα και η κατανόηση που δείχνουν οι φίλοι ο ένας στον άλλο (Fehr & Harasymchuk, 2019). Όταν οι έφηβοι δημιουργούν φιλίες με αυτά τα χαρακτηριστικά εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα ψυχοκοινωνικής και ψυχοσυναισθηματικής επάρκειας (Narr et al., 2017). Επίσης, οι έφηβοι φαίνεται να θέτουν ως βασικά κριτήρια για τη δημιουργία φιλίας την «αίσθηση του ανήκειν» που αυτή προσφέρει, την αυτοεπιβεβαίωσή τους (δηλαδή την επιβεβαίωση της αξίας του ατόμου), την αξιόπιστη συμμαχία, τη δημοτικότητα που τυχόν απολαμβάνουν μέσω αυτής και την ύπαρξη κοινών ενδιαφερόντων (Coleman, 2013. Hurka, 2013. Vernon, 2010).

Επίσης, οι φιλικές σχέσεις είναι περισσότερο περίπλοκες καθώς αρχίζουν να αναδύονται και οι ρομαντικές σχέσεις (Brown & Larson, 2009). Η δημιουργία λειτουργικών στενών δυαδικών φιλικών σχέσεων αποτελεί καλός προγνωστικός

παράγοντας και για τις ρομαντικές σχέσεις στο μέλλον (Narr et al., 2017). Γενικά, η υποστήριξη από τους συνομηλίκους αυξάνει με το πέρασμα από τη παιδική ηλικία και τη πρώιμη εφηβεία στη μέση και ύστερη εφηβεία. Αντίθετα, οι αρνητικές αλληλεπιδράσεις όπως οι συγκρούσεις μειώνονται (Furman & Rose, 2015). Στη διάρκεια της εφηβείας αλλά και της νεαρής ενήλικης ζωής οι σχέσεις είναι περισσότερο σταθερές και δεν βασίζονται πια στα κοινά ενδιαφέροντα αλλά στη σταθερότητα και σε άλλα συναισθηματικά κριτήρια. Τα δίκτυα φίλων γίνονται περισσότερο αποκλειστικά (Coleman, 2013). Οι φιλικές σχέσεις που διατηρούνται και στην νεαρή ενήλικη ζωή (στο πανεπιστήμιο) χαρακτηρίζονται από υψηλά επίπεδα υποστήριξης και αυτοαποκάλυψης (Oswald & Clark, 2003).

Οι έφηβοι πέρα από τις δυαδικές σχέσεις δημιουργούν ομάδες. Οι ομάδες παρουσιάζουν συνεκτική εσωτερική δομή (κοινές αξίες και ενδιαφέροντα) και χαρακτηρίζονται από κάποιες ομοιότητες στις συμπεριφορές και στα χαρακτηριστικά των μελών (λόγου χάρη φύλο, ηλικία, επίπεδο ευφυΐας) (Rubin et al., 2015). Αυτές οι ομοιότητες οφείλονται είτε σε διεργασίες επιλογής (δηλαδή οι συνομήλικοι επιλέγουν τους φίλους τους με κριτήριο τις ομοιοτήτές τους) είτε σε διεργασίες επιρροής (δηλαδή οι συνομήλικοι επηρεάζουν ο ένας τον άλλο στο πλαίσιο της φιλίας τους) (Lodder-Scholte, Cillessen & Gilleta, 2016). Επίσης, διακρίνονται από μία ιεραρχία. Μέσα σε αυτές τις ομάδες υπάρχουν οι «δημοφιλείς» έφηβοι που ασκούν κοινωνική επιρροή και επηρεάζουν τους υπολοίπους και οι πιο «περιθωριοποιημένοι» (Rubin et al., 2015). Οι ομάδες αυτές ανάλογα με το μέγεθος τους διακρίνονται σε: α. κλίκες (μικρές ομάδες με κοινά ενδιαφέροντα και δραστηριότητες) και β. πλήθη-παρέες (μεγαλύτερες ομάδες με βάση την ηλικία, την τάξη στο σχολείο ή την γειτονιά) (Coleman, 2013). Τις κλίκες συνδέουν σχεσιακοί δεσμοί (relational ties) ενώ τα πλήθη ενώνουν κοινωνικοί παράγοντες. Τα πλήθη είναι σημαντικά γιατί προσδίδουν

στο άτομο την αίσθηση ταυτότητας. Ο έφηβος μπορεί να συμμετέχει σε ένα πλήθος όχι επειδή το θέλει αλλά επειδή οι συνομήλικοί του αντιλαμβάνονται αυτόν τον έφηβο ως μέλος του πλήθους αυτού. Μέσα σε μία κλίκα ή σε ένα πλήθος αναπτύσσονται παράλληλα δυαδικές φιλίες (Leach, 2018).

Ενηλικίωση. Τελικά, στην ενήλικη ζωή τα βασικά κριτήρια για τη διατήρηση μιας φιλίας είναι η αφοσίωση, η αποτελεσματική επικοινωνία και το κατά πόσο ταιριάζουν οι ρυθμοί της καθημερινότητας (Miller & Perlman, 2008).

Φιλία και Δημογραφικές Μεταβλητές.

Ηλικία. Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας δείχνει ότι τα χαρακτηριστικά της φιλίας που είναι παρόντα σε όλες τις αναπτυξιακές φάσεις είναι η ομοιότητα, η συναισθηματική στήριξη, η αυτοαποκάλυψη, οι κοινές δραστηριότητες, η εμπιστοσύνη και η αποδοχή των μελών (Σφέτσα, 2014). Παρόλα αυτά, η σημασία της συναισθηματικής στήριξης και αυτοαποκάλυψης φαίνεται να αυξάνεται στην εφηβεία και σε επόμενα αναπτυξιακά στάδια εν συγκρίσει με τη παιδική ηλικία καθώς η παροχή οικειότητας και η αυτοεπιβεβαίωσης μέσα από μια φιλική σχέση είναι πρωτίστης σημασίας (Asher & Weeks, 2018). Η οικειότητα και η ανάγκη για αμοιβαιότητα, επίσης, αυξάνονται στην εφηβεία (Matthews et al., 2019). Οι διαφορές που εντοπίζονται βιβλιογραφικά ως προς την ηλικία στην εφηβεία αφορούν στα κριτήρια για να θεωρηθεί κάποιος από απλός γνωστός σε φίλος. Αυτά φαίνεται να είναι η συνεργασία, η συντροφικότητα και η συναναστροφή και εκτός ενός ακαδημαϊκού πλαισίου (Kajiwara, Kubo & Kimura, 2018).

Ηλικιακές διαφορές εντοπίζονται, επίσης, αναφορικά με την ποιότητα της φιλίας κατά τη μετάβαση από το λύκειο στο πανεπιστήμιο. Στο πανεπιστήμιο, φαίνεται οι νεαροί ενήλικες να σημειώνουν χαμηλότερα σκορ αναφορικά με την

ποιότητα της φιλίας (Duke & Runyan, 2011). Επίσης, η έρευνα των Sanchez-Queija και Oliva (2015) που είχε στόχο να μελετήσει πως αλλάζουν οι συναισθηματικές σχέσεις των εφήβων στη διάρκεια της εφηβείας (13, 15 και 18 ετών) δείχνει ότι τα κορίτσια παρουσιάζουν εγγύτητα στις σχέσεις με τους συνομηλίκους από την αρχή έως σε όλη τη διάρκεια της εφηβείας ενώ τα αγόρια παρουσιάζουν αυξανόμενη εγγύτητα και προσκόλληση στους συνομηλίκους καθώς μεγαλώνουν.

Διαφυλικές διαφορές. Οι έρευνες αναφορικά με τις διαφορές φύλου ως προς την ποιότητα της φιλίας δείχνουν αντιφατικά αποτελέσματα (Saraswati & Suleeman, 2018).

Από τη μία, έρευνες δείχνουν ότι δεν εντοπίζονται διαφορές στην οικειότητα και τη σύγκρουση μεταξύ των δύο φύλων (Clark-Lempers et al., 1991. Saraswati & Suleeman, 2018). Από την άλλη, άλλες έρευνες δείχνουν σημαντικές διαφοροποιήσεις. Αγόρια και κορίτσια αναφέρουν ότι απολαμβάνουν υψηλότερα επίπεδα οικειότητας από τη σύναψη φιλικών σχέσεων με κορίτσια από ό,τι με αγόρια (Poulin & Pedersen, 2007). Επίσης, οι φιλίες μεταξύ των κοριτσιών χαρακτηρίζονται από υψηλότερα επίπεδα βοήθειας και υποστήριξης/συναισθηματικής ασφάλειας και εμπιστοσύνης, οικειότητας, υποστήριξης και ικανοποίησης από τη φιλική σχέση σε σύγκριση με τις φιλικές σχέσεις μεταξύ των αγοριών καθώς και συνολικά σημειώνουν υψηλότερες βαθμολογίες σε κλίμακες για τη συνολική ποιότητα της φιλίας (Felmlee, Sweet & Sinclair, 2012. Hall, 2010. Noack & Buhl, 2005). Μια πιθανή εξήγηση για αυτές τις διαφορές μεταξύ των δύο φύλων είναι οι προσδοκίες για τους ρόλους των δύο φύλων, οι ανησυχίες των αγοριών μήπως αν εκδηλώσουν αυτά τα χαρακτηριστικά στις φιλικές τους σχέσεις θεωρηθούν πολύ ευαίσθητοι και τρυφεροί και για αυτό φροντίζουν να περιορίζουν την εκδήλωση των συναισθημάτων τους (Demir, Haynes & Potts, 2016). Επίσης, τα κορίτσια φαίνεται ότι συζητούν

περισσότερο τα προβλήματά τους και εκδηλώνουν καλύτερες επικοινωνιακές δεξιότητες και παραμένουν πιο πιστές στις φιλικές τους σχέσεις (Hall, 2010. Rose & Rudolf, 2006). Ακόμη, διατηρούν πιο στενές σχέσεις είτε σε μία δυαδική φίλια είτε σε μια φίλια αποτελούμενη από περισσότερα μέλη αν και γενικά προτιμούν περισσότερο τις δυαδικές φιλίες (Rubin et al., 2015. Sanchez-Queija & Oliva, 2015). Τέλος, οι γυναίκες ορίζουν την φίλια περισσότερο με «τρυφερούς» όρους (ενδιαφέρον, συμβατότητα των φίλων) (Wong, Konishi & Cho, 2019).

Στον αντίποδα, τα αγόρια δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην ισχύ και την αίσθηση κυριαρχίας μεταξύ των φίλων τους προσδοκούν από τις φιλίες τους παροχή κύρους και στάτους περισσότερο από τα κορίτσια ορίζουν τις φιλικές τους σχέσεις περισσότερο με «πρακτικούς» όρους (όπως πόσο συχνά συναντιούνται με τους φίλους τους, διάρκεια της φιλίας) (Fehr & Harasymchuk, 2019. Hall, 2010. Sanchez-Queija & Oliva, 2015. Wong, Konishi & Cho, 2019). Επιπλέον, οι φιλικές σχέσεις των αγοριών συνάπτονται με κριτήριο διάφορες δραστηριότητες (έξοδοι, μορφές διασκέδασης, ομαδικά αθλήματα) (Sanchez-Queija & Oliva, 2015. Σφέτσα, 2014).

Όσον αφορά τα ευρήματα αναφορικά με την υπεροχή των κοριτσιών ως προς την εμπιστοσύνη και τη συναισθηματική ασφάλεια στις σχέσεις τους φαίνεται ότι αυτό είναι ένα εύρημα που δεν επαναλαμβάνεται σταθερά καθώς ο Hall (2010) σε μια μετα –ανάλυση 37 ερευνών δεν εντόπισε διαφορές αναφορικά με τα επίπεδα συντροφικότητας και εμπιστοσύνης που αποζητούν στις φιλίες τους αγόρια και κορίτσια καθώς και στην ύπαρξη κοινών ενδιαφερόντων.

Οικογενειακή κατάσταση. Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας δείχνει πως αυτό που επηρεάζει την ποιότητα της φιλίας των εφήβων δεν είναι η μορφή της οικογένειας αλλά η ύπαρξη συγκρουσιακού κλίματος ή όχι μέσα στην οικογένεια

(Gottman, 2011. Noack, Krettek & Walper, 2001). Δεν εντοπίζονται διαφορές στην ποιότητα της φιλίας ανάμεσα σε εφήβους που προέρχονται από πυρηνικές, μονογονικές μετά από διαζύγιο και ανασυσταμένες (remarried) οικογένειες (είτε λόγω θανάτου είτε λόγω διαζυγίου) (Noack et al., 2001. Saraswati & Suleeman, 2018). Ωστόσο, τα παιδιά που βιώνουν έντονες γονικές συγκρούσεις έχουν περισσότερες αρνητικές αλληλεπιδράσεις με τους φίλους τους από ότι τα παιδιά των οποίων οι γονείς είχαν ευτυχισμένο γάμο. Υπάρχουν δύο βασικές ερμηνείες αυτού του φαινομένου: α) τα παιδιά παρατηρούν αρνητικά πρότυπα αλληλεπίδρασης των δύο γονέων που περιλαμβάνουν επιθετικότητα και εριστικότητα οπότε παρουσιάζουν παρόμοιες συμπεριφορές στις φιλικές τους σχέσεις και β) οι γονείς είναι τόσο απορροφημένοι στις μεταξύ τους συγκρούσεις όπου η άσκηση του γονικού ρόλου τίθεται στο παρασκήνιο (Gottman, 2011). Από την άλλη, οι Halpem-Meekin και Tach (2008) σε διαχρονική έρευνά τους με δείγμα 1769 εφήβων βρήκαν ότι οι έφηβοι σε μονογονικές (single-parent families) και σε ανασυσταμένες οικογένειες (stepfamilies) έχουν πιο φτωχή ακαδημαϊκή και συναισθηματική ανάπτυξη και προβλήματα συμπεριφοράς από παιδιά που μεγαλώνουν σε οικογένειες με δύο γονείς (simple two-parent families).

Ακαδημαϊκή επίδοση. Έρευνα της Wentzel (2017) έδειξε ότι οι έφηβοι που απολαμβάνουν θετικές σχέσεις με τους συνομηλίκους τους τείνουν να δεσμεύονται ακόμη και να διαπρέπουν σε θέματα που σχετίζονται με το σχολείο σε σχέση με τους συνομηλίκους τους που έχουν συγκρουσιακές σχέσεις με τους φίλους τους. Επίσης, οι μαθητές που δεν έχουν φίλους έχουν περιορισμένες δεξιότητες προκοινωνικής συμπεριφοράς και συναισθηματικής λειτουργικότητας καθώς και ακαδημαϊκής επίδοσης (Wentzel, Barry & Caldwell, 2004). Η ομάδα των συνομηλίκων επιδρά στην ακαδημαϊκή επίδοση του ατόμου και στη στάση του ατόμου απέναντι στο σχολείο και

στις προσδοκίες και φιλοδοξίες του ατόμου στον ακαδημαϊκό τομέα (Rambaran et al., 2016. Ryan, 2001). Επίσης, οι φίλοι φαίνεται να παίζουν ρόλο στο αν οι έφηβοι θα παρακολουθήσουν το σχολείο ή θα κάνουν συχνές απουσίες (Kiuru et al., 2012). Ένα ενδιαφέρον εύρημα είναι ότι οι έφηβοι επιλέγουν τους φίλους τους με κριτήριο τις παρόμοιες ακαδημαϊκές επιδόσεις (Flashman, 2012. Shin & Ryan, 2014).

Γονικότητα και Φιλία

Θεωρητική τεκμηρίωση της σχέσης της γονικότητας και των κοινωνικών σχέσεων του ατόμου. Η οικογένεια είναι ένα από τα πιο οικεία περιβάλλοντα στα οποία συμβαίνει η κοινωνικοποίηση του ατόμου (Fan & Zhang, 2014). Υπάρχουν δύο βασικές θεωρίες που μπορούν να προσφέρουν πιθανές εξηγήσεις σχετικά με το πώς οι σχέσεις με τους γονείς μπορούν να επηρεάσουν την σχέση του παιδιού με τους υπολοίπους:

A) Θεωρία του δεσμού (Attachment Theory): Οι πρωταρχικές σχέσεις του παιδιού στη παιδική ηλικία επηρεάζουν το πώς οι έφηβοι βλέπουν την διαθεσιμότητα των γονιών τους και το πώς διαμορφώνουν σχέσεις με τους άλλους (Cripps & Zyromski, 2009). Πιο συγκεκριμένα, η σχέση του πρώτου φροντιστή (γονέα) και παιδιού λειτουργεί ως πρότυπο για τις υπόλοιπες σχέσεις που θα αναπτύξει το παιδί στο μέλλον και καθορίζει τη ποιότητά τους (Floros & Siomos, 2013. Pallini, Baiocco, Schneider, Madigan & Atkinson, 2014). Το παιδί βασισμένο στα πρότυπα της σχέσης με τους γονείς του και το πώς οι γονείς αντιδρούν στις ψυχολογικές του ανάγκες κατασκευάζει εσωτερικευμένα μοντέλα/πρότυπα των σχέσεων/ προσκόλλησης (representational models of attachment)-δηλαδή νοητικές αναπαραστάσεις του δεσμού/προσκόλλησης- σχετικά με το τι να περιμένει από τις σχέσεις που διαμορφώνει και επηρεάζει το πώς θα συμπεριφερθεί σε κοινωνικές καταστάσεις με

τους συνομηλίκους (Dunham & Dermer, 2011). Ακόμη, φαίνεται ότι υπάρχει σχέση μεταξύ της αντιλαμβανόμενης γονικής εμπλοκής και των σχέσεων με τους συνομηλίκους. Αυτό γίνεται με 2 τρόπους: αφενός, η οικογένεια είναι το πρώτο κοινωνικό δίκτυο μέσα στο οποίο οι έφηβοι οικοδομούν την αυτοεικόνα τους μέσα από την αντίδραση των σημαντικών άλλων απέναντί τους και, αφετέρου, ο τύπος σχέσης που βιώνουν από τους γονείς τους καθορίζει τη συμπεριφορά τους και έτσι τη ποιότητα των σχέσεων που θα αναπτύξουν με τους άλλους. Αυτές οι πρώιμες σχέσεις με τους γονείς θα επηρεάσουν το πώς οι έφηβοι εκτιμούν την διαθεσιμότητα των γονέων τους και, κατά συνέπεια, τις σχέσεις με τους συνομηλίκους (Scharf, Kerns, Rousseau & Kivenson-Baron, 2016). Άρα, υπάρχει σχέση μεταξύ του γονικού τύπου και της προσκόλλησης προς στους συνομηλίκους (peer attachment) που θα αναπτύξουν οι έφηβοι (Charalambous et al., 2016).

Τα εσωτερικευμένα μοντέλα διεργασιών των σχέσεων που εμπεριέχουν τις πεποιθήσεις του παιδιού για τον εαυτό του και τους άλλους καθώς και κανόνες ή σχήματα για τις αλληλεπιδράσεις επηρεάζουν τη διαμόρφωση των διαπροσωπικών σχέσεων που θα αναπτύξει στη ζωή του (Doyle et al., 2009). Όταν οι γονείς χρησιμοποιούν αρνητικά στυλ γονικότητας (με χαμηλά επίπεδα υποστήριξης και ζεστασιάς), οι έφηβοι αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους ως ανεπαρκείς και ανάξιους να αγαπηθούν και κατά αντιστοιχία αντιλαμβάνονται και τους άλλους ως αναξιόπιστους και μη υποστηρικτικούς (Li, Li, Wang & Bao, 2015). Επίσης, αν η σχέση γονέα-παιδιού χαρακτηρίζεται από αστάθεια οι έφηβοι παρουσιάζουν χαμηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης στη σχέση με συνομηλίκους και υψηλότερα επίπεδα ανασφάλειας (Cripps & Zyromski, 2009). Αντίθετα, ένα παιδί που έχει θετικές εμπειρίες με πρόσωπα προσκόλλησης που ανταποκρίνονται στις ανάγκες του

και το αποδέχονται έχει θετική άποψη τόσο για τους άλλους όσο και για τον εαυτό του (Γιδάρη, 2019).

Η ψυχαναλυτική θεωρία, επίσης, υποστηρίζει ότι οι εμπειρίες μας κατά τη βρεφική και παιδική ηλικία αποτελούν ένα σύνολο προτύπων για τη σύναψη σχέσεων στη μετέπειτα ζωή. Πρόκειται, δηλαδή, για ένα είδος μεταβίβασης των πρώιμων εμπειριών στις μετέπειτα σχέσεις (Miell & Dallos, 2011).

B) Θεωρία κοινωνικής μάθησης (Social learning theory): Η θεωρία αυτή παρέχει μια σαφή εξήγηση για το πώς το στυλ γονικότητας των γονέων με βάση τις τυπολογίες που αναφέρθηκαν συσχετίζεται με τις κοινωνικές σχέσεις του παιδιού. Η ποιότητα των σχέσεων των εφήβων από τους συνομηλίκους εξαρτάται από αυτά που έχουν μάθει για τις στενές σχέσεις μέσα από την οικογένεια τους είτε μέσω των πολύ πρώιμων δεσμών που αναπτύσσονται είτε μέσω της καθημερινής οικογενειακής ζωής που παρέχει στα άτομα πολλές ευκαιρίες για «άνοιγμα» στους άλλους, για εμπιστοσύνη, σεβασμό του άλλου, αφοσίωση, επίλυση συγκρούσεων και συμβιβασμό (Cotterell, 2007).

Σύμφωνα με τις αρχές μάθησης της θεωρίας της κοινωνικής μάθησης του Bandura (1977) το παιδί μέσω μίμησης και ενίσχυσης μαθαίνει. Για παράδειγμα, ένα παιδί μπορεί να αντιγράψει τη συμπεριφορά της μαμάς του που αποκλείει κοινωνικά τις φίλες της και μεταδίδει φήμες γι αυτές και να κάνει το ίδιο στις δικές του σχέσεις με συνομηλίκους (Kawataba, Alink, Tseng, Ijzendoorn & Crick, 2011).

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη θεωρία κοινωνικής μάθησης το άτομο, παρατηρεί συστηματικά και μιμείται τις συμπεριφορές ενός προτύπου. Έτσι, λόγω χάρη, οι μαθητές μπορούν να βελτιώσουν την ικανότητα να διαβάζουν αν βλέπουν τους γονείς τους να διαβάζουν ή να αντιμετωπίσουν μια φοβία παρατηρώντας το

πρότυπο που αντιμετωπίζει αυτή τη φοβία (Navabi, 2012). Συχνά, παιδιά που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στις κοινωνικές σχέσεις με τους συνομηλίκους είναι παιδιά που «αντιγράφουν» τα πρότυπα αλληλεπίδρασης που οι γονείς τους υιοθετούν στη σχέση μαζί τους και έτσι τα παιδιά πιστεύουν ότι αυτός είναι ο ενδεδειγμένος τρόπος αλληλεπίδρασης σε όλες τις κοινωνικές καταστάσεις με τις οποίες θα έρθουν αντιμέτωπα (Παππά, 2017). Τη θέση αυτή επιβεβαίωσε και η έρευνα των Sanchez-Queija & Oliva (2015) σε εφήβους που έδειξε ότι τα μοντέλα αλληλεπιδράσεων που μαθαίνουν τα άτομα στην οικογένειά τους τα μεταβιβάζουν στις σχέσεις τους με τους άλλους.

Έτσι, ένα παιδί που δεν έχει μάθει από το οικογενειακό του περιβάλλον μέσω μίμησης προτύπου προ-κοινωνικές δεξιότητες πιθανά θα απορριφθεί από τους συνομηλίκους και προκειμένου να ανήκει σε μία ομάδα θα στραφεί σε μία παραβατική ομάδα συνομηλίκων (Knoster, Haynie & Stephens, 2006). Αντίστροφα, αν η οικογένεια προσφέρει στα παιδιά ερεθίσματα και ευκαιρίες για να αναδειχθούν αρχές όπως εμπιστοσύνη, επίλυση συγκρούσεων και σεβασμός τότε οι έφηβοι θα τα πάνε καλύτερα με τους φίλους τους (Cotterell, 2007).

Τα αδέρφια, επίσης, βοηθούν στην αύξηση των κοινωνικών δεξιοτήτων καθώς μαθαίνουν στα παιδιά να συναλλάσσονται με τους συνομηλίκους και να κοινωνικοποιούνται (Edward, 2011). Συγκριμένα, μέσα στην αδελφική σχέση εξασκούνται στο πώς να συζητούν, πώς να εφαρμόζουν τους κανόνες στα παιχνίδια, πώς να συνεργάζονται και πώς να επιλύουν τις συγκρούσεις που προκύπτουν (Edward, 2011).

Εμπειρική τεκμηρίωση της συσχέτισης της γονικότητας και των κοινωνικών σχέσεων του εφήβου.

Στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχει πληθώρα ερευνών που υπογραμμίζουν την σχέση μεταξύ του γονικού στυλ διαπαιδαγώγησης με τις κοινωνικές σχέσεις που θα αναπτύξει το παιδί στη συνέχεια (Bae, 2015. Dunham & Dermer, 2011. Fan & Zhang, 2014. Matejevic, Jovanovic & Ilic, 2015).

Πρακτικές ανατροφής/Στυλ γονικότητας. Τα παιδιά και οι έφηβοι δημοκρατικών γονέων ξέρουν να μοιράζονται, σέβονται τους κανόνες της ομάδας- στο σπίτι, στο σχολείο και στο παιχνίδι, περιμένουν τη σειρά τους, ανέχονται την αναβολή της ικανοποίησης των αιτημάτων τους, σέβονται τους φίλους τους, τους αφιερώνουν χρόνο και, γενικά, διακατέχονται από καλές επικοινωνιακές δεξιότητες (Davis, Carlo & Knight, 2015). Όταν το παιδί μεγαλώνει σε ένα περιβάλλον υποστηρικτικό με υψηλά επίπεδα απόκρισης είναι πιο πιθανό να εμπλακεί σε αλληλεπιδράσεις στο μέλλον που χαρακτηρίζονται από εμπιστοσύνη και αμοιβαιότητα (Abell et al., 2014). Όταν τα παιδιά αντιλαμβάνονται το στυλ των γονέων ως δημοκρατικό τόσο περισσότερο βιώνουν ικανοποίηση από τις φιλίες τους (Bae, 2015). Επίσης, οι στοργικές πρακτικές ανατροφής και το στυλ γονικότητας που περιλαμβάνει εποπτεία εκ μέρους των γονέων έχει μεταξύ άλλων και αντίκτυπο στις σχέσεις των παιδιών με τους συνομηλίκους τους (Bae, 2015). Ερευνητικά δεδομένα αναφορικά με τα στυλ γονικότητας και την ταυτότητα του εφήβου συνδέουν το δημοκρατικό στυλ γονέα (υψηλά επίπεδα υποστήριξης και ελέγχου) με την εξωστρέφεια ως χαρακτηριστικό προσωπικότητας που εμφανίζουν οι έφηβοι μετέπειτα (Huver, 2010). Η σύνδεση μεταξύ του δημοκρατικού γονέα -που καταφέρνει να ισορροπήσει τις διαστάσεις του ελέγχου και της αποδοχής- και των παιδιών με τη κοινωνική επάρκεια στις σχέσεις με την ομάδα των συνομηλίκων είναι

ένα εύρημα που επαναλαμβάνεται σε έρευνες σε δυτικές κοινωνίες με λευκά παιδιά μεσαίου κοινωνικοοικονομικού επιπέδου (Kazemi, Eftekhar-Ardabili & Solokian, 2010). Σε παιδιά από άλλα κοινωνικοοικονομικά περιβάλλοντα ή σε παιδιά εθνικών μειονοτήτων δεν φαίνεται να επαναλαμβάνεται αυτό το εύρημα. Για παράδειγμα, σε ασιατικές κοινωνίες οι αυταρχικές πρακτικές ανατροφής φαίνεται να σχετίζονται με περισσότερο θετικά αποτελέσματα στις κοινωνικές σχέσεις (Bornstein & Bornstein, 2007). Έτσι, στην Κίνα οι έρευνες δείχνουν ότι το αυταρχικό στυλ ανατροφής δεν φαίνεται να έχει καταστροφικές συνέπειες στην ανάπτυξη του παιδιού ιδιαίτερα όσον αφορά στη σχολική επίδοση, αν και στις δυτικές κοινωνίες αυτό το στυλ ανατροφής συνδέεται με αρνητικά αποτελέσματα. Μια πιθανή ερμηνεία είναι ότι το αυταρχικό στυλ γονέα είναι σύμφωνο με τη φιλοσοφία των συλλογικών κοινωνιών (όπως είναι η Κίνα) που επιβάλλει συμμόρφωση με την εξουσία (Fan & Zhang, 2014). Επίσης, σε κοινωνίες με υψηλή εγκληματικότητα ή χαμηλότερου κοινωνικοοικονομικού επιπέδου οι αυταρχικοί τρόποι διαπαιδαγώγησης φαίνεται να είναι πιο αποτελεσματικοί από τους δημοκρατικούς. Μια πιθανή εξήγηση είναι ότι οι κοινωνικοοικονομικές δυσκολίες στην περίπτωση αυτών των κοινωνιών είναι τόσο έντονες που ασκούν μεγαλύτερη επίδραση από το στυλ ανατροφής που ακολουθούν οι γονείς στη ζωή των παιδιών (Bornstein & Bornstein, 2007).

Αντίθετα, ένα στρεσογόνο περιβάλλον σε συνδυασμό με ένα απορριπτικό και σκληρό στυλ ανατροφής οδηγεί στην καλλιέργεια ενός αισθήματος καχυποψίας, ανασφάλειας και δημιουργίας ευκαιριακών κοινωνικών σχέσεων εκ μέρους των παιδιών. Τα παιδιά θεωρούν ότι θα απορριφθούν και στις σχέσεις τους με τους συνομηλίκους και ότι μπορούν να γίνουν αποδεκτά από αυτούς μόνο περιστασιακά (Abell et al., 2014. Soenens, Vansteenkiste, Goosens, Duriez & Niemiec, 2008). Τα παιδιά των αυταρχικών γονέων έχουν διδαχθεί μέσω των γονέων τους ότι μπορούν να

επιτύχουν αυτό που θέλουν χρησιμοποιώντας βία στις σχέσεις με τους συνομηλίκους τους και έχουν πολύ φτωχές κοινωνικές δεξιότητες και χαμηλή αυτοεκτίμηση (Hoskins, 2014). Οι αυταρχικοί γονείς είναι «τοξικοί» γονείς που χρησιμοποιούν ένα είδος διαπαιδαγώγησης που καταστρέφει την ικανότητα του παιδιού να διαμορφώσει υγιείς σχέσεις με τα μέλη της οικογένειας, τους φίλους, τους ερωτικούς συντρόφους και τους απογόνους του στο μέλλον (Dunham & Dermer, 2011). Οι έφηβοι που έχουν γονείς πολύ επιβλητικούς και υπερπροστατευτικούς έχουν μειωμένη κοινωνική επάρκεια και διάφορα προβλήματα εσωτερίκευσης (Matejevic et al., 2015. Pinguart, 2016).

Τέλος, τα παιδιά/έφηβοι των ανεκτικών γονέων αν και είναι φιλικά και κοινωνικά, χαρακτηρίζονται από έλλειψη γνώσης και κατανόησης των κοινωνικών νορμών δηλαδή των κατάλληλων συμπεριφορών ανάλογα με την εκάστοτε κοινωνική κατάσταση και αναλαμβάνουν πολύ λίγη ευθύνη για τη δική τους ανεπιθύμητη συμπεριφορά (Παππά, 2017). Ωστόσο, έχει βρεθεί και το αντίθετο ότι το επιτρεπτικό/ανεκτικό στυλ γονικότητας συνδέεται με υψηλή κοινωνική επάρκεια των εφήβων (Weis, 2002).

Γονικότητα μητέρας. Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας έδειξε κάποιες σημαντικές συσχετίσεις της ποιότητας της φιλίας των παιδιών και του στυλ γονικότητας της μητέρας. Τα παιδιά που βιώνουν φροντίδα και υποστήριξη από τη μητέρα που ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους και είναι υποστηρικτική αναπτύσσουν κοινωνικά επαρκείς τρόπους αλληλεπίδρασης (Kazemi et al., 2010). Από την άλλη, τα παιδιά που έχουν μια μητέρα απύσχα φυσικά και συναισθηματικά που δεν καλύπτει τις ανάγκες τους, δεν έχουν την δυνατότητα να αναπτύξουν ασφαλή δεσμό μαζί της (Βαϊράμη, 2005). Τα ευρήματα δεν αναφέρουν κάποια συσχέτιση μεταξύ της εγγύτητας στις φιλικές σχέσεις και προσκόλλησης με συνομηλίκους και της

υπερπροστασίας της μητέρας (Sanchez-Queija & Oliva, 2015). Οι έφηβοι με αντιλαμβανόμενα υψηλά επίπεδα υποστήριξης από τη μητέρα και χαμηλά επίπεδα ελέγχου από τη μητέρα έχουν υψηλότερα επίπεδα συμπόνιας, κοινωνικής επάρκειας και αυταξίας όπως δηλώνουν οι ίδιοι (Laible & Carlo, 2004).

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Κύπρο σε παιδιά δημοτικού (μέσης ηλικίας 11, 5 ετών) φάνηκε ότι όταν η μητέρα ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παιδιού αλλά δεν είναι υπερπροστατευτική τότε το παιδί έχει καλύτερη προσαρμογή στο σχολείο (ακαδημαϊκή επίδοση και κοινωνική προσαρμογή) (Georgiou, 2008). Η μητέρα που υιοθετεί ένα γονικό στυλ με υψηλή απόκριση (responsiveness) «προετοιμάζει» το παιδί να αποφύγει την απομόνωση και τον αποκλεισμό από τους συνομηλίκους καθώς το εξοπλίζει με αυτοπεποίθηση (Georgiou, 2008). Επίσης, συμπεριφορές των γονέων όπως ενσυναίσθηση, συναισθηματική ζεστασιά γίνονται αντικείμενα μίμησης από τα παιδιά στις σχέσεις με τους συνομηλίκους εξασφαλίζοντας λειτουργικές σχέσεις με αυτούς (Georgiou, 2008).

Γονικότητα πατέρα. Η υπερπροστασία/έλεγχος του πατέρα συσχετίζεται με περισσότερη εγγύτητα στις φιλίες των κοριτσιών αλλά όχι των αγοριών (Sanchez-Queija & Oliva, 2015). Η διάσταση της γονικής φροντίδας από τον πατέρα συσχετίζεται με μεγαλύτερη προσκόλληση στους συνομηλίκους στην περίπτωση των αγοριών αλλά όχι των κοριτσιών ενώ η φροντίδα από τη μητέρα συσχετίζεται με περισσότερη εγγύτητα με τους φίλους στην περίπτωση των κοριτσιών αλλά όχι των αγοριών (Sanchez-Queija & Oliva, 2015). Η υποστήριξη και ο έλεγχος από τη πλευρά του πατέρα δεν φαίνεται να συσχετίζεται με τα επίπεδα συμπόνιας, κοινωνικής επάρκειας και αυταξίας εφήβων (Laible & Carlo, 2004). Οι Markiewicz, Doyle & Brendegen (2001) μελέτησαν τη συσχέτιση του δεσμού εφήβων (ηλικίας 12-16 ετών) με τους γονείς και του δεσμού με τους φίλους τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν

αρνητική συσχέτιση μεταξύ του δεσμού με τον πατέρα και του δεσμού με τους φίλους.

Ερευνητικοί στόχοι και ερωτήματα

Πολλά ερευνητικά δεδομένα έχουν ως αντικείμενο μελέτης την επίδραση της γονικότητας στις φιλικές σχέσεις παιδιών και εφήβων. Ωστόσο, μόνο λίγες έρευνες αναφέρονται στην επίδραση της γονικότητας στις φιλικές σχέσεις εφήβων ηλικίας 15-17. Επίσης, υπάρχουν ελάχιστες έρευνες στην Ελλάδα πάνω σε αυτό το ζήτημα και οι περισσότερες μελετούν το στυλ γονικότητας μέσω του δεσμού όχι των διαστάσεων γονικότητας.

Η παρούσα εργασία, λοιπόν, έχει στόχο να μελετήσει τις αντιλήψεις των εφήβων για: α) το στυλ γονικότητας του πατέρα και της μητέρας τους β) τα χαρακτηριστικά της φιλίας εφήβων λόγω της μη επάρκειας ερευνητικών δεδομένων στην Ελλάδα πάνω σε αυτό το ζήτημα.

Πιο αναλυτικά, τα ερευνητικά ερωτήματα και οι υποθέσεις που προέκυψαν μέσα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας διαμορφώνονται ως εξής:

E1: Διαφοροποιούνται οι λειτουργίες φιλίας ανάλογα με την ακαδημαϊκή επίδοση των εφήβων;

Y1: Τα κορίτσια αναμένεται να εκδηλώσουν υψηλότερα επίπεδα βοήθειας, συναισθηματικής ασφάλειας και οικειότητας.

Y2: Αναμένεται πως η μόνη διαφορά που θα παρουσιαστεί ως προς την τάξη φοίτησης είναι στα επίπεδα οικειότητας. Όσο μεγαλύτερη η ηλικία, τόσο υψηλότερα επίπεδα οικειότητας θα παρουσιάσουν οι έφηβοι.

Υ3: Δεν αναμένονται διαφοροποιήσεις στις λειτουργίες της φιλίας που αποζητούν οι έφηβοι με βάση την οικογενειακή κατάσταση των γονέων τους.

Υ4: Η υπερπροστατευτικότητα του πατέρα και το φύλο φαίνεται ότι προβλέπουν τα επίπεδα οικειότητας στις φιλικές σχέσεις των εφήβων.

Υ5: Η συναισθηματική ζεστασιά της μητέρας αναμένεται να σχετίζεται με τις φιλικές σχέσεις των εφήβων.

Υ6: Το στυλ γονικότητας του πατέρα συσχετίζεται με το στυλ γονικότητας της μητέρας.

Μέθοδος

Συμμετέχοντες

Το δείγμα της παρούσας έρευνας αποτελούσαν 310 μαθητές. Αναλυτικά, N=154 μαθητές (49,7%) φοιτούν στην Α' Λυκείου και N= 152 (49,0 %) φοιτούν στη Β' Λυκείου. Δεν υπάρχουν πληροφορίες για την τάξη N=4 (1,3%) μαθητών-τριών (βλ. Πίνακα 1).

Πίνακας 1.

Κατανομές συχνότητας των συμμετεχόντων στην έρευνα ως προς την τάξη φοίτησης

	Τάξη φοίτησης	
	<i>f</i>	%
Α' Λυκείου	154	49,7%
Β' Λυκείου	152	49,0%
Δεν απάντησαν	4	1,3%

Σχετικά με τη χώρα γέννησης, από τους 310 μαθητές του συνολικού δείγματος οι N=292 (94,2%) του δείγματος έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα και οι N= 18 (5,8%) μαθητές δεν έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα (βλ. Πίνακα 2).

Πίνακας 2.

Κατανομές συχνότητας των συμμετεχόντων στην έρευνα ως προς τη χώρα γέννησης

	Χώρα Γέννησης	
	<i>f</i>	%
Ελλάδα	154	49,7%
Άλλη χώρα	152	49,0%

Από το σύνολο των συμμετεχόντων το 48,7% (N=151) ήταν αγόρια και το 50% (N=155) ήταν κορίτσια. Δεν υπάρχουν στοιχεία για το φύλο των συμμετεχόντων για 1,3% (N=4) του δείγματος.

Αναφορικά με το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα, το 2,9% (9 μαθητές-τριες) του δείγματος απάντησε ότι ο πατέρας τους έχει τελειώσει το δημοτικό και το 20 % (62 μαθητές-τριες) ότι ο πατέρας τους έχει τελειώσει το γυμνάσιο. Το 34,2% (106 μαθητές-τριες) απάντησε ότι ο πατέρας τους έχει τελειώσει το λύκειο και το 40,3% (125 μαθητές-τριες) ότι έχει ολοκληρώσει πανεπιστημιακές σπουδές. Δεν υπήρχαν στοιχεία για το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα για 2,6% του δείγματος (8 μαθητές-τριες). Ως προς το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας, το 3,2 % (10 μαθητές-τριες) του συνολικού δείγματος απάντησε ότι η μητέρα τους έχει τελειώσει το δημοτικό, το 19,4% (60 μαθητές-τριες) δήλωσε ότι η μητέρα του έχει τελειώσει το γυμνάσιο, το 28,7 % (89 μαθητές-τριες) απάντησε πως η μητέρα του έχει ολοκληρώσει το λύκειο και, τέλος, το 46,8 % (145 μαθητές-τριες) απάντησε πως η μητέρα του έχει ολοκληρώσει πανεπιστημιακές σπουδές. Δεν υπήρχαν στοιχεία για το μορφωτικό

επίπεδο της μητέρας για 1,9 % του δείγματος (6 μαθητές-τριες). Στον Πίνακα 3 συνοψίζονται τα στοιχεία για το μορφωτικό επίπεδο των γονέων των συμμετεχόντων.

Πίνακας 3.

Κατανομές συχνότητας των συμμετεχόντων στην έρευνα ως προς το μορφωτικό επίπεδο των γονέων

	Μορφωτικό Επίπεδο Πατέρα		Μορφωτικό Επίπεδο Μητέρας	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Δημοτικό	9	2,9%	10	3,2%
Γυμνάσιο	62	20%	60	19,4%
Λύκειο	106	34,2%	89	28,7%
Ανώτερη Σχολή/Πανεπιστήμιο	125	40,3%	145	46,8%
Δεν απάντησαν	8	2,6%	6	1,9 %

Σχετικά με την επαγγελματική κατάσταση του πατέρα, 278 (89,7 %) μαθητές-τριες απάντησαν ότι ο πατέρας τους εργάζεται και το 10,3% (32 μαθητές-τριες) απάντησε ότι ο πατέρας τους δεν εργάζεται. Αντίστοιχα, ως προς την επαγγελματική κατάσταση της μητέρας, 228 (73,5 %) μαθητές-τριες απάντησαν ότι η μητέρα τους εργάζεται και το 26,5% (82 μαθητές-τριες) απάντησε ότι η μητέρα τους δεν εργάζεται.

Σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση των γονέων το μεγαλύτερο ποσοστό 77,1 % (239 μαθητές-τριες) δήλωσε πως οι γονείς του είναι έγγαμοι ενώ 14,2% (44 μαθητές-τριες) απάντησε πως οι γονείς του είναι χωρισμένοι-διαζευγμένοι και 3,9% (12 μαθητές-τριες) απάντησε πως οι γονείς τους έχουν παντρευτεί για δεύτερη φορά.

Επίσης 11 μαθητές-τριες (3,5 %) απάντησαν πως έχει πεθάνει ο ένας γονέας τους.

Και 4 μαθητές-ριες (1,3 %) δεν απάντησαν σε αυτήν την ερώτηση (βλ. Πίνακα 4).

Πίνακας 4.

Κατανομές συχνότητας των συμμετεχόντων στην έρευνα ως προς την οικογενειακή κατάσταση

	Οικογενειακή Κατάσταση	
	<i>f</i>	%
Έγγαμοι	239	77,1
Χωρισμένοι-	44	14,2
Διαζευγμένοι		
Δεύτερος Γάμος	12	3,9
Θάνατος γονέα	11	3,5
Δεν απάντησαν	4	1,3

Αναφορικά με τα αδέλφια, N=216 (70,8%) απάντησαν ότι είχαν αδέρφια ενώ N=89 (29,2%) απάντησαν πως δεν είχαν. Δεν υπήρχαν στοιχεία αναφορικά με την ύπαρξη αδελφών για N=5 μαθητές-τριες (1,6%) (βλ. Πίνακα 5).

Πίνακας 5.

Κατανομές συχνότητας των συμμετεχόντων στην έρευνα ως προς την ύπαρξη αδελφών

	Ύπαρξη αδελφών	
	<i>f</i>	%

Ναι	216	69,7%
Όχι	89	28,7%
Δεν απάντησαν	5	1,6%

Τέλος, ως προς τη σχολική τους επίδοση μετρήθηκε ο γενικός βαθμός του προηγούμενου τριμήνου/τετραμήνου. Έτσι, όπως φαίνεται στον πίνακα 6, N=12 μαθητές (3,9%) έχουν γενικό βαθμό μεταξύ 9-11, N=74 μαθητές-τριες (23,9%) έχουν γενικό βαθμό μεταξύ 12-14, N=136 μαθητές-τριες (43,9 %) έχουν γενικό βαθμό μεταξύ 15-17 και N=81 μαθητές-τριες (26,1%) έχουν γενικό βαθμό μεταξύ 18-20. Δεν υπήρχαν στοιχεία για τον βαθμό προηγούμενου τριμήνου/τετραμήνου για N=7 μαθητές-ριες (2,3 %).

Πίνακας 6.

Κατανομές συχνότητας των συμμετεχόντων στην έρευνα ως προς το γενικό βαθμό προηγούμενου τριμήνου/ τετραμήνου

	Γενικός προηγούμενου τριμήνου/τετραμήνου	
	<i>f</i>	%
18-20	81	26,1%
15-17	136	43,9%
12-14	74	23,9%
9-11	12	3,9%
Δεν απάντησαν	7	2,3%

Μέσα συλλογής των δεδομένων

Η συλλογή δεδομένων στην παρούσα έρευνα έγινε με τη χορήγηση δυο ερωτηματολογίων αυτοαναφοράς που αφορούσαν στις δύο βασικές μεταβλητές της έρευνας α) στις λειτουργίες που καλύπτει η ύπαρξη της φιλίας, β) στις πρακτικές ανατροφής/ τύπους γονικότητας, και ενός τρίτου ερωτηματολογίου δημογραφικών στοιχείων όπου συλλέχθηκαν στοιχεία για τη τάξη και το σχολείο φοίτησης, το φύλο, την ηλικία, τη χώρα γέννησης, το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, την επαγγελματική κατάσταση των γονέων, την παρούσα οικογενειακή κατάσταση (εάν οι γονείς είναι έγγαμοι ή διαζευγμένοι, αν υπάρχει θάνατος γονέα ή δεύτερος γάμος, αν υπάρχουν αδέρφια) και τη σχολική επίδοση με βάση τον γενικό βαθμό στο προηγούμενο τρίμηνο-τετράμηνο.

McGill Friendship Questionnaire-Friends Function (MFQ-FF). Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε αναφορικά με την φιλία είναι η κλίμακα των Mendelson και Aboud (2014). Η κλίμακα αυτή μετρά σε ποιο βαθμό ο καλύτερος φίλος ικανοποιεί 6 βασικές λειτουργίες της φιλίας: α. συντροφικότητα (stimulating companionship) β. βοήθεια (help) γ. οικειότητα (intimacy) δ. αξιόπιστη συνεργασία/ συμμαχία-διαθεσιμότητα (reliable alliance) ε. ενίσχυση της αυτοεικόνας – αυτοεπιβεβαίωση (self –validation) και, τέλος, στ. συναισθηματική ασφάλεια (emotional security). Η αρχική εκδοχή του ερωτηματολογίου αυτού δημιουργήθηκε στο McGill University του Καναδά. Η ελληνική εκδοχή του αποτελείται από 46 προτάσεις αναφορών κλειστού τύπου– σε σχέση με τις 48 προτάσεις αυτοαναφορών της αμερικάνικης εκδοχής-. Χρησιμοποιείται μια οκτάβαθμη κλίμακα Likert όπου οι μαθητές καλούνται να κυκλώσουν τον αριθμό που αντικατοπτρίζει την άποψη τους (1=πολύ σπάνια,.....8= πάντα). Ο εξεταζόμενος αξιολογεί πόσο συχνά ισχύουν οι

προτάσεις αυτές για τον/την καλύτερο/η φίλο/η του/της. Το ερωτηματολόγιο αξιολογεί 6 βασικές λειτουργίες της φιλίας (παράγοντες/διαστάσεις):

α. συντροφικότητα (stimulating friendship) (7 προτάσεις, $\alpha=0,91$). Ενδεικτικά παραδείγματα αυτού του παράγοντα αποτελούν τα εξής: «Έχει πλάκα να κάνεις πράγματα μαζί του/της», «Με κάνει να γελάω» «Είναι ευχάριστο να είσαι μαζί του/της» και «Έχει πλάκα να κάθεται μαζί του/της»

β. βοήθεια (help) (7 προτάσεις, $\alpha=0,89$). Παραδείγματα προτάσεων αποτελούν: «Με βοηθάει όταν το χρειάζομαι», «Μου δίνει χρήσιμες πληροφορίες όταν το χρειάζομαι» και «Είναι πρόθυμος/η να μου κάνει χάρες»

γ. οικειότητα (intimacy) (8 προτάσεις, $\alpha=0,94$). Ενδεικτικά παραδείγματα προτάσεων αυτού του παράγοντα αποτελούν: «Είναι κάποιος/α που μπορώ να πω τα προσωπικά μου», «Ξέρει πότε κάτι με πειράζει», και «Θα με καταλάβει αν του /της έλεγα τα προβλήματα μου»

δ. σταθερή συνεργασία-διαθεσιμότητα (reliable alliance) (8 προτάσεις, $\alpha=0,95$). Ενδεικτικές προτάσεις που αποτελούν αυτόν τον παράγοντα είναι οι εξής: «Θα παρέμενε φίλος μου στις δύσκολες στιγμές», «Θα παρέμενε φίλος/η μου ακόμη και αν δεν με συμπαθούσαν οι άλλοι» και «θα παρέμενε φίλος μου/η μου ακόμη και αν δεν είχα πολύ χρόνο να τον/την δω»

ε. ενίσχυση της εικόνας του εαυτού, αυτοεπιβεβαίωση (self-validation) (8 προτάσεις, $\alpha=0,91$). Παραδείγματα προτάσεων που ερευνούν αυτόν τον παράγοντα είναι: «Με κάνει να νιώθω καλά για τον εαυτό μου ακόμη και αν τα έχω κάνει θάλασσα», «Μου λέει σε τι είμαι καλός/η» και «Με κάνει να αισθάνομαι έξυπνος»

στ. συναισθηματική ασφάλεια (emotional security) (8 προτάσεις, $\alpha=0,92$). Κάποιες από τις ερωτήσεις που αφορούν σε αυτόν τον παράγοντα είναι: «Με κάνει να αισθάνομαι καλύτερα όταν έχω προβλήματα», «Θα με ηρεμούσε αν ήμουν εκνευρισμένος/η», «Θα με έκανε να αισθανόμουν καλύτερα αν είχα μπλέξει».

Οι παράγοντες αυτοί έχουν διακριτή σημασία, βοηθούν στην διάκριση μεταξύ φίλων και μη φίλων και συσχετίζονται με την ικανοποίηση/στοργή. Η «συντροφικότητα» αναφέρεται στην πτυχή της φιλίας κατά την οποία οι φίλοι κάνουν πράγματα που προκαλούν ευχαρίστηση και χαρά. Η «βοήθεια» αναφέρεται στην παροχή βοήθειας, καθοδήγησης, πληροφόρησης και σε άλλες μορφές υλικής βοήθειας από τον φίλο στοιχεία απαραίτητα για την επίτευξη στόχων ή σκοπών του ατόμου. Η «οικειότητα» αναφέρεται στην ευαισθησία απέναντι στις ανάγκες του άλλου, προσφέροντας ένα κλίμα αποδοχής των προσωπικών σκέψεων και συναισθημάτων όπου το άτομο νιώθει ελεύθερο να εκφραστεί αποκαλύπτοντας προσωπικές πληροφορίες. Η «σταθερή συνεργασία-διαθεσιμότητα» μετρά κατά πόσο ο φίλος είναι συναισθηματικά και σωματικά παρών ώστε να μπορεί ο εξεταζόμενος/η να βασιστεί σε αυτόν/ην και να νιώθει ότι είναι διαθέσιμος/η και πιστός/η. Η «αυτοεπιβεβαίωση» αναφέρεται στην αντίληψη του φίλου ως καθησυχαστικό, καλό ακροατή, ενθαρρυντικό που βοηθά το άτομο να διατηρήσει την αυτοεικόνα ενός επαρκούς ατόμου που αξίζει. Τέλος, η «συναισθηματική ασφάλεια» αναφέρεται στην ασφάλεια και την άνεση που μπορεί να παρέχει ο/η φίλος/η όταν το άτομο έρχεται αντιμέτωπο με καινούριες ή απειλητικές καταστάσεις (Mendelson & Aboud, 2014).

Οι Mendelson & Aboud (1999) αναφέρουν ότι η κλίμακα αυτή είναι ευαίσθητη σε διαφορές φύλου: τα κορίτσια σημειώνουν υψηλότερες βαθμολογίες στις υποκλίμακες σε σύγκριση με τα αγόρια.

Οι ψυχομετρικές ιδιότητες του MFQ-FF αναφέρονται ικανοποιητικές. Οι δείκτες εσωτερικής συνέπειας Cronbach α που προβλέπουν την αξιοπιστία και την εγκυρότητα του εργαλείου κυμαίνονται από 0,89 έως 0,95 (Mendelson & Aboud, 2014).

Η συγκεκριμένη κλίμακα έχει χρησιμοποιηθεί με βάση τη βιβλιογραφία από τους ερευνητές με δύο τρόπους είτε αθροίζοντας όλους τους μέσους όρους των διαστάσεων της φιλίας (Aboud & Snakar, 2007. Buote, Wood & Pratt, 2009. Buote et al., 2007. Demir & Ozdemir, 2010. Demir & Weitekamp, 2007. Dumontheil & Blakemore, 2015. Flynn, Mutlu, Duff & Turkstra, 2018. Mendelson & Kay, 2003. Saraswati & Suleeman, 2018. Sgarbossa & Ford-Gilboe, 2004. Wainer, Block & Donnellan, 2013. Wolf, Bazargani, Kilford, Demir et al., 2016) και βγάζοντας μία συνολική βαθμολογία που αντιστοιχεί στην «ποιότητα της φιλίας με τον καλύτερο φίλο» (best friendship quality) είτε χρησιμοποιώντας στις στατιστικές αναλύσεις διακριτά κάθε διάσταση (Aboud, Mendelson & Purdy, 2003. Malmendier-Muehlschlegel, Rosewall, Smith, Pippa & Lask, 2016. Kim, Goh & Jun, 2018. Sharpe, Schober, Treasure & Schmidt, 2014). Στην παρούσα ερευνητική εργασία οι διαστάσεις έχουν χρησιμοποιηθεί ξεχωριστά.

Egna Minnen Beträffande Uppfostran-Questionnaire for children (Memories from my upbringing) (EMBU-C). Προκειμένου να μελετηθεί η αντίληψη των εφήβων για τις πρακτικές ανατροφής των γονέων τους χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα EMBU-C (Castro, Toro, Van der Ende & Arrindell, 1993). Η κλίμακα αυτή είναι μια προσαρμοσμένη στα παιδιά και εφήβους ηλικίας 7-16 ετών (Muris, Meesters & van Brakel, 2003) και βασίστηκε στην κλίμακα EMBU που μετράει τις αυτοαναφορές των ενηλίκων αναφορικά με τους τρόπους ανατροφής των γονιών τους των Perris, Jacobson, Lindstrom, von Knorring & Perris (1980). Η

κλίμακα αυτή αποτελείται από 40 ερωτήσεις κλειστού τύπου όπου ο/η εξεταζόμενος/η καλείται να σημειώσει πόσο συχνά ο πατέρας και η μητέρα του ξεχωριστά παρουσιάζουν κάποιες συμπεριφορές που αφορούν στην ανατροφή που ασκούν στον/ην εξεταζόμενο/η. Συγκεκριμένα, πρόκειται για μια τετράβαθμη κλίμακα Likert («όχι, ποτέ», «Ναι, αλλά σπάνια», «Ναι, συχνά», «Ναι, όλη την ώρα») που μετρά τους τέσσερις τύπους πρακτικών ανατροφής όπως προέκυψαν και από την έρευνα των Muris, Meesters & van Brakel (2003):

α. υπερπροστατευτικότητα (overprotection) (control) (10 προτάσεις, $\alpha=0,67$ για την κλίμακα που αφορούσε στον πατέρα και $\alpha=0,66$ για την κλίμακα που αφορούσε στη μητέρα). Ενδεικτικά παραδείγματα αυτού του παράγοντα αποτελούν τα εξής: «Όταν επιστρέφεις στο σπίτι, πρέπει να πεις στους γονείς σου τι έκανες», «Οι γονείς σου θέλουν να τους αποκαλύπτεις τα μυστικά σου» και «Οι γονείς σου πιστεύουν ότι πρέπει να αποφασίζουν τα πάντα για σένα».

Εννοιολογικά, αυτή η διάσταση αναφέρεται στο στυλ γονικότητας κατά το οποίο ο γονέας επιβάλλει αυστηρούς κανόνες οι οποίοι δεν είναι πάντοτε σαφείς, παρέχει «αποπνικτική» προστασία καθοδηγούμενος από αρνητικές εμπειρίες του παρελθόντος, είναι επεμβατικός στη ζωή του παιδιού και προσδοκά ότι οφείλει να έχει γνώση των περισσότερων θεμάτων στη ζωή του παιδιού του. Επίσης, έχει υψηλές προσδοκίες επίτευξης σε διάφορους τομείς (π.χ. στον κοινωνικό και στον ακαδημαϊκό) (Arrindell, Gerlsma, Vandereycken, Hageman & Daeseleire, 1998).

β. συναισθηματική ζεστασιά (emotional warmth) (10 προτάσεις, $\alpha=0,81$ για την κλίμακα που αφορούσε στον πατέρα και $\alpha=0,77$ για την κλίμακα που αφορούσε στη μητέρα). Παραδείγματα προτάσεων αποτελούν «Οι γονείς σου σε αποδέχονται όπως

ακριβώς είσαι», «Οι γονείς σου δείχνουν ότι σε αγαπούν» και «Οι γονείς σου παίζουν μαζί σου και ενδιαφέρονται για τις αγαπημένες σου ασχολίες».

Εννοιολογικά, αυτή η διάσταση αναφέρεται στο στυλ γονικότητας κατά το οποίο ο γονέας παρέχει καθοδήγηση με σεβασμό, προσοχή στο παιδί, το βοηθάει σε έργα που χρειάζεται βοήθεια χωρίς να είναι επεμβατικός, εκτιμάει το παιδί του, παρέχει πνευματικά ερεθίσματα και δημιουργεί ένα κλίμα όπου το παιδί αισθάνεται άνετα να εκμυστηρευτεί και να ζητήσει βοήθεια από τον γονέα (Arrindell et al., 1998).

γ. απόρριψη (rejection) (care) (10 προτάσεις, $\alpha=0,78$ για την κλίμακα που αφορούσε στον πατέρα και $\alpha=0,77$ για την κλίμακα που αφορούσε στη μητέρα).

Χαρακτηριστικά παραδείγματα μελέτης αυτού του τύπου ανατροφής είναι τα εξής:

«Είσαι απογοητευμένος/η διότι οι γονείς σου δεν σου προσφέρουν αυτά που θέλεις», «Οι γονείς σου σε χτυπούν χωρίς λόγο» και «Οι γονείς θα ήθελαν να είσαι σαν κάποιον άλλον».

Εννοιολογικά, αυτή η διάσταση του ερωτηματολογίου αναφέρεται στο στυλ γονικότητας που περιλαμβάνει σωματική ή μη τιμωρία, υποτίμηση τόσο των απόψεων του παιδιού όσο και του ίδιου του παιδιού, ευτελισμό και κριτική των αδυναμιών του παιδιού παρουσία άλλων και εχθρότητα (Arrindell et al., 1998).

δ. αγχώδης ανατροφή (anxious rearing) (10 προτάσεις, $\alpha=0,78$ για την κλίμακα που αφορούσε στον πατέρα $\alpha=0,79$ για την κλίμακα που αφορούσε στη μητέρα).

Ενδεικτικές προτάσεις που εμπίπτουν στην αγχώδη ανατροφή είναι οι ακόλουθες:

«Οι γονείς σου θέλουν να σε προστατέψουν από κάθε κίνδυνο», «Οι γονείς σου έχουν πολύ άγχος κι γι αυτό δεν σε αφήνουν να κάνεις πολλά πράγματα που κάνουν τα άλλα παιδιά» και «Οι γονείς σου ανησυχούν μήπως μπλέξεις σε φασαρίες»

Εννοιολογικά, αυτή η διάσταση γονικότητας αναφέρεται στους γονείς που εκφράζουν διάφορους φόβους και φοβίες στα παιδιά τους (Muris, Steerman, Merckelbach & Meesters, 1996).

Το εργαλείο αυτό βρέθηκε αξιόπιστο με βάση τον δείκτη εσωτερικής συνέπειας (από $\alpha = 0,66$ έως $\alpha = 0,81$) (Muris, Meesters, & van Brakel, 2003. Castro et al., 1993).

Το εργαλείο αυτό μεταφράστηκε στην ελληνική γλώσσα από τον Λιανό (2012, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή). Επίσης, στον ελληνικό χώρο χρησιμοποιήθηκε από τον Lianos (2015) σε προεφήβους μέσης ηλικίας 11,3 ετών για να μελετήσει πώς οι διαστάσεις της γονικότητας (υπερπροστασία, συναισθηματική ζεστασιά, απόρριψη, και αγχώδης ανατροφή) και η κοινωνική επάρκεια στο σχολείο συσχετίζονται με το μοντέλο των 5 παραγόντων (νευρωτισμός, εξωστρέφεια, άνοιγμα σε νέες εμπειρίες, συνεργατικότητα και ευσυνειδησία). Οι δείκτες αξιοπιστίας αυτού του εργαλείου βρέθηκαν παρόμοιοι με αυτούς των κατασκευαστών. Συγκεκριμένα, κυμαίνονται από 0,66 έως 0,84.

Φύλλο συμπλήρωσης δημογραφικών στοιχείων. Χρησιμοποιήθηκε αυτοσχέδιο φύλλο συμπλήρωσης δημογραφικών στοιχείων που περιλάμβανε ερωτήσεις σχετικά με το φύλο, την τάξη και το σχολείο φοίτησης, το γενικό βαθμό του προηγούμενου τετραμήνου και τον τόπο γέννησης του εξεταζόμενου (Ελλάδα ή άλλη χώρα). Επίσης, υπήρχαν ερωτήσεις για το μορφωτικό επίπεδο των γονέων (Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο, Ανώτερη Σχολή/Πανεπιστήμιο) και την επαγγελματική τους κατάσταση (αν εργάζονται ή όχι). Αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση των γονέων οι μαθητές/τριες καλούνταν να απαντήσουν αν οι γονείς τους είναι έγγαμοι, χωρισμένοι/διαζευγμένοι, αν υπάρχει δεύτερος γάμος

πατέρα ή μητέρας ή αν υπάρχει θάνατος πατέρα ή μητέρας. Τέλος, οι εξεταζόμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν αν είχαν αδέρφια απαντώντας «Ναι» ή «Όχι».

Διαδικασία συλλογής των δεδομένων

Η παρούσα έρευνα αποτελεί τμήμα έρευνας ενός ευρύτερου ερευνητικού προγράμματος του Τμήματος Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών που έχει λάβει έγκριση από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων. Η χορήγηση των ερωτηματολογίων έγινε σε σχολεία της Αττικής που επιλέχθηκαν συμπτωματικά του μήνες Μάρτιο –Μάιο 2019. Οι μαθητές-τριες που συμμετείχαν φοιτούσαν στην Α' και Β' Λυκείου.

Σε πρώτο στάδιο, υπήρξε τηλεφωνική επικοινωνία με τους διευθυντές των σχολείων κατά την οποία ενημερώθηκαν για τον σκοπό της έρευνας και υπήρξε η διαβεβαίωση για την τήρηση της ανωνυμίας των ερωτηματολογίων. Στη συνέχεια, οι ίδιοι ενημέρωσαν τους γονείς και υπήρξε η γραπτή συγκατάθεση τους πριν ξεκινήσει η διαδικασία της χορήγησης. Τα ερωτηματολόγια δόθηκαν στους μαθητές/τριες συνημμένα με την εξής σειρά: πρώτα δόθηκε η κλίμακα *MFQ-FF*, έπειτα η κλίμακα *EMBU-C* και, τέλος, το ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων έτσι ώστε να μην επηρεάσει τις απαντήσεις στις προηγούμενες κλίμακες.

Η χορήγηση των εργαλείων έγινε ομαδικά σε επίπεδο τάξης μέσα στις αίθουσες διδασκαλίας των μαθητών-τριών αφού πρώτα είχε προηγηθεί σχετική ενημέρωση από τους εκπαιδευτικούς και παροχή διευκρινιστικών σχολίων αναφορικά με τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων από τις ερευνήτριες. Ωστόσο, υπήρχαν και γραπτές οδηγίες για τη συμπλήρωση του έντυπου υλικού. Επισημάνθηκε στους μαθητές-τριες ότι η συμμετοχή ήταν εθελοντική οπότε η διαδικασία συνεχίστηκε με τους μαθητές που ήθελαν να συμμετάσχουν και που είχαν παραδώσει την γραπτή

συγκατάθεση των γονέων τους. Δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός ότι οι απαντήσεις ήταν εμπιστευτικές και ότι δεν υπάρχουν σωστές και λανθασμένες απαντήσεις. Η χορήγηση πραγματοποιήθηκε σε διάρκεια δύο διδακτικών ωρών και οι εκπαιδευτικοί που είχαν μάθημα ήταν παρόντες σε όλη τη διάρκεια της χορήγησης.

Τα ερωτηματολόγια συλλέγονταν από τους εξεταστές μετά το πέρας των δύο διδακτικών ωρών. Η συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς ήταν εξαιρετική καθώς και με τους μαθητές που έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρά τη χρονοβόρα διαδικασία συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων.

Αποτελέσματα

Η ανάλυση των δεδομένων έγινε με το στατιστικό υπολογιστικό πακέτο Pasw Statistics 25 (SPSS). Αρχικά, έγινε έλεγχος των ελλειπουσών τιμών και διαπιστώθηκε ένα πολύ μικρό ποσοστό ελλειπουσών τιμών στις δημογραφικές μεταβλητές όπως αναφέρθηκε παραπάνω κατά την περιγραφή του δείγματος αλλά δεν υπήρχαν ελλείπουσες τιμές στις υπόλοιπες μεταβλητές της έρευνας. Στη συνέχεια, έγινε έλεγχος της κανονικότητας των διακυμάνσεων (έλεγχος Kolmogorov-Smirnov) και διαπιστώθηκε ότι οι κατανομές των δεδομένων δεν πληρούν την κανονικότητα οπότε ο έλεγχος των ερευνητικών ερωτημάτων έγινε με τη χρήση μη παραμετρικών κριτηρίων.

Ακολούθως, θα παρουσιαστούν τα ευρήματα που αφορούν: τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά των κλιμάκων (αξιοπιστία για να ελεγχθεί η εσωτερική συνέπεια στο συγκεκριμένο δείγμα εφήβων, μέσοι όροι, τυπικές αποκλίσεις και συνάφεια των κλιμάκων) και, στη συνέχεια, θα παρουσιαστούν οι αναλύσεις που αφορούν στις βασικές υποθέσεις της έρευνας.

Περιγραφική στατιστική και συσχετίσεις

Στον Πίνακα 7 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι, οι τυπικές αποκλίσεις, η ελάχιστη και μέγιστη τιμή καθώς και οι συντελεστές αξιοπιστίας Cronbach's α για τις υποκλίμακες του MFQ-FF. Όπως φαίνεται, τον υψηλότερο μέσο όρο παρουσίασαν οι έφηβοι στην υποκλίμακα της «Αξιοπιστης συνεργασίας» ($M.O.=7,33$) και χαμηλότερο μέσο όρο στην υποκλίμακα της «Οικειότητας» ($M.O.=6,20$). Οι συντελεστές α όσον αφορά τις λειτουργίες της φιλίας είναι πολύ ικανοποιητικοί σε όλες τις κλίμακες ($\alpha=0,81$ έως $\alpha=0,91$).

Η συνολική αξιοπιστία της κλίμακας για τις λειτουργίες της φιλίας ήταν $\alpha=0,96$.

Πίνακας 7.

Περιγραφικοί Στατιστικοί Δείκτες και Συντελεστές Αξιοπιστίας για τις υποκλίμακες του ερωτηματολογίου για τις λειτουργίες της φιλίας (MFQ-FF)

	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>	<i>Ελάχιστη τιμή</i>	<i>Μέγιστη τιμή</i>	<i>Alpha</i>
<i>Λειτουργίες της φιλίας (MFQ-FF):</i>					
Συντροφικότητα	7,03	0,83	3,43	8,00	0,85
Βοήθεια	6,73	0,93	3,29	8,00	0,81
Οικειότητα	6,20	0,84	2,75	7,00	0,90
Αξιόπιστη συνεργασία	7,33	0,85	3,00	8,00	0,91
Αυτοεπιβεβαίωση	6,79	1,09	1,84	8,00	0,88
Συναισθηματική Ασφάλεια:	6,98	1,02	1,38	8,00	0,91

Ακολουθεί ο Πίνακας 8, όπου παρουσιάζονται τα αντίστοιχα περιγραφικά στοιχεία για τις υποκλίμακες του EMBU-C ξεχωριστά για τον πατέρα και την μητέρα.

Σύμφωνα με αυτόν, τον υψηλότερο μέσο όρο παρουσίασαν οι έφηβοι στην υποκλίμακα της «Αγχώδους ανατροφής» ($M.O.=2,68$) και τον χαμηλότερο μέσο όρο στην υποκλίμακα της «Απόρριψης» ($M.O.=1,63$) στην κλίμακα της γονικότητας του πατέρα. Οι δείκτες αξιοπιστίας α είναι ικανοποιητικοί ($\alpha=0,70-0,81$). Η συνολική αξιοπιστία της κλίμακας της γονικότητας του πατέρα είναι επίσης ικανοποιητική ($\alpha=0,83$). Αντίστοιχα για την κλίμακα γονικότητας της μητέρας, οι συμμετέχοντες

παρουσίασαν τον υψηλότερο μέσο όρο στην υποκλίμακα «Συναισθηματική ζεστασιά» ($M.O.=3,21$) και τον χαμηλότερο στην υποκλίμακα «Απόρριψη» ($M.O.=1,70$). Οι δείκτες αξιοπιστίας α είναι ικανοποιητικοί ($\alpha=0,67-0,82$). Η συνολική αξιοπιστία της κλίμακας της γονικότητας της μητέρας είναι πολύ ικανοποιητική ($\alpha=0,79$).

Πίνακας 8.

Περιγραφικοί Στατιστικοί Δείκτες και Συντελεστές Αξιοπιστίας για τις υποκλίμακες των ερωτηματολογίων του στυλ γονικότητας (EMBU-C) του πατέρα και της μητέρας

	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>	<i>Ελάχιστη τιμή</i>	<i>Μέγιστη τιμή</i>	<i>Alpha</i>
<i>Πατέρας</i>					
Υπερπροστατευτικότητα	2,14	0,45	1,10	3,70	0,70
Συναισθηματική Ζεστασιά	3,07	0,62	1,00	6,50	0,86
Απόρριψη	1,63	0,56	1,00	4,80	0,81
Αγχώδης Ανατροφή	2,68	0,64	1,00	6,70	0,81
<i>Μητέρα</i>					
Υπερπροστατευτικότητα	2,34	0,49	3,70	5,50	0,67
Συναισθηματική Ζεστασιά	3,21	0,50	6,50	4,00	0,82
Απόρριψη	1,70	0,62	4,80	6,70	0,81
Αγχώδης Ανατροφή	2,85	0,57	6,70	4,20	0,79

Δείκτες συνάφειας. Για να εξεταστούν οι σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ των υποκλιμάκων για το κάθε ερωτηματολόγιο καθώς και μεταξύ των διαφορετικών ερωτηματολογίων, υπολογίστηκαν οι δείκτες συσχέτισης Spearman Rho καθώς δεν πληρούνταν οι προϋποθέσεις της κανονικότητας των δεδομένων ώστε να χρησιμοποιηθεί Pearson r.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 9, οι συσχετίσεις είναι χαμηλού έως μέτριου επιπέδου στην πλειονότητα τους και η πιθανότητα να προέκυψαν τυχαία είναι μικρότερη από 0,05 ($p < 0,05$). Ειδικότερα, παρατηρείται από τον πίνακα ότι:

α. η «συναισθηματική ζεστασιά του πατέρα» συσχετίζεται χαμηλά και θετικά με τη «συντροφικότητα» [$\rho = 0,13, p < 0,05$], την «αυτοεπιβεβαίωση» [$\rho = 0,19, p < 0,01$] και τη «συναισθηματική ασφάλεια» [$\rho = 0,67, p < 0,05$]. Επομένως, όσο μεγαλύτερα επίπεδα «συναισθηματικής ζεστασιάς» απολαμβάνουν οι έφηβοι από τους πατέρες τους τόσο περισσότερο βιώνουν τη «συντροφικότητα», την «αυτοεπιβεβαίωση» και τη «συναισθηματική ασφάλεια» στις φιλικές τους σχέσεις.

β. η «απόρριψη του πατέρα» συσχετίζεται χαμηλά και αρνητικά με την «αξιόπιστη συμμαχία» [$\rho = -0,13, p < 0,05$], την «αυτοεπιβεβαίωση» [$\rho = -0,12, p < 0,05$] και την «συναισθηματική ασφάλεια» [$\rho = -0,12, p < 0,05$]. Έτσι, όσο μεγαλύτερα επίπεδα «απόρριψης» βιώνουν οι έφηβοι από τους πατέρες τους τόσο μικρότερα επίπεδα «αξιόπιστης συμμαχίας», «αυτοεπιβεβαίωσης» και «συναισθηματικής ασφάλειας» βιώνουν στις φιλίες τους.

Από την άλλη όσον αφορά τη γονικότητα της μητέρας προκύπτει ότι:

α. η «συναισθηματική ζεστασιά της μητέρας» συσχετίζεται χαμηλά και θετικά με την «συντροφικότητα» [$\rho=0,19, p<0,01$], την «βοήθεια» [$\rho=0,15, p<0,01$], την «οικειότητα» [$\rho=0,18, p<0,01$], την «αυτοεπιβεβαίωση» [$\rho=-0,28, p<0,01$] και τη «συναισθηματική ασφάλεια» [$\rho=0,26, p<0,01$] και χαμηλά και αρνητικά με την «αξιόπιστη συμμαχία» [$\rho=-0,12, p<0,01$]. Επομένως, όσο υψηλότερα τα επίπεδα «συναισθηματικής ζεστασιάς της μητέρας» που αναφέρουν οι έφηβοι τόσο υψηλότερα επίπεδα «συντροφικότητας», «βοήθειας», «οικειότητας», «αυτοεπιβεβαίωσης» και «συναισθηματικής ασφάλειας» και τόσο χαμηλότερα τα επίπεδα «αξιόπιστης συμμαχίας».

β. η «απόρριψη της μητέρας» συσχετίζεται χαμηλά και αρνητικά με την «αυτοεπιβεβαίωση» [$\rho=-0,12, p<0,01$] και τη «συναισθηματική ασφάλεια» [$\rho=-0,12, p<0,01$]. Επομένως, όσο αυξάνει η «απόρριψη» που λαμβάνουν οι έφηβοι από τη μητέρα τους τόσο μειώνεται η «αυτοεπιβεβαίωση» και η «συναισθηματική ασφάλεια» στις φιλικές τους σχέσεις.

Τέλος, αναφορικά με το αν το στυλ γονικότητας του πατέρα συσχετίζεται με το στυλ γονικότητας της μητέρας, βάσει του Πίνακα 9, προκύπτει πως:

α. η «υπερπροστατευτικότητα του πατέρα» συσχετίζεται μέτρια και θετικά με την «υπερπροστατευτικότητα της μητέρας» [$\rho=0,67, p<0,01$], χαμηλά και θετικά με την «απόρριψη της μητέρας» [$\rho=0,25, p<0,01$] και με την «αγχώδη ανατροφή της μητέρας» [$\rho=0,36, p<0,01$]. Επομένως, όσο αυξάνει η «υπερπροστατευτικότητα του πατέρα» τόσο αυξάνονται τα επίπεδα «υπερπροστατικότητας», «απόρριψης» και «αγχώδους ανατροφής» που αναφέρουν οι έφηβοι για τις μητέρες τους.

β. η «συναισθηματική ζεστασιά του πατέρα» συσχετίζεται μέτρια και θετικά με τη «συναισθηματική ζεστασιά της μητέρας» [$\rho=0,57, p<0,01$], χαμηλά και

αρνητικά με την «απόρριψη της μητέρας» [$\rho=-0,32, p<0,01$] και χαμηλά και αρνητικά με την «υπερπροστατευτικότητα της μητέρας» [$\rho=0,29, p<0,01$]. Επομένως, όσο αυξάνεται η «συναισθηματική ζεστασιά του πατέρα» τόσο αυξάνονται τα επίπεδα «συναισθηματικής ζεστασίας της μητέρας» όπως αναφέρουν οι έφηβοι και τόσο μειώνονται τα επίπεδα «απόρριψης» και «υπερπροστατευτικότητας της μητέρας».

γ. η «απόρριψη του πατέρα» συσχετίζεται χαμηλά και θετικά με την «υπερπροστατευτικότητα της μητέρας» [$\rho=0,33, p<0,01$] και την «απόρριψη της μητέρας» [$\rho=0,30, p<0,01$] και υψηλά και θετικά με την «αγχώδη ανατροφή της μητέρας» [$\rho=0,73, p<0,01$]. Επομένως, όσο αυξάνονται τα επίπεδα «απόρριψης του πατέρα» τόσο αυξάνεται η «υπερπροστατευτικότητα», «η απόρριψη» και η «αγχώδης ανατροφή της μητέρας».

δ. η «αγχώδης ανατροφή του πατέρα» συσχετίζεται χαμηλά και θετικά με την «υπερπροστατευτικότητα της μητέρας» [$\rho=0,46, p<0,01$] και την «απόρριψη της μητέρας» [$\rho=0,30, p<0,01$] και υψηλά και θετικά με την «αγχώδη ανατροφή της μητέρας» [$\rho=0,73, p<0,01$]. Άρα, όσο αυξάνονται τα επίπεδα «αγχώδους ανατροφής» που αναφέρουν οι έφηβοι για τους πατέρες τους, τόσο αυξάνονται τα επίπεδα «υπερπροστατευτικότητας», «απόρριψης» και «αγχώδους ανατροφής» που απολαμβάνουν από τις μητέρες τους.

Πίνακας 9.

Συσχετίσεις SpearmanRho μεταξύ των κλιμάκων του MFQ-FF, του EMBU-C για πατέρα και του EMBU-C για μητέρα (N=310)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
<i>Ποιότητα Φιλίας</i>														
1. Συντροφικότητα	1													
2. Βοήθεια	0.53**	1												
3. Οικειότητα	0.54**	0.60**	1											
4. Αξιόπιστη Συμμαχία	0.49**	0.50**	0.59**	1										
5. Αυτοεπιβεβαίωση	0.56**	0.57**	0.63**	0.54**	1									
6. Συναισθηματική ασφάλεια	0.57**	0.59**	0.68**	0.60**	0.14**	1								
<i>Γονικότητα Πατέρα</i>														
7. Υπερπροστατευτικότητα	-0.27	-0.03	0.03	-0.05	-0.02	-0.06	1							
8. Συναισθηματική Ζεστασιά	0.13*	0.06	0.06	0.10	0.19**	0.12*	0.02	1						
9. Απόρριψη	-0.07	-0.03	-0.06	-0.13*	-0.12*	-0.12*	0.42**	0.48**	1					
10. Αγχώδης ανατροφή	0.02	0.04	0.09	-0.00	0.01	0.03	0.53**	0.97	0.33**	1				
<i>Γονικότητα Μητέρας</i>														
11. Υπερπροστατευτικότητα	0.09	-0.00	0.06	0.01	0.05	0.01	0.67**	0.39	0.29**	0.46**	1			
12. Συναισθηματική Ζεστασιά	0.19**	0.15**	0.18**	-0.12*	0.28**	0.26**	-0.00	0.57**	-0.33**	-0.02	-0.03	1		

13.Απόρριψη	-0.00	-0.04	-0.08	-0.06	-0.12*	-0.12*	0.25**	-	0.67**	0.30**	0.44**	-	1	
								0.32**				0,54**		
14.Αγχώδης ανατροφή	0.08	-0.00	0.07	-0.00	0.03	0.06	0.36**	0.03	0.30**	0.73**	0.50**	0.07	0.30**	1

Σημείωση. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Διερεύνηση υποθέσεων

Για τη διερεύνηση της επίδρασης των δημογραφικών μεταβλητών στις εμπλεκόμενες μεταβλητές της έρευνας, εφαρμόστηκαν μη παραμετρικά κριτήρια. Τα ερωτήματα, το είδος της κλίμακας μέτρησης και το είδος των υπό μελέτη μεταβλητών καθόρισαν τη εφαρμογή στατιστικών μεθόδων.

Διερεύνηση διαφορών ως προς το φύλο. Για τη διερεύνηση της ύπαρξης διαφορών ως προς το φύλο των συμμετεχόντων στις λειτουργίες της φιλίας χρησιμοποιήθηκε το κριτήριο Mann-Whitney (U-test). Ο έλεγχος αυτός έδειξε στατιστικώς σημαντική διαφορά ($p < 0.05$) ως προς το φύλο σε όλους τους παράγοντες της φιλίας. Ειδικότερα, στον παράγοντα «Συντροφικότητα» [$U(151,155)=9649,500$, $p=0.008$], βρέθηκε ότι τα κορίτσια ($T.T.=166,75$) απολαμβάνουν υψηλότερα επίπεδα «Συντροφικότητας» στις φιλίες τους από τα αγόρια ($T.T.=139,90$). Στον παράγοντα «Βοήθεια» [$U(151,155)=8173,500$, $p=0.000$] βρέθηκε ότι τα κορίτσια ($T.T.=176,27$) απολαμβάνουν υψηλότερα επίπεδα «Βοήθειας» από τα αγόρια ($T.T.=130,13$). Στον παράγοντα «Οικειότητα» [$U(151,155)=9149,000$, $p=0.001$] βρέθηκε ότι τα κορίτσια ($T.T.=169,97$) απολαμβάνουν υψηλότερα επίπεδα «Οικειότητας» από τα αγόρια ($T.T.=136,59$) στις φιλίες τους. Ακόμη, στον παράγοντα «Αξιόπιστη συμμαχία» [$U(151,155)=9279,000$, $p=0.002$] βρέθηκε ότι τα κορίτσια ($T.T.=169,14$) απολαμβάνουν υψηλότερα επίπεδα «Αξιόπιστης συμμαχίας» από τα αγόρια ($T.T.=137,45$) στις φιλίες τους. Στον παράγοντα «Αυτοεπιβεβαίωση» [$U(151,155)=9316,000$, $p=0.002$] βρέθηκε ότι τα κορίτσια ($T.T.=168,90$) απολαμβάνουν υψηλότερα επίπεδα «Αυτοεπιβεβαίωσης» από τα αγόρια ($T.T.=137,70$) στις φιλίες τους. Τέλος, στον παράγοντα «Συναισθηματική ασφάλεια» [$U(151,155)=9231,500$, $p=0.001$] βρέθηκε ότι τα κορίτσια ($T.T.=169,44$)

απολαμβάνουν υψηλότερα επίπεδα «Συναισθηματικής ασφάλειας» από τα αγόρια ($T.T.=137,14$) στις φιλίες τους (βλ. Πίνακα 10).

Πίνακας 10.

Τακτικές τιμές και U-τιμή των διαστάσεων της φιλίας ως προς το φύλο των συμμετεχόντων

	Φύλο		
	Αγόρι (N=151)	Κορίτσι (N=155)	
	<i>T.T.</i>	<i>T.T.</i>	<i>U-τιμή</i>
Συντροφικότητα	139,90	166,75	9649,50**
Βοήθεια	130,13	176,27	8173,50***
Οικειότητα	139,59	169,97	9149,00***
Αξιόπιστη	137,45	169,14	9279,00*
Συμμαχία			
Αυτοεπιβεβαίωση	137,70	168,90	9316,00**
Συναισθηματική ασφάλεια	137,14	169,44	9231,50***

Σημείωση. * $p < 0,05$, * * $p < 0,01$, * * * $p < 0,001$.

Διερεύνηση διαφορών ως προς την τάξη φοίτησης. Για τη διερεύνηση της ύπαρξης διαφορών ως προς τη τάξη φοίτησης των συμμετεχόντων στις λειτουργίες της φιλίας χρησιμοποιήθηκε το κριτήριο Mann-Whitney (U-test). Όπως φαίνεται και στον Πίνακα 11, ο έλεγχος αυτός έδειξε στατιστικώς σημαντική διαφορά ($p < 0,05$) ως προς τη τάξη φοίτησης μόνο στον παράγοντα «Αξιόπιστη συμμαχία» [$U(154,152)=10090,000$, $p=0.035$]. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι οι μαθητές-τριες της

Α' Λυκείου ($T.T.=163,98$) απολαμβάνουν υψηλότερα επίπεδα «Αξιόπιστης συμμαχίας» στις φιλίες τους από τους μαθητές-τριες της Β' Λυκείου ($T.T.=142,88$).

Πίνακας 11.

Τακτικές τιμές και U-τιμή των διαστάσεων της φιλίας ως προς την τάξη φοίτησης των συμμετεχόντων

	Τάξη		
	A' Λυκείου	B' Λυκείου	
	(N=154)	(N=152)	
	<i>T.T.</i>	<i>T.T.</i>	<i>U-τιμή</i>
Συντροφικότητα	147,94	159,14	10847,000
Βοήθεια	154,45	152,53	11557,000
Οικειότητα	161,37	145,52	10491,500
Αξιόπιστη	163,98	142,88	10090,000*
Συμμαχία			
Αυτοεπιβεβαίωση	159,36	147,57	10802,000
Συναισθηματική ασφάλεια	158,16	148,78	10987,000

Σημείωση. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Διερεύνηση διαφορών ως προς την ακαδημαϊκή επίδοση. Για τη διερεύνηση της ύπαρξης διαφορών ως προς τον γενικό βαθμό προηγούμενου τριμήνου/τετραμήνου των συμμετεχόντων στις λειτουργίες της φιλίας χρησιμοποιήθηκε το κριτήριο Kruskal Wallis (H test). Ο έλεγχος αυτός έδειξε ότι δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά ($p > 0,05$) σε καμία από τις λειτουργίες της

φιλίας που απολαμβάνουν οι έφηβοι ανάλογα με την ακαδημαϊκή τους επίδοση (βλ. Πίνακα 12) οπότε δεν συνεχίστηκε η ανάλυση με πολλαπλές συγκρίσεις.

Πίνακας 12.

Τακτικές τιμές και H-τιμή των διαστάσεων της φιλίας ως προς την ακαδημαϊκή επίδοση των συμμετεχόντων

	Ακαδημαϊκή επίδοση				H- τιμή(df=3)	p
	18-20	15-17	12-14	9-11		
	(N=81)	(N=136)	(N=74)	(N=12)		
	T.T.	T.T.	T.T.	T.T.		
Συντροφικότητα	149,34	156,88	142,35	174,17	2,17	0,537
Βοήθεια	146,60	153,74	151,82	169,75	0,86	0,836
Οικειότητα	143,51	152,66	158,45	162,08	1,34	0,720
Αξιόπιστη Συμμαχία	146,82	157,68	144,75	167,33	1,77	0,623
Αυτοεπιβεβαίωση	157,11	154,29	139,55	168,38	2,29	0,514
Συναισθηματική ασφάλεια	139,76	157,76	146,18	205,21	6,96	0,073

Διερεύνηση διαφορών ως προς την οικογενειακή κατάσταση. Το μη παραμετρικό κριτήριο Kruskal-Wallis ανέδειξε στατιστικώς σημαντικές διαφορές στον παράγοντα «Βοήθεια» [$H(3)=9,57$, $p=0.023$], «Οικειότητα» [$H(3)=15,48$,

$p=0.001$], «Αξιόπιστη συμμαχία» [$H(3)=7,98$, $p=0.046$], «Συναισθηματική ασφάλεια» [$H(3)=8,58$ $p=0.036$], ως προς την οικογενειακή κατάσταση (βλ. Πίνακα 13).

Πίνακας 13.

Τακτικές τιμές και H-τιμή των διαστάσεων της φιλίας ως προς την οικογενειακή κατάσταση των συμμετεχόντων

	Οικογενειακή Κατάσταση				H-τιμή (df=3)	Bonf err.
	Έγγαμ. (N=239) T.T.	Χωρισμένοι /Διαζευγμ. (N=44) T.T.	Δευτ. Γάμος (N=12) T.T.	Θάν. Γονέα (N=11) T.T.		
Συντροφικότητα	147,47	177,23	142,54	116,55	6,28	
Βοήθεια	146,05	184,68	114,38	147,50	9,57*	2<1
Οικειότητα	146,27	190,86	138,38	91,82	15,48**	2<1, 2<4
Αξιόπιστη Συμμαχία	147,03	181,56	127,17	125,32	7,98*	
Αυτό- επιβεβαίωση	151,32	163,92	136,08	95,14	5,91	
Συναισθηματική Ασφάλεια	148,04	180,31	119,13	117,68	8,58**	

Σημείωση. * $p < 0,05$, * * $p < 0,01$, * * * $p < 0,001$.

Ακολούθησαν πολλαπλές συγκρίσεις των μέσων κατατάξεων των ομάδων ανά ζεύγη με το Dunn's test, εφαρμόζοντας τη διόρθωση Bonferroni στο επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας για την αποφυγή σφάλματος Τύπου Ι.

Διαφορές εντοπίστηκαν ανάμεσα στους μαθητές-τριες χωρισμένων γονέων και έγγαμων γονέων ($H=-38,64$, $p=0,040$) ως προς τον παράγοντα «Βοήθεια». Συγκεκριμένα, τα παιδιά χωρισμένων γονέων ($T.T.=184,68$) παρουσίασαν υψηλότερα επίπεδα «Βοήθειας» από τα παιδιά έγγαμων γονέων ($T.T.=146,05$).

Διαφορές εντοπίστηκαν, επίσης, ανάμεσα στους μαθητές-τριες χωρισμένων γονέων και έγγαμων γονέων ($H=99,05$, $p=0,01$) καθώς και μεταξύ μαθητών-τριών χωρισμένων γονέων και μαθητών-τριών που είχε πεθάνει ο ένας γονέας τους ($H=-44,59$, $p=0,004$) ως προς τον παράγοντα «Οικειότητα». Συγκεκριμένα, τα παιδιά χωρισμένων γονέων ($T.T.=190,86$) παρουσίασαν υψηλότερα επίπεδα «Οικειότητας» από τα παιδιά έγγαμων γονέων ($T.T.=146,27$) καθώς και από τα παιδιά γονέων που έχει πεθάνει κάποιος γονέας τους ($T.T.=91,82$).

Αναφορικά με τον παράγοντα «Αξιόπιστη συμμαχία» και «Συναισθηματική ασφάλεια» μετά τη διόρθωση Bonferroni δεν βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές μεταξύ των ομάδων ($p>0,05$).

Ανάλυση παλινδρόμησης για τους δείκτες της φιλίας. Εφαρμόστηκε μια σειρά από διαδοχικές αναλύσεις πολλαπλής παλινδρόμησης προκειμένου να ελεγχθεί αν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του παιδιού και οι διαστάσεις γονικότητας του πατέρα και της μητέρας αποτελούν προβλεπτικούς παράγοντες των διαστάσεων της φιλίας. Στο πρώτο μοντέλο πρόβλεψης εισήχθησαν οι δημογραφικοί παράγοντες (φύλο, τάξη φοίτησης, ακαδημαϊκή επίδοση, οικογενειακή κατάσταση) και στο δεύτερο μοντέλο συμπεριλήφθηκαν οι διαστάσεις της γονικότητας του πατέρα (συναισθηματική ζεστασιά, απόρριψη) καθώς και οι διαστάσεις γονικότητας της

μητέρας (συναισθηματική ζεστασιά, απόρριψη) που είχαν βρεθεί ότι συσχετίζονται με τις διαστάσεις της φιλίας (βλ. Πίνακα 9). Σε όλα τα μοντέλα οι ανεξάρτητες μεταβλητές εισήχθησαν με τη βηματική μέθοδο (stepwise). Εξαρτημένη μεταβλητή ήταν κάθε φορά μία από τις έξι διαστάσεις της φιλίας.

Συντροφικότητα. Όσον αφορά στη στατιστική πρόβλεψη της «Συντροφικότητας», στο Μοντέλο 1 βρέθηκε στατιστικώς σημαντική συμβολή του φύλου, $\beta = 0,17$, $t = 2,77$, $p < 0,001$. Η σχέση αυτή εξηγεί 3% της διασποράς της εξαρτημένης μεταβλητής. Με βάση την κωδικοποίηση του φύλου, τα κορίτσια ανέφεραν μεγαλύτερο βαθμό «Συντροφικότητας» από ό,τι τα αγόρια. Στο Μοντέλο 2, η προσθήκη της συναισθηματικής ζεστασίας της μητέρας, $\beta = 0,14$, $t = 2,44$, $p < 0,01$, συνέβαλε σημαντικά στην αύξηση της εξηγούμενης διασποράς της εξαρτημένης μεταβλητής κατά 2% ($R^2_{\text{Change}}=0,02$). Δηλαδή, αναμένεται ότι το φύλο και το επίπεδο συναισθηματικής ζεστασίας που βιώνουν οι μαθητές από τη μητέρα τους να επιδρά στο 5% της διακύμανσης της κατανομής της διάστασης της φιλίας «Συντροφικότητα» (βλ. Πίνακα 14).

Πίνακας 14.

Συντελεστές παλινδρόμησης για τη στατιστική πρόβλεψη της Συντροφικότητας από δημογραφικούς παράγοντες του παιδιού και από τις διαστάσεις γονικότητας του πατέρα και της μητέρας

Προβλεπτικοί Παράγοντες	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>t</i>
Μοντέλο 1(ΔR^2)				
Φύλο	0,26	0,09	0,17	2,77**
Μοντέλο 2(ΔR^2)				

Φύλο	0,26	0,09	0,17	2,83**
Συναισθηματική ζεστασιά (μητέρα)	0,23	0,09	0,14	2,44*

Σημείωση . * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Μέθοδος: Βηματική (Stepwise). Συνολικό $R^2=0,05$, $F(2,273)=6,87$, $p < 0,01$. Το φύλο κωδικοποιήθηκε ως 0= αγόρι και 1=κορίτσι. Παρουσιάζονται μόνο οι προβλεπτικοί παράγοντες με στατιστικώς σημαντική συμβολή στην πρόβλεψη της εξαρτημένης μεταβλητής κατά διαδοχικό μοντέλο.

Βοήθεια. Όσον αφορά στη στατιστική πρόβλεψη της «Βοήθειας», στο Μοντέλο 1 βρέθηκε στατιστικώς σημαντική συμβολή του φύλου, $\beta = 0,22$, $t = 3,64$, $p < 0,001$. Η σχέση αυτή εξηγεί 5% της διασποράς της εξαρτημένης μεταβλητής. Με βάση την κωδικοποίηση του φύλου, τα κορίτσια ανέφεραν μεγαλύτερο βαθμό «Βοήθειας» από ό,τι τα αγόρια. Στο Μοντέλο 2, η προσθήκη της συναισθηματικής ζεστασιάς της μητέρας, $\beta = 0,15$, $t = 2,55$, $p < 0,05$, συνέβαλε σημαντικά στην αύξηση της εξηγούμενης διασποράς της εξαρτημένης μεταβλητής κατά 2% (R^2 Change=0,02). Δηλαδή, αναμένεται ότι το φύλο και το επίπεδο συναισθηματικής ζεστασιάς που βιώνουν οι μαθητές από τη μητέρα τους να επιδρά στο 7% της διακύμανσης της κατανομής της διάστασης της φιλίας «Βοήθεια» (βλ. Πίνακα 15). Πίνακας 15.

Συντελεστές παλινδρόμησης για τη στατιστική πρόβλεψη της Βοήθειας από δημογραφικούς παράγοντες του παιδιού και από τις διαστάσεις γονικότητας του πατέρα και της μητέρας

Προβλεπτικοί Παράγοντες	B	$SE\ B$	β	t
Μοντέλο				
1(ΔR^2)				
Φύλο	0,40	0,11	0,22	3,64***

Μοντέλο				
2(ΔR^2)				
Φύλο	0,41	0,11	0,22	3,72***
Συναισθηματική	0,28	0,11	0,15	2,55**
ζεστασιά				
(μητέρα)				

*Σημείωση . * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Μέθοδος: Βηματική (Stepwise). Συνολικό $R^2=0,07$, $F(2,273)=10,02$, $p < 0,001$. Το φύλο κωδικοποιήθηκε ως 0= αγόρι και 1=κορίτσι. Παρουσιάζονται μόνο οι προβλεπτικοί παράγοντες με στατιστικώς σημαντική συμβολή στην πρόβλεψη της εξαρτημένης μεταβλητής κατά διαδοχικό μοντέλο.*

Οικειότητα. Όσον αφορά στη στατιστική πρόβλεψη της «Οικειότητας» στο Μοντέλο 1 βρέθηκε στατιστικώς σημαντική συμβολή του φύλου, $\beta = 0,16$, $t = 2,67$, $p < 0,01$. Η σχέση αυτή εξηγεί 3% της διασποράς της εξαρτημένης μεταβλητής. Με βάση την κωδικοποίηση του φύλου, τα κορίτσια ανέφεραν μεγαλύτερο βαθμό «Οικειότητας» από ό,τι τα αγόρια. Στο Μοντέλο 2, η προσθήκη της τάξης φοίτησης, $\beta = -0,13$, $t = -2,17$, $p < 0,05$, συνέβαλε σημαντικά στην αύξηση της εξηγούμενης διασποράς της εξαρτημένης μεταβλητής κατά 2% ($R^2_{\text{Change}}=0,02$). Με βάση την κωδικοποίηση της τάξης, οι μαθητές-τριες της Α' Λυκείου ανέφεραν μεγαλύτερο βαθμό «Οικειότητας» από ό,τι οι μαθητές-τριες της Β' Λυκείου. Στο μοντέλο 3, η προσθήκη της συναισθηματικής ζεστασιάς της μητέρας, $\beta = 0,15$, $t = 2,46$, $p < 0,01$, συνέβαλε σημαντικά στην αύξηση της εξηγούμενης διασποράς της εξαρτημένης μεταβλητής κατά 2% ($R^2_{\text{Change}}=0,02$). Δηλαδή, αναμένεται ότι το φύλο, η τάξη και το επίπεδο συναισθηματικής ζεστασιάς που βιώνουν οι μαθητές από τη μητέρα τους να επιδρά στο 6% της διακύμανσης της κατανομής της διάστασης της φιλίας «Συντροφικότητα».

Πίνακας 16.

Συντελεστές παλινδρόμησης για τη στατιστική πρόβλεψη της Οικειότητας από δημογραφικούς παράγοντες του παιδιού και από τις διαστάσεις γονικότητας του πατέρα και της μητέρας

Προβλεπτικοί Παράγοντες	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>t</i>
Μοντέλο				
1(ΔR^2)				
Φύλο	0,26	0,10	0,16	2,68**
Μοντέλο				
2(ΔR^2)				
Φύλο	0,25	0,10	0,15	2,58*
Τάξη Φοίτησης	-0,21	0,11	-0,13	-2,17*
Μοντέλο				
3(ΔR^2)				
Φύλο	0,25	0,10	0,16	2,65**
Τάξη Φοίτησης	-0,22	0,10	-0,13	-2,28*
Συναισθηματική	0,24	0,10	0,15	2,46*
Ζεστασιά				
(μητέρα)				

*Σημείωση . * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Μέθοδος: Βηματική (Stepwise). Συνολικό $R^2=0,06$, $F(3,272)=6,079$, $p < 0,001$. Η τάξη φοίτησης κωδικοποιήθηκε ως 0= Α' Λυκείου και 1=Β' Λυκείου. Παρουσιάζονται μόνο οι προβλεπτικοί παράγοντες με στατιστικώς σημαντική συμβολή στην πρόβλεψη της εξαρτημένης μεταβλητής κατά διαδοχικό μοντέλο.*

Αξιόπιστη συμμαχία. Όσον αφορά στη στατιστική πρόβλεψη της «Αξιόπιστης συμμαχία», όπως φαίνεται και στον Πίνακα 17, στο Μοντέλο 1 βρέθηκε στατιστικώς σημαντική συμβολή της τάξης φοίτησης, $\beta = -0,13$, $t = -2,22$, $p < 0,05$. Η σχέση αυτή

εξηγεί 2% της διασποράς της εξαρτημένης μεταβλητής. Με βάση την κωδικοποίηση της τάξης, οι μαθητές-τριες της Α' Λυκείου ανέφεραν μεγαλύτερο βαθμό «Αξιόπιστης συμμαχίας» από ό,τι οι μαθητές-τριες της Β' Λυκείου. Δηλαδή, αναμένεται ότι η τάξη φοίτησης θα επιδρά στο 2% της διακύμανσης της κατανομής της διάστασης της φιλίας «Αξιόπιστης Συμμαχίας».

Πίνακας 17.

Συντελεστές παλινδρόμησης για τη στατιστική πρόβλεψη της Αξιόπιστης συμμαχίας από δημογραφικούς παράγοντες του παιδιού και από τις διαστάσεις γονικότητας του πατέρα και της μητέρας

Προβλεπτικοί	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>t</i>
Παράγοντες				
Μοντέλο				
1(ΔR^2)				
Τάξη φοίτησης	-0,23	0,11	-0,13	-2,22*

*Σημείωση . * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Μέθοδος: Βηματική (Stepwise). Συνολικό $R^2=0,02$, $F(1,274)=4,93$, $p < 0,05$. Η τάξη φοίτησης κωδικοποιήθηκε ως 0= Α' Λυκείου και 1=Β' Λυκείου. Παρουσιάζονται μόνο οι προβλεπτικοί παράγοντες με στατιστικώς σημαντική συμβολή στην πρόβλεψη της εξαρτημένης μεταβλητής κατά διαδοχικό μοντέλο.*

Αυτοεπιβεβαίωση. Όσον αφορά στη στατιστική πρόβλεψη της «Αυτοεπιβεβαίωσης», στο Μοντέλο 1 βρέθηκε στατιστικώς σημαντική συμβολή του φύλου, $\beta = 0,17$, $t = 2,77$, $p < 0,01$. Η σχέση αυτή εξηγεί 3% της διασποράς της εξαρτημένης μεταβλητής. Με βάση την κωδικοποίηση του φύλου, τα κορίτσια ανέφεραν μεγαλύτερο βαθμό «Αυτοεπιβεβαίωσης» από ό,τι τα αγόρια. Στο Μοντέλο 2, η προσθήκη της συναισθηματικής ζεστασίας της μητέρας, $\beta = 0,25$, $t = 4,37$, $p < 0,001$, συνέβαλε σημαντικά στην αύξηση της εξηγούμενης διασποράς της εξαρτημένης μεταβλητής κατά 6% ($R^2_{\text{Change}}=0,06$). Δηλαδή, αναμένεται ότι το φύλο

και το επίπεδο συναισθηματικής ζεστασιάς που βιώνουν οι μαθητές από τη μητέρα τους να επιδρά στο 9% της διακύμανσης της κατανομής της διάστασης της φιλίας «Αυτοεπιβεβαίωση» (βλ. Πίνακα 18).

Πίνακας 18.

Συντελεστές παλινδρόμησης για τη στατιστική πρόβλεψη της Αυτοεπιβεβαίωσης από δημογραφικούς παράγοντες του παιδιού και από τις διαστάσεις γονικότητας του πατέρα και της μητέρας

Προβλεπτικοί Παράγοντες	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>t</i>
Μοντέλο				
1(ΔR^2)				
Φύλο	0,36	0,13	0,17	2,77**
Μοντέλο				
2(ΔR^2)				
Φύλο	0,37	0,13	0,17	2,94**
Συναισθηματική ζεστασιά (μητέρα)	0,55	0,13	0,25	4,37***

*Σημείωση . * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Μέθοδος: Βηματική (Stepwise). Συνολικό $R^2=0,09$, $F(2,303)=15,45$, $p < 0,001$. Το φύλο κωδικοποιήθηκε ως 0= αγόρι και 1=κορίτσι. Παρουσιάζονται μόνο οι προβλεπτικοί παράγοντες με στατιστικώς σημαντική συμβολή στην πρόβλεψη της εξαρτημένης μεταβλητής κατά διαδοχικό μοντέλο.*

Συναισθηματική Ασφάλεια. Όσον αφορά στη στατιστική πρόβλεψη της «Συναισθηματικής ασφάλειας», στο Μοντέλο 1 βρέθηκε στατιστικώς σημαντική συμβολή του φύλου, $\beta = 0,12$, $t = 2,05$, $p < 0,05$. Η σχέση αυτή εξηγεί 2% της διασποράς της εξαρτημένης μεταβλητής. Με βάση την κωδικοποίηση του φύλου, τα κορίτσια ανέφεραν μεγαλύτερο βαθμό «Συναισθηματικής ασφάλειας» από ό,τι τα

αγόρια. Στο Μοντέλο 2, η προσθήκη της συναισθηματικής ζεστασιάς της μητέρας, $\beta = 0,24$, $t = 4,08$, $p < 0,001$, συνέβαλε σημαντικά στην αύξηση της εξηγούμενης διασποράς της εξαρτημένης μεταβλητής κατά 6% ($R^2_{\text{Change}}=0,06$). Δηλαδή, αναμένεται ότι το επίπεδο συναισθηματικής ζεστασιάς που βιώνουν οι μαθητές από τη μητέρα τους να επιδρά στο 7% της διακύμανσης της κατανομής της διάστασης της φιλίας «Συναισθηματική Ασφάλεια» (βλ. Πίνακα 19).

Πίνακας 19.

Συντελεστές παλινδρόμησης για τη στατιστική πρόβλεψη της Συναισθηματικής ασφάλειας από δημογραφικούς παράγοντες του παιδιού και από τις διαστάσεις γονικότητας του πατέρα και της μητέρας

Προβλεπτικοί	B	SE B	β	t
Παράγοντες				
Μοντέλο				
1(ΔR^2)				
Φύλο	0,25	0,12	0,12	2,05*
Μοντέλο				
2(ΔR^2)				
Φύλο	0,26	0,12	0,13	2,18*
Συναισθηματική	0,23	0,12	0,24	4,08***
ζεστασιά				
(μητέρα)				

Σημείωση . * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Μέθοδος: Βηματική (Stepwise). Συνολικό $R^2=0,07$ $F(2,273)=10,54$, $p < 0,001$. Το φύλο κωδικοποιήθηκε ως 0= αγόρι και 1=κορίτσι. Παρουσιάζονται μόνο οι προβλεπτικοί παράγοντες με στατιστικώς σημαντική συμβολή στην πρόβλεψη της εξαρτημένης μεταβλητής κατά διαδοχικό μοντέλο.

Συζήτηση

Η παρούσα εργασία είχε ως κύριο στόχο να διερευνήσει πως το αντιλαμβανόμενο γονικό στυλ τόσο της μητέρας όσο και του πατέρα εφήβων μαθητών συσχετίζεται με τις λειτουργίες της φιλίας που απολαμβάνουν οι έφηβοι και πώς τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των μαθητών-τριών συσχετίζονται με αυτές τις λειτουργίες. Ακόμη, μελετήθηκε κατά πόσο το στυλ γονικότητας του πατέρα και της μητέρας και ορισμένα δημογραφικά χαρακτηριστικά προβλέπουν τις λειτουργίες της φιλίας που απολαμβάνουν οι έφηβοι. Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν κάποιες από τις αρχικές υποθέσεις.

Κατά τη διερεύνηση του ερευνητικού ερωτήματος (E1) κατά πόσο η ακαδημαϊκή επίδοση των μαθητών/τριών διαφοροποιεί τις λειτουργίες της φιλίας που αναφέρουν οι έφηβοι, στην παρούσα έρευνα δεν εντοπίστηκαν διαφορές στις διαστάσεις της φιλίας που αναφέρουν οι έφηβοι ανάλογα με το βαθμό του προηγούμενου τριμήνου/τετραμήνου. Αυτό είναι ένα ενδιαφέρον εύρημα καθώς δεν φαίνεται να έχει μελετηθεί πρωτύτερα κάτι αντίστοιχο. Αυτό που έχει βρεθεί σε προηγούμενα ερευνητικά δεδομένα είναι, αφενός, ότι η υψηλότερη ακαδημαϊκή επίδοση συσχετίζεται με θετικές σχέσεις με συνομηλίκους εν γένει και όχι με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των φίλων και, αφετέρου, ότι οι έφηβοι φαίνεται να επιλέγουν τους φίλους τους με βάση την ομοιότητα στις ακαδημαϊκές επιδόσεις (Flashman, 2012. Shin & Ryan, 2014. Wentzel, 2017. Wentzel, Barry & Caldwell, 2004).

Τα κορίτσια εμφάνισαν υψηλότερα επίπεδα βοήθειας, συναισθηματικής ασφάλειας και αυτοεπιβεβαίωσης εύρημα που επιβεβαιώνει την αρχική υπόθεση (Y1) και συμφωνεί με την προϋπάρχουσα βιβλιογραφία (Felmlee et al., 2012. Hall, 2010).

Άλλωστε, σύμφωνα με τους κατασκευαστές η κλίμακα που μετρά τις λειτουργίες της φιλίας είναι ευαίσθητη στις διαφορές φύλου, με τα κορίτσια να εμφανίζουν υψηλότερες βαθμολογίες (Mendelson & Aboud, 1999). Ακόμη, η παρούσα έρευνα βρήκε ότι τα κορίτσια παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα οικειότητας γεγονός που επιβεβαιώνει τα ευρήματα της έρευνας των Felmlee et al. (2012) και της βιβλιογραφικής ανασκόπησης του Hall (2010). Τέλος, ως προς τη συντροφικότητα βρέθηκε ότι τα κορίτσια αναφέρουν υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με τα αγόρια γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με την πλειοψηφία των ερευνών και των βιβλιογραφικών δεδομένων (Fehr & Harasymchuk, 2019. Sanchez-Queija & Oliva, 2015). Ωστόσο, όπως υποστήριξε και ο Hall (2010) δεν υπάρχει συμφωνία στα αποτελέσματα των ερευνών ως προς αυτό το ζήτημα. Επιπλέον, ερευνητικά δεδομένα που εξετάζουν την ποιότητα της φιλίας ως ενιαία μεταβλητή διαπιστώνουν πως τα κορίτσια σημειώνουν υψηλότερες βαθμολογίες στην ποιότητα της φιλίας σε σχέση με τα αγόρια (Demir et al., 2016) όπως ακριβώς και στην παρούσα έρευνα στην οποία τα κορίτσια σημείωσαν υψηλότερες βαθμολογίες σε όλες τις διαστάσεις της ποιότητας της φιλίας. Αυτό πιθανώς να σχετίζεται με τους κοινωνικούς ρόλους του φύλου και τις προσδοκίες για το ανδρικό φύλο που καταστέλλει τις συναισθηματικές εκδηλώσεις και ως εκ τούτου, τα αγόρια μπορεί να μην εκφράζουν αυτά τα χαρακτηριστικά στις φιλικές τους σχέσεις από φόβο μήπως θεωρηθούν πολύ «τρυφεροί» και ευαίσθητοι (Demir et al., 2016).

Δεν επιβεβαιώθηκε η υπόθεση (Y2) ότι όσο μεγαλύτερη η ηλικία των παιδιών τόσο μεγαλύτερα τα επίπεδα οικειότητας (Sanchez-Queija & Oliva, 2015).

Απροσδόκητο εύρημα ήταν ότι προέκυψε το αντίθετο, ότι δηλαδή τα παιδιά μικρότερης ηλικίας (Α' Λυκείου) παρουσιάζουν μεγαλύτερα επίπεδα οικειότητας και αξιόπιστης συμμαχίας από τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας (Β' Λυκείου). Αυτό μπορεί

να εξηγηθεί μέσω του περιορισμού ότι στην έρευνα, συμμετείχαν μόνο παιδιά Α' και Β' Λυκείου. Ως εκ τούτου, οι διακυμάνσεις των ηλικιακών ομάδων δεν είναι ικανοποιητικές ώστε οι όποιες διαφορές προκύψουν να είναι αξιόπιστες.

Η επόμενη ερευνητική υπόθεση αναφορικά με τη μη διαφοροποίηση των διαστάσεων της φιλίας ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση των συμμετεχόντων δεν επιβεβαιώθηκε (Υ3). Τα δεδομένα της παρούσας έρευνας έδειξαν ότι πράγματι σε κάποιες διαστάσεις της φιλίας παρατηρούνται κάποιες διαφοροποιήσεις ανάλογα με την οικογενειακή δομή. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι τα παιδιά των χωρισμένων παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα οικειότητας και βοήθειας σε σχέση με τα παιδιά έγγαμων γονέων γεγονός που είναι ένα απροσδόκητο εύρημα καθώς δεν μπόρεσε να εντοπιστεί κάποιο ερευνητικό δεδομένο που να δείχνει ότι παιδιά χωρισμένων γονέων εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα αυτών των χαρακτηριστικών ή γενικότερα καλύτερη ποιότητα φιλίας στις φιλικές τους σχέσεις. Μια υπόθεση είναι ότι τα παιδιά χωρισμένων γονέων μπορεί να στρέφονται και να επενδύουν ακόμη περισσότερο στις φιλικές τους σχέσεις σε σχέση με τα παιδιά έγγαμων γονέων λόγω της μονογονικότητας. Επίσης, βρέθηκε ότι τα παιδιά χωρισμένων γονέων παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα οικειότητας από τα παιδιά που έχει πεθάνει ένας γονέας τους. Το εύρημα αυτό είναι επισφαλές, λόγω του μικρού ποσοστού εφήβων που ενέπιπταν στις κατηγορίες «παιδιά που έχει πεθάνει ο γονέας τους». Αυτές, λοιπόν, οι διαφορές έρχονται σε αντίθεση με την προϋπάρχουσα βιβλιογραφία που υποστηρίζει ότι δεν παρατηρούνται διαφοροποιήσεις με βάση τη σύσταση της οικογένειας (Gottman, 2011). Ενδεχομένως, αυτό οφείλεται στην ανισομερή κατανομή των συμμετεχόντων στις ομάδες οικογενειακής κατάστασης και στην υπεραντιπροσώπηση των παιδιών έγγαμων και χωρισμένων γονέων έναντι των άλλων ομάδων. Επιπρόσθετα, είναι πιθανό να μεσολαβούν άλλοι παράγοντες που να επηρεάζουν αυτή τη σχέση και για

αυτό να βρέθηκαν διαφοροποιήσεις. Τέτοιοι παράγοντες μπορεί να είναι οι γονικές συγκρούσεις, η ύπαρξη αρνητικού οικογενειακού κλίματος και η ύπαρξη αδελφών όπως επανειλημμένως βρέθηκε στη βιβλιογραφία. Τα αδέλφια βοηθούν τα παιδιά να συναλλάσσονται, να επιλύουν συγκρούσεις και να κοινωνικοποιούνται, δεξιότητες που μπορούν να γενικευτούν και στις σχέσεις με συνομηλίκους. Επομένως, η ύπαρξη αδελφών μπορεί να βελτιώσει την ποιότητα των φιλικών σχέσεων (Edward, 2011. Gottman. 2011. Noack et al., 2001. Saraswati & Suleeman, 2018).

Όσον αφορά στα στυλ γονικότητας, φάνηκε πως η «Συναισθηματική ζεστασιά της μητέρας» αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα για πέντε από τις έξι διαστάσεις της φιλίας οι οποίες μελετήθηκαν (συντροφικότητα, βοήθεια, οικειότητα αυτοεπιβεβαίωση, συναισθηματική ασφάλεια). Αυτό το εύρημα καταρρίπτει την αρχική υπόθεση ότι «Υπερπροστατευτικότητα του πατέρα» θα προέβλεπε σημαντικά διαστάσεις της φιλίας (Υ4). Αυτό το εύρημα μπορεί να εξηγηθεί με βάση τη θεωρία προσκόλλησης που υποστηρίζει ότι όταν το παιδί έχει εσωτερικεύσει θετικές εμπειρίες με τα πρόσωπα προσκόλλησης δημιουργεί θετικές σχέσεις με τους συνομηλίκους μέσω της επίδρασης ενεργών μοντέλων προσκόλλησης που περιέχουν κανόνες και σχήματα για τις αλληλεπιδράσεις (Buote et al., 2012. Charalambous et al., 2016. Cripps & Zyromski, 2009. Doyle et al., 2009. Dunhan & Dermer, 2011. Jones et al., 2014. Siegel & Hartzell, 2019). Σύμφωνα, μάλιστα, με τη ψυχαναλυτική θεωρία, οι μητέρες είναι τα πρώτα πρόσωπα προσκόλλησης ενώ μεταξύ των πατέρων και των παιδιών παρατηρείται μεγαλύτερη «συναισθηματική» απόσταση. Επίσης, οι θεωρίες για τον ρόλο των φύλων συνδέουν τις διαφορές στην ανατροφή του παιδιού μεταξύ της μητέρας και του πατέρα με τα «θηλυκά» και τα «αρρενωπά» χαρακτηριστικά (λόγου χάρη, εκφραστικότητα) (Kuppens & Ceulemans, 2019). Άλλωστε, τα παιδιά, φαίνεται πως μεταβιβάζουν τα πρότυπα αλληλεπίδρασης που οι

γονείς υιοθετούν στη σχέση μαζί τους στις σχέσεις τους με τους άλλους (Παππά, 2017). Έτσι, όταν οι γονείς επιδεικνύουν συμπεριφορές όπως ενσυναίσθηση και συναισθηματική ζεστασιά, τα παιδιά μιμούνται τέτοια θετικά χαρακτηριστικά στις δικές τους σχέσεις με τους συνομηλίκους (Georgiou, 2008). Σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας έρευνας είναι και η μετα-ανάλυση των Gorresse & Ruggieri (2012) που μελετά τον δεσμό/προσκόλληση με τη μητέρα και το δεσμό/προσκόλληση με τον πατέρα που βρίσκουν ότι η προσκόλληση στη μητέρα είναι πιο καθοριστική για τις σχέσεις που θα αναπτύξει το παιδί μετέπειτα σε σχέση με την προσκόλληση στον πατέρα. Κατά αντιστοιχία, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το στυλ γονικότητας της μητέρας αποτελεί περισσότερο προβλεπτικό παράγοντα των σχέσεων του παιδιού εν συγκρίσει με το στυλ γονικότητας του πατέρα. Επίσης, το στυλ γονικότητας της μητέρας φάνηκε ότι ερμηνεύει ένα μικρό ποσοστό της διακύμανσης των διαστάσεων της φιλίας γεγονός που επιβεβαιώνει πάλι ότι άλλοι παράγοντες φαίνεται να προβλέπουν περισσότερο την ποιότητα της φιλίας από τα στυλ γονικότητας.

Επίσης, βρέθηκε ότι το φύλο είναι ένας πολύ σημαντικός προβλεπτικός παράγοντας όλων των διαστάσεων των φιλικών σχέσεων των εφήβων- με εξαίρεση την «Αυτοεπιβεβαίωση» όπου δεν εντοπίστηκαν σημαντικές διαφορές-, με τα κορίτσια να αναφέρουν υψηλότερα επίπεδα σε αυτές τις διαστάσεις γεγονός που συμφωνεί με τις διαφορές φύλου που συζητήθηκαν πρωτύτερα για τις φιλικές σχέσεις αγοριών και κοριτσιών. Τέλος, φάνηκε πως η τάξη φοίτησης προβλέπει τα επίπεδα «Αξιοπίστης συμμαχίας» και «Οικειότητας» που αναφέρουν οι έφηβοι και μάλιστα ότι τα μικρότερα παιδιά εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα αυτών των χαρακτηριστικών σε σύγκριση με τα μεγαλύτερα παιδιά που αυτό είναι ένα εύρημα που έρχεται σε αντίθεση με τον προϋπάρχον όγκο βιβλιογραφίας. Ωστόσο, δεν βρέθηκε κάποια συγκεκριμένη έρευνα που να υποστηρίζει διαφορές στις φιλικές σχέσεις μεταξύ

εφήβων της Α' και της Β' Λυκείου. Πρόκειται για πολύ μικρή ηλικιακή διαφορά μεταξύ των μαθητών ώστε να προκύψουν διαφορές που θα είναι αξιόπιστες και ερμηνεύσιμες.

Η υπόθεση ότι η «Συναισθηματική ζεστασιά της μητέρας» συσχετίζεται με την ποιότητα της φιλίας (Υ5) επιβεβαιώθηκε καθώς όλες οι διαστάσεις των φιλικών σχέσεων παρουσιάζουν χαμηλού έως μέτριου επιπέδου συσχετίσεις με τη συναισθηματική ζεστασιά της μητέρας. Αυτό συμφωνεί με τα ευρήματα άλλων ερευνών (Kazemi et al., 2010).

Η τελευταία ερευνητική υπόθεση (Υ6) επιβεβαιώθηκε εν μέρει. Η πλειονότητα των παραγόντων γονικότητας του πατέρα και της μητέρας συσχετίζονται μεταξύ τους γεγονός που συμφωνεί με την προυπάρχουσα βιβλιογραφία (Gordon-Simons & Conger, 2007. Kuppens & Ceulemans, 2019). Εξαίρεση αποτελεί η «Υπερπροστατευτικότητα του πατέρα» που δεν συσχετίζεται με την «Υπερπροστατευτικότητα της μητέρας». Άρα, εάν ένας γονέας επιβάλλει αυστηρούς κανόνες, είναι επεμβατικός στη ζωή του παιδιού και πιστεύει ότι πρέπει να έχει πλήρη εποπτεία των πράξεων του παιδιού του δε σημαίνει ότι και άλλος γονέας θα εμφανίσει αντίστοιχες συμπεριφορές. Επίσης, η «Συναισθηματική ζεστασιά του πατέρα» στην παρούσα έρευνα δεν συσχετίζεται με την «Υπερπροστασία της μητέρας». Δηλαδή, ακόμη και αν ο πατέρας παρέχει σαφή καθοδήγηση, βοήθεια χωρίς όμως να επεμβαίνει, εκτιμάει το παιδί του και δημιουργεί ένα περιβάλλον αποδοχής και ασφάλειας αυτό δεν σημαίνει ότι η μητέρα θα ακολουθεί υπερπροστατευτικές και παρεμβατικές μεθόδους. Τέλος, βρέθηκε ότι η «Αγχώδης ανατροφή του πατέρα» δεν συσχετίζεται με τη «Συναισθηματική ζεστασιά της μητέρας». Ειδικότερα, όταν ο πατέρας τείνει να είναι φοβικός και να εκφράζει διάφορους φόβους και φοβίες στα παιδιά του δε σημαίνει ότι η μητέρα θα παρέχει

υποστήριξη και καθοδήγηση με σεβασμό, θα αποπνέει εμπιστοσύνη και θα βοηθά το παιδί χωρίς να είναι παρεμβατική.

Ενδεχομένως, αυτές οι αποκλίσεις από την αρχική υπόθεση της έρευνας εξηγούνται από τον χειρισμό των επιμέρους μεταβλητών που απαρτίζουν τη γονικότητα του πατέρα και της μητέρας ως διακριτές. Αν συσχετιστεί ο μέσος όρος της γονικότητας του πατέρα που θα προκύψει από το άθροισμα των επιμέρους διαστάσεων με το μέσο όρο της γονικότητας της μητέρας που θα προκύψει από το άθροισμα των επιμέρους διαστάσεων πιθανότατα θα φανεί η συσχέτιση των δύο τύπων γονικότητας με σαφήνεια.

Περιορισμοί και Προτάσεις

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να ληφθούν υπόψη ορισμένοι περιορισμοί αναφορικά με τη συγκεκριμένη έρευνα. Αρχικά, το γεγονός ότι πρόκειται για μια συγχρονική έρευνα δεν επιτρέπει τον προσδιορισμό της κατεύθυνσης των σχέσεων που παρατηρήθηκαν μεταξύ δημογραφικών μεταβλητών καθώς και του στυλ γονικότητας της μητέρας με επιμέρους διαστάσεις της φιλίας. Όπως, για παράδειγμα, το στυλ γονικότητας της μητέρας μπορεί να επιδρά στη ποιότητα των φιλιών του παιδιού έτσι ενδέχεται με έμμεσους τρόπους και η συμπεριφορά του παιδιού να επιδρά στο στυλ γονικότητας της μητέρας. Έτσι, παιδιά, για παράδειγμα, που έχουν υπερπροστατευτικούς γονείς έχουν χαμηλή κοινωνική επάρκεια (Matejevic et al., 2015). Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να παρουσιάσουν επιθετικότητα, εκρήξεις θυμού, παραβατικότητα, χρήση ουσιών και γενικά αποκλίνουσα συμπεριφορά οπότε οι γονείς να γίνονται ακόμη πιο υπερπροστατευτικοί (DeVries, Hoeve, Stams & Asscher, 2016. Fletcher, Nutton & Brend, 2015). Άλλωστε, η βιβλιογραφία

υποστηρίζει ότι οι ανεπαρκείς φιλικές σχέσεις του παιδιού προβλέπουν αρνητικές σχέσεις με την οικογένεια (Mrug et al., 2012).

Ένας επιπλέον μεθοδολογικός περιορισμός είναι ότι στην εν λόγω έρευνα εφαρμόστηκαν μη παραμετρικά κριτήρια λόγω του ότι η κατανομή του δείγματος δεν ήταν κανονική γεγονός που δεν επιτρέπει τη γενίκευση συμπερασμάτων ούτε σε πληθυσμούς με παρόμοια χαρακτηριστικά. Ακόμη, χρησιμοποιήθηκαν ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς. Έτσι, υπάρχουν διάφορες επιδράσεις που μπορεί να έχουν επηρεάσει την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων όπως η τάση των συμμετεχόντων να δίνουν κοινωνικά επιθυμητές απαντήσεις (social desirability bias).

Στην παρούσα έρευνα μελετήθηκε πως οι πρακτικές ανατροφής συσχετίζονται με την ποιότητα των φιλικών σχέσεων των εφήβων ενώ η γονικότητα φαίνεται πως είναι ένας συνδυασμός τόσο της προσκόλλησης με τους γονείς όσο και των πρακτικών ανατροφής οπότε θα είχε ενδιαφέρον η μελέτη των φιλικών σχέσεων τόσο με βάση τις πρακτικές ανατροφής όσο και με βάση τη προσκόλληση στους γονείς. Θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σε μελλοντική έρευνα το Parental Bonding Instrument (PBI) των Parker, Tupling και Brown (1979) ως εργαλείο για την προσκόλληση.

Επίσης, θα είχε ενδιαφέρον να εξεταστεί και η σχέση που το παιδί μπορεί να αναπτύξει με ένα εκπαιδευτικό πως συσχετίζεται με τη διαμόρφωση των φιλικών του σχέσεων. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αποτελέσουν την ασφαλή βάση για τον μαθητή δημιουργώντας διορθωτικές εμπειρίες (Verschueren, 2019). Άλλωστε, η βιβλιογραφία έχει δείξει ότι όπως και οι γονείς έτσι και οι εκπαιδευτικοί μπορούν να επηρεάσουν τις φιλικές σχέσεις των παιδιών με τους συνομηλίκους με διάφορους τρόπους. Οι εκπαιδευτικοί μέσω μίμησης προτύπου μαθαίνουν στους μαθητές να αποκτούν κοινωνικές δεξιότητες και έχουν τη δύναμη να ενισχύσουν (π.χ. με έπαινο)

ή να αποδυναμώσουν (π.χ. με τιμωρία) μια επιθυμητή ή ανεπιθύμητη αντίστοιχα κοινωνική αλληλεπίδραση. Επίσης, μπορούν να επιβλέπουν τις αλληλεπιδράσεις των παιδιών με τους συνομηλίκους και να παρεμβαίνουν ώστε να βοηθούν τους μαθητές να αλληλεπιδράσουν σωστά. Όταν οι εκπαιδευτικοί εκδηλώνουν χαμηλά επίπεδα συναισθηματικής στήριξης σε επίπεδο τάξης είναι πιο πιθανό να έχουν μαθητές που εμφανίζουν διαταρακτική συμπεριφορά και κατά συνέπεια που απορρίπτονται από τους συνομηλίκους. Αντίθετα, όταν παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα συναισθηματικής εγγύτητας οι μαθητές βιώνουν υψηλότερα επίπεδα αποδοχής στις φιλικές τους σχέσεις (Asher & Weeks, 2018).

Ένας σημαντικός περιορισμός της έρευνας είναι ότι δεν εξέτασε άλλους σημαντικούς παράγοντες που φαίνεται να παίζουν ρυθμιστικό/διαμεσολαβητικό ρόλο στη σχέση μεταξύ του στυλ γονικότητας και της ποιότητας της φιλίας με βάση την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας όπως οι ενδοοικογενειακές συγκρούσεις που φαίνεται ότι παρεμβαίνουν στην προαναφερθείσα σχέση (Saraswati & Suleeman, 2018). Ειδικότερα, η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας έδειξε ότι τα ευρήματα αναφορικά με τη σχέση κοινωνικής επάρκειας των εφήβων και του δημοκρατικού στυλ γονέα επαναλαμβάνονται σε δυτικές κατά βάση κοινωνίες ενώ σε άλλες άλλα στυλ γονικότητας συνδέονται με κοινωνικά επαρκείς τρόπους αλληλεπίδρασης (Bornstein & Bornstein, 2007. Fan & Chang, 2014. Kazemi et al., 2010. Weis, 2002). Σε μεταγενέστερη έρευνα, λοιπόν η προσθήκη τέτοιων ρυθμιστικών μεταβλητών όπως η καταγωγή και οι γονικές συγκρούσεις θα δώσει μια πιο σαφή και εμπειριστατωμένη εικόνα του πώς συσχετίζεται η γονικότητα και η ποιότητα φιλίας των εφήβων.

Πιθανές εφαρμογές στον χώρο της σχολικής ψυχολογίας

Η παρούσα έρευνα φαίνεται να καλύπτει ένα βιβλιογραφικό κενό στην Ελλάδα αναφορικά με το πώς οι πρακτικές ανατροφής των γονέων συσχετίζονται με τις φιλικές σχέσεις. Οι έρευνες που έχουν γίνει μέχρι τώρα αναφορικά με την γονικότητα εστιάζουν στον δεσμό με τους γονείς (Δασκάλου, 2006. Leondari & Kioseoglou, 2002 όπ. αναφ. στο Βορριά, 2012). Επίσης, η έρευνα αυτή δίνει χρήσιμες πληροφορίες για έναν σχολικό ψυχολόγο. Η γονικότητα της μητέρας φαίνεται ότι μπορεί να προβλέψει την ποιότητα της φιλίας των εφήβων όμως όχι η γονικότητα του πατέρα. Έτσι, ο σχολικός ψυχολόγος αξιοποιώντας αυτή την πληροφορία θα πρέπει να ενθαρρύνει και να ενισχύσει τους πατέρες στον γονικό τους ρόλο στο πλαίσιο της συμβουλευτικής. Άλλωστε, όπως υποστηρίζουν και οι Psychogiou et al. (2018) η προσκόλληση προς τον πατέρα είναι εξίσου καθοριστικής σημασίας με τη προσκόλληση στη μητέρα και πρέπει να μελετώνται από κοινού.

Το εύρημα της παρούσας έρευνας ότι τα κορίτσια εκδηλώνουν υψηλότερες βαθμολογίες σε όλα τα ποιοτικά χαρακτηριστικά τα φιλίας είναι πιθανά ενδεικτικό των στερεοτυπικών αντιλήψεων της ελληνικής κοινωνίας σχετικά με τον «σκληρό» χαρακτήρα που πρέπει να έχουν τα αγόρια. Κατά συνέπεια, ο σχολικός ψυχολόγος οφείλει να εφαρμόζει προγράμματα κοινωνικοσυναισθηματικής αγωγής πρωτογενούς πρόληψης σε επίπεδο τάξης με στόχο την αύξηση συναισθηματικής έκφρασης εξίσου στα δύο φύλα (Χατζηχρήστου, 2011).

Βιβλιογραφία

- About, F. E., Mendelson, M. J., & Purdy, K. T. (2003). Cross-race peer relations and friendship quality. *International Journal of Behavioral Development*, 27(2), 165-173. doi: 10.1080/01650250244000164
- About, F. E., & Sankar, J. (2007). Friendship and identity in a language-integrated school. *International Journal of Behavioral Development*, 31(5), 445-453.
- Amati, V., Meggiolaro, S., Rivellini, G., & Zaccarin, S. (2018). Social relations and life satisfaction: the role of friends. *Genus*, 74(1), 1-18. doi: 10.1186/s41118-018-0032-z
- Ajilchi, B., Kargar, F. R., & Ghoreishi, M. K. (2013). Relationship between the parenting styles of overstressed mothers with their children's self esteem. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 82, 496-501.
- Arrindell, W. A., Gerslma, C., Vanderreycken, W., Hageman, W. J. J. M., & Daeseleire, T. (1998). Convergent validity of the dimensions underlying the parental bonding instrument and the EMBU. *Personality and Individual Differences*, 24(3), 341-350.
- Asher, S. R., & Weeks, M. S. (2018). Friendships in childhood. In A. L. Vangelisti & D. Perlman (Eds.), *The Cambridge handbook of personal relationships*

(pp.119-134). Cambridge University Press.

Bae, S. M. (2015). The relationships between perceived parenting style, learning motivation, friendship satisfaction, and the addictive use of smartphones with elementary school students of South Korea: using multivariate growth modeling. *School Psychology International*, 36(5), 1-19.

doi: 10.1177/0143034315604017

Βαϊράμη, Μ. (2005). *Φιλικές σχέσεις παιδιών σχολικής ηλικίας: Οικογενειακοί παράγοντες που την επηρεάζουν* (δημοσιευμένη διδακτορική διατριβή).

Τμήμα Ψυχολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Baumrind, D. & Black, A. E. (1967). Socialization practices associated with dimensions of competence in preschool boys and girls. *Child Development*, 38(2), 291-327.

Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescence Competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.

Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monograph*, 4(1), 1-103.

Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool

behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75, 43-88.

Becona, E., Martinez, U., Calafat, A., Juan, M., Fernandez-Hermida, J. R., &

Secades-Villa, R., (2011). Parental style and drug use: A review. *Drugs:*

Education, Prevention and Policy, 19(1), 1-10.

doi: 10.3109/09687637.2011.631060

Berenbaum, S. A., Beltz, A. M., & Corley, R. (2015). The Importance of Puberty for

adolescent development. *Advances in Child Development and Behavior*, 2,

53–92.

Blieszner, R., Ogletree, A. M., & Adams, R. G. (2019). Friendships in later life: A

research agenda. *Innovation in Aging*, 3(1), 1-18.

doi: 10.1093/geroni/igz005

Βορριά, Π. (2012). *Αντιλήψεις των εφήβων για το δεσμό με τη μητέρα, τον δεσμό με*

πατέρα και τους φίλους τους. Διερεύνηση των σχέσεων

μεταξύ τους και με την ψυχοκοινωνική προσαρμογή και αυτοεκτίμηση

(Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Εργασία). Τμήμα Ψυχολογίας,

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Bornstein, L. & Bornstein, M. H. (2007). Parenting style and child social

development. *Encyclopedia on Early Childhood Development*, 3, 1-4.

Bronstein, P., Ginsberg, G. S., & Herrera, I. S. (2005). Parental predictors of

motivational orientation in early adolescence: A longitudinal study.

Journal of Youth and Adolescence, 34, 559-576.

- Brooks, J. B. (2013). *The process of parenting*. New York: Mc Graw Hill.
- Brown, B. B., & Larson, J. (2009). Peer relationships in adolescence. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescence psychology* (pp. 363-394). C.A. John Wiley. doi: 10.1002/9780470479193.adlpsy002004
- Buote, V. M., Pratt, M. W., Adams, G., Binrie-Lefcovich, S. B., Polivy, J., & Gallander-Winder, M. (2007). The importance of friends: Friendship and Adjustment among 1st year university students. *Journal of Adolescence Research*, 22(5), 665-689.
- Buote, V. M., Wood, E., & Pratt, M. (2009). Exploring similarities and differences between online and offline friendships: The role of attachment style. *Computers in Human Behavior*, 25, 560-567.
doi: 10.1016/j.chb.2008.12.022
- Castro, J., Toro, J., Van der Ende, J., & Arrindell, W. A. (1993). Exploring the Feasibility of assessing perceived parental rearing styles in Spanish Children with the EMBU. *International Journal of Social Psychiatry*, 39, 47-57.
- Charalambous, K., Demetriou, C., Tricha, L., Ioannou, M., Georgiou, S., Nikoforou, M., & Stavrinides, P. (2018). The effect of parental style on bullying and Cyber bullying behaviors and the mediating role of peer attachment Relationship: A longitudinal study. *Journal of Adolescence*, 64, 109-123.

doi: 10.1016/j.adolescence.2018.02.003

Charalambous, K., Kokkinos, C. M., Apota, E., Iliadou, A., Iosifidou, M.

Mousidou, S., et al. (2016). Pre-adolescents' representations of

Multiple attachment relationships: the role of perceived teacher

Interpersonal behavior. *Learning Environment Research*, 19, 63-86.

doi: 10.1007/s10984-015-9196-z

Γιδάρη, Σ. (2019). *Η σχέση της προσκόλλησης προς τους γονείς με την*

ψυχοκοινωνική προσαρμογή και την κοινωνική αποδοχή κατά την ύστερη

παιδική ηλικία και την προεφηβική περίοδο. Παιδαγωγικό Τμήμα

Προσχολικής εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Chang, C.-Y. (2015). The effects of friendships and antipathy networks on

adolescent attitude similarity. *International Journal of Adolescence*

and Youth, 20(4), 407-428.

Chulani, V. L., & Gordon, L. P. (2014). *Adolescent Growth and Development.*

Primary Care: Clinics in Office Practice, 41(3), 465–487.

Coleman, J. C. (2013). *Ψυχολογία της εφηβικής ηλικίας*. Αθήνα: Εκδόσεις

Gutenberg.

Conrade, G., & Ho, R. (2001). Differential parenting styles for fathers and

mothers. *Australian Journal of Psychology*, 53(1), 29-35.

Corsaro, W. A. (2005). *The sociology of childhood* (2nd ed.). London. Sage.

Cotterell, J. (2007). *Social networks in youth and adolescence* (2nd ed.).

Routledge: London.

Cripps, K., & Zyromski, B. (2009). Adolescents psychological well being and perceived parental involvement: Implications for parental involvement in middle schools. *Research in Middle Level Education Online*, 33(4), 1-13.

Darling, N. (1999). *Parenting styles and its correlates*. (Report No.

1-800-LET-ERIC). ERIC: Clearing house on Elementary and Early childhood Education Champaign II.(ERIC document Reproduction Service No. ED 427 896).

Δασκάλου, Β. (2006). *Προσκόλληση εφήβων και νεαρών ενηλίκων: επιπτώσεις*

στην αυτό-αντίληψη και στις στενές διαπροσωπικές σχέσεις. Τμήμα

Ψυχολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Davis, A. N., Carlo, G., & Knight, G. P. (2015). Perceived maternal parenting styles, cultural values and prosocial tendencies among Mexican American youth. *The Journal of Genetic Psychology*, 176 (4), 235-252.

doi: 10.1080/00221325.2015.1044494

Demir, M., Haynes, A., & Potts, S. K. (2016). My friends are my estate: friendship experiences mediate the relationship between perceived responses to

capitalization attempts and happiness. *Journal of Happiness Studies*, 18(4), 1161-1190. doi: 10.1007/s10902-016-9762-9

Demir, M., & Ozdemir, M. (2010). Friendship, need satisfaction and happiness. *Journal of Happiness Studies*, 11(2), 243-259.

Demir, M., & Weitekamp, A. L. (2007). I am so happy cause today I found my friend: friendship and personality predictors of happiness. *Journal of Happiness Studies*, 8(2), 181-121.
doi: 10.1007/s10902-006-9012-7

De Vries, S. L. A., Hoeve, M., Stams, G. J. J. M., & Asscher, J. J. (2016). Adolescent-parent attachment and externalizing behavior: The mediating role of individual and social factors. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 44(2), 283-294

Doyle, A. B., Lawford, H., & Markiewicz, D. (2009). Attachment style with mother, father, best friend, and romantic partner during adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 19(4), 690-714.

Duke, W., & Runyan, J. (2011). *Collegiate assimilation and current quality of high school friendships*. Paper presented at the College of communication and Information Symposium. Tennessee, USA, 25 February.

Dunham, S. M., & Dermer, S. B. (2011). Poisonous parenting. In S. M. Dunham, S. B. Dermer, & J. Carlson (Eds.), *Poisonous parenting: Toxic relationships*

between parents and their adult children (pp.1-24). New York: Taylor and Francis Group.

Edward, J. (2011). *The sibling relationship: A force for growth and conflict*.

Maryland: Jason Aronson.

Ekim, A., & Ocakci, A. F. (2015). A comparison of parenting dimensions between deaf and hearing children. *Clinical Nursing Research*, 25(3), 342-354.

doi: 10.1177/1054773815619133

Erwin, P. (2013). *Friendship in Childhood and Adolescence*. UK:Taylor & Francis.

Fagan, J., Day, R., Lamb, M. E., & Cabrera, N. J. (2014). Should researchers conceptualize differently the dimensions of parenting for fathers and mothers?

Journal of Family Theory & Review, 6, 390-405. doi: 10.1111/jftr.12044

Φαίδωνος, Φ. (2012). *Σχολικός εκφοβισμός και θυματοποίηση: ο ρόλος της γονικής συμπεριφοράς και των παιδικών προβλημάτων εσωτερίκευσης σε ένα διαχρονικό μοντέλο*. Δημοσιευμένη Διδακτορική Διατριβή. Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Fan, J., & Zhang, L.-F. (2014). The role of perceived parenting styles in thinking styles. *Learning and Individual Differences*, 32, 204-212.

Fehr, B., & Harasymchuk, C. (2019). Friendships: close relationships throughout the life course. In D. Schoebi's and B. Campos's (Eds.). *New directions in the psychology of close relationships* (pp. 62-79). New York, NY: Routledge.

Fehr, B. (2012). Ο κύκλος ζωής τη φιλίας. Στο C. Hendrick & S.S. Hendrick , *Στενές*

σχέσεις: θεμελιώδη ζητήματα της ψυχολογίας των διαπροσωπικών σχέσεων

(σσ. 120-133). Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Feldman, R. S. (2011). *Εξελικτική Ψυχολογία: Δια βίου ανάπτυξη*. Αθήνα: Εκδόσεις

Gutenberg.

Felmlee, D., Sweet, E., & Sinclair, H.C. (2012). Gender rules: same and cross-

gender friendship norms. *Sex Roles*, 66, 518-529.

Filius, A., Schwartz, B., Mylonas, K., Sam, D. L., & Boski, P. (2018). Parenting

and late adolescents' well- being in Greece, Norway, Poland and

Switzerland: Associations with individuation from parents. *Journal of*

Child and Family Studies. doi: 10.1007/s10826-018-1283-1

Flashman, J. (2012). Academic achievement and its impact on friend Dynamics.

Sociology on education, 85(1), 61-80. doi: 10.1177/0038040711417014

Fletcher, K., Nutton, J., & Brend, D. (2015). Attachment, a matter of substance: The

potential of attachment theory in the treatment of addictions. *Clinical Social*

Work Journal, 43(1), 109–117.

Floros, G., & Siomos, K. (2013). The relationship between optimal parenting,

internet addiction and motives for social networking in adolescence.

Psychiatry Research, 209, 529-534. doi: 10.1016/j.psychres.2013.01.010

- Flynn, M. A., Mutlu, B., Duff, M., & Turkstra, L. S. (2018). Friendship quality, friendship quantity, and social participation in adults with traumatic brain injury. *Seminars in Speech and Language*, 39(5), 416-426. doi: 10.1055/s-0038-1670672
- Furman, W., & Rose, A. J. (2015). Friendships, romantic relationships, and peer relationships. In R. M. Lerner, M. E. Lamb & C. G. Coll (Eds.), *Handbook of Child Psychology and Developmental Science, seventh edition*, (pp. 1-43). New York: Wiley.
- Garcia, F., & Gracia, E. (2009). Is always authoritative the optimum parenting Style? Evidence from Spanish families. *Adolescence*, 44 (173), 101-131.
- Garg, R., Levin, E., Urajnik, D., & Kauppi, C. (2005). Parenting style and academic achievement for east Indian and Canadian adolescents. *Journal of Comparative Family Studies*, 36(4), 653-661.
- Georgiou, S. N. (2008). Bullying and victimization at school: the role of mothers. *British Journal of Educational Psychology*, 78, 109-125.
doi: 1348/000709907X204363
- Gillath, O., Karantzas, G. C., & Selcuk, E. (2017). A net of friends: investigating friends by integrating attachment theory and social network analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 43(11), 1546-1565.

- Gordon-Simons, L., & Conger, R. (2007). Linking mother-father differences in parenting to a typology of family parenting styles and adolescent outcomes. *Journal of Family Issues*, 28(2), 212-241.
- Gottman, J. (2011). *Η συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.
- Gouveia, M. J., Carona, C., Canavarro, M. C., & Moreira, H. (2016). Self-compassion and dispositional mindfulness are associated with parenting styles and parenting stress: the mediating role of mindful parenting. *Mindfulness*, 7(3), 700-712. doi:0.1007/s12671-016-0507-y
- Gutkin, T. (2009). Ecological school psychology: A personal opinion and a plea for change. In T.B. Gutkin & C. R. Reynolds (Eds.), *The handbook of school psychology* (4th edition, pp. 855-885), New York, NY:Wiley.
- Hall, J. A. (2010). Sex differences in friendship expectations: A meta-analysis. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28(6), 723-747.
doi: 10.1177/0265407510386192
- Halpern-Meehin, S., & Tach, L. (2008). Heterogeneity in two-parent families and adolescent well being. *Journal of Marriage and Family*, 70, 435-451.
- Hays, R. B. (1988). Friendships. In S. Duck, D. F. Hay, S. E., Hobfoll, W. Ickes, & B. M. Montgomery (Eds.), *Handbook of personal relationships. Theory,*

Research and Interventions (pp. 391-408). U.K.: John Wiley & Sons.

Hedges, H., & Cooper, M. (2016). Collaborative meaning-making using video footage: teachers and researchers analyse children's working theories about friendship. *European Early Childhood Education Research Journal*, 25(3), 398-411. doi: 10.1080/1350293X.2016.1252153

Hedges, H. (2014). Young children's «working theories». Building and connecting understandings. *Journal of Early Childhood Research*, 12(1), 35-49.
doi: 10.1177/1476718X13515417

Horenczyk, G., & Tatar, M. (1998). Friendship expectations among immigrant adolescents and their host peers. *Journal of Adolescence*, 21(1), 69-82.

Hoskins, D. H. (2014) Consequences of parenting on adolescent outcomes. *Societies*, 4, 506-531.

Hurka, T. (2013) The goods of friendship. In: Caluori D. (eds) *Thinking about Friendship*. London: Palgrave Macmillan.

Huver, R. M. E., Otten, R., de Vries, H., & Engels, R. C. M. E. (2010). Personality and parenting style in parents of adolescents. *Journal of Adolescence*, 33(3), 395-402. doi: 10.1016/j.adolescence.2009.07.012

Jackson, S., & Goosens, L. (2008). *Handbook of adolescent development*. New York: Psychology Press.

Jones, J. D., Cassidy, J., & Shaver, P. R. (2014). Parents self-reported attachment styles: A review of links with parenting behaviors, emotions, and cognitions.

Personality and Social Psychology Review, 1-33.

doi: 10.1177/1088868314541858

Kafetsios, K., & Sideridis, G. D. (2006). Attachment, Social support and well being in young and older adults. *Journal of Health Psychology*, 11(6), 863-875.

Kafetsios, K. (2002). Emotional intelligence abilities, attachment and satisfaction in long-term marital relationships. Paper presented at the 12th conference of the international society for research and emotions, Cuenca, Spain, July.

Kajiwara, Y., Kubo, Y., & Kimura, H. (2018). Estimation of evocation of friendships based on similarity of pulse rate variability of users for event-based social networks. *Sensors and Materials*, 30(7), 1407-1426.

Kawabata, Y., Alink, L. R. A., Tseng, W. L., Ijzendoorn, M., & Crick, N. R. (2011). Maternal and paternal parenting styles associated with relational aggression in children and adolescents: A conceptual analysis and meta-analytic review. *Developmental Review*, 31, 240-278. doi: 10.1016/j.dr.2011.08.001

Kazemi, A., Eftekhari Ardabili, H., & Solokian, S. (2010). The association between social competence in adolescents and mothers' parenting style:

- A cross sectional study on Iranian girls. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 27(6), 395-403. doi: 10.1007/s10560-010-0213-x
- Knoester, C., Haynie, D. L., & Stephens, C. M. (2006). Parenting Practices and adolescents' friendship networks. *Journal of Marriage and Family*, 68(5), 1247-1260.
- Kim, S., Goh, J., & Jun, S. (2018). *The use of voice input to induce human communication with banking chatbots*. Companion of the the 2018 ACM/IEEE International Conference on Human-Robit Interaction. Chicago, USA, 5-8 March. doi: 10.1145/3173386.3176970
- Kiuru, N., Salmela-Aro, K., Nurmi, J.-E., Zettergren, P., Andersson, H., & Bergman, L. (2012). Best friends in adolescence show similar educational careers in early adulthood. *Journal of Applied Psychology*, 33(2), 102-111.
- Kuppens, S., & Ceulemans, E. (2019). Parenting styles: A closer look at a well known concept. *Journal of Child Family Studies*, 28(1), 168-181.
- Laible, D. J., & Carlo, G. (2004). The differential relations of maternal and paternal support and control to adolescent social competence, self-worth, and sympathy. *Journal of Adolescence Research*, 19(6), 759-782. doi: 10.1177/0743558403260094
- Leach, N. (2018). Peer Bonds in urban school communities: An exploratory

study. *Qualitative Research in Education*, 7(1), 64-86.

doi: 10.17583/qre.2018.3062

Li, D., Li, X., Wang, Y., & Bao, Z. (2015). Parenting and Chinese adolescent suicidal ideation and suicide attempts: The mediating role of hopelessness.

Journal of Child and Family Studies, 25(5), 1397-1407.

doi: 10.1007/s10826-015-0334-0

Lianos, P. G. (2015). Parenting and social competence in school: The role of preadolescents' personality traits. *Journal of Adolescence*, 41, 109-120.

Λιανός, Π. Γ. (2012). *Γονικές Πρακτικές και Ψυχοκοινωνική Προσαρμογή*

Παιδιών στο σχολείο: διερεύνηση ατομικών, γονικών και

οικογενειακών παραγόντων (Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή).

Τμήμα ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Lodder, G., M., A., Scholte, R., H., J, Cillessen, A. H. N., & Gilleta, M. (2016).

Bully victimization: selection and influence within adolescent friendships networks and cliques. *Journal of Youth and Adolescence*, 45, 132-144.

doi: 10.1007/s10964-015-0343-8

Lomanowska, A. M., Boivin, M., Hertzman, C., & Fleming, A. S. (2017). Parenting

begets parenting: A neurobiological perspective on early adversity and the

transmission of parenting styles across generations. *Neuroscience*, 7(342), 120

-139. doi: 10.1016/j.neuroscience.2015.09.029

Loren, A., Lyons, M., & Brewer, G. (2014). The relationship between parental bonding, macchiavellianism and adult friendship quality. *Individual Differences Research*, 12(4), 191-197.

Maccoby, E. E., & Martin, J.A. (1983). Socialization in the context of the family: parent-child interaction. In P. H. Mussen (Ed.), *Handbook of child Psychology*, (pp.1-101). New York: Wiley.

Malmandier-Muehlschlegel, A., Rosewall, J. K., Smith, J. C., Pippa, H., & Lask, B. (2016). Quality of friendship and motivation to change in adolescents with anorexia nervosa. *Eating Disorders*, 22, 170-174.

Markiewicz, D., Doyle, A. B., & Brendgen, M. (2001). The quality of adolescents' friendships: associations with mothers' interpersonal relationships, attachments to parents and friends and prosocial behaviors. *Journal of Adolescence*, 24, 429-445.

Masud, H., Thurasamy, R., & Ahmad, M. S.(2014). Parenting styles and academic achievement of young adolescents: A systematic literature review. *Quality & Quantity*, 49(6), 2411-2433.

doi: 10.1007/s11135-014-0120-x

Matejevic, M., Jovanovic, D., & Ilic, M. (2015). Patterns of family functioning and

parenting style of adolescents with depressive symptoms. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 185, 234-239.

Matthews, N. L., Rotheram-Fuller, E., Orr, B. C., Warriner, K., DeCarlo, M.,

Kogan, J., & Smith, C.J. (2019). An examination of the social relationships of high school students with autism in general education setting using peer nomination methods. *School Mental Health*, 10, 2-28.

doi: 10.1007/s12310-019-09330-4

Mendelson, M., & Aboud, F. (2014). McGill Friendship Questionnaire-Friendship

Functions. Measurement Instrument Database for the Social Science.

Retrieved from www.midss.org

Mendelson, M., & Aboud, F. E. (1999). Measuring friendship quality in late

adolescents and young adults: McGill Friendship Questionnaires.

Canadian Journal of Behavioral Science, 31, 130-132.

Mendelson, M., & Kay, A. (2003). Positive feeling in friendships: Does Imbalance in

the relationship matter?. *Journal of Social and Personal Relationships*, 20(1),

101-116. doi: 10.1177/02654075030201005

Mensah, M. K., & Kuranchie, A. (2013). Influence of parenting styles on the social

development of children. *Academic Journal of Interdisciplinary studies*, 2 (3),

123-131. doi: 10.5901/ajis.2013.v2n3p123

- Miell, D., & Dallos, R. (2011). *Διαπροσωπικές σχέσεις: Μια συνεχής κοινωνική Αλληλεπίδραση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.
- Miller, S. R., & Perman, D. (2008). *Intimate relationships (5th edition)*. New York: McGraw -Hill Higher Education.
- Mrug, S., Molina, B. S. G., Hoza, B., Gerdes, A. C., Hinshaw, S. P., Hechtman, L., et al. (2012). Peer rejection and friendships in children with Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder: Contributions to long-term outcomes. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 40(6). doi: 10.1007/s10802-012-9610-2
- Mucherah, W., Finch, H., White, T., & Thomas, K. (2018). The relationship of school climate, teacher defending and friends on students' perceptions of bullying in high school. *Journal of Adolescence*, 62, 128–139.
doi: 10.1016/j.adolescence.2017.11.012
- Muris, P., Meesters, C., & Van Brakel, A. (2003). Assessment of anxious rearing behaviors with a modified version of “Egna Minnen Beträffande Uppfostran” Questionnaire for children. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 25(4), 229-237.
- Muris, P., Steerneman, P., Merckelbach, H., & Meesters, C. (1996). The role of parental fearfulness and modeling in children's fear. *Behavior Research and Therapy*, 34, 265-268.

- Narr, R. K., Allen, J. S., Tan, J. S., & Loeb, E. L. (2017). Close friendship strength and broader peer group desirability as differential predictors of adult mental health. *Child Development*, 90(1), 298-313. doi: 10.1111/cdev.12905
- Navabi, R. T. (2012). *Bandura's social learning theory & social cognitive learning theory*. Ανακτήθηκε Οκτώβριος 15, 2019, από <https://www.researchgate.net/publication/267750204>.
- Noack, P., & Buhl, H. M. (2005). Relations with parents and friends during adolescence and early adulthood. *Marriage and Family review*, 36, (3-4), 31-51. doi: 10.1300/J002v36n03_03
- Noack, P., Krettek, C., & Walper, S. (2001). Peer relation of adolescents from nuclear and separated families. *Journal of Adolescence*, 24, 533-548.
- Olivary, M. G., Hertfelt- Wahn, E., Maridaki-Kassotaki, K., Antopoulou, K., & Connfalonieri, E. (2015). Adolescent perceptions of parenting styles in Sweden, Italy and Greece: an exploratory study. *Europe's Journal of Psychology*, 11(2), 244-258. doi: 10.5964/ejop.v11i2.887
- Oswald, D. L., & Clark, E. M. (2003). Best friends forever?: High school best friendships and the transition to college. *Personal Relationships*, 10(2), 187-196.

- Ozturk, Y., Riccadonna, S., & Venuti, P. (2014). Parenting dimensions in mothers and fathers of children with autism spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 8 (10), 1295-1306. doi: 10.1016/j.rasd.2014.07.001
- Pallini, S., Baiocco, R., Schneider, B. H., Madigan, S., & Atkinson, L. (2014). Early child-parent attachment and peer relations: A meta-analysis of recent research. *Journal of Family Psychology*, 28(1), 118-123.
- Παππά, Β. (2017). *Επάγγελμα γονέας: Τύποι γονέων και συμπεριφορά παιδιών*. Αθήνα: Εκδόσεις Οκτώ.
- Pascuzzo, K., Cyr, C., & Moss, E. (2013). Longitudinal association between adolescent attachment, adult romantic attachment, and emotion regulation strategies. *Attachment & Human Development*, 15, 83–103.
- Parker, G., Tupling, H., & Brown, L. B. (1979). A parental bonding instrument. *British Journal of Medical Psychology*, 52, 1-10.
- Perris, C., Jacobsson, L., Lindstrom, H., von Knorring, L., & Perris, H. (1980). Development of a new inventory for assessing memories of parental rearing behavior. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 61, 265-274.
- Pinquart, M. (2017). Associations of Parenting Dimensions and Styles with Externalizing problems of children and adolescents: An updated meta-analysis. *Developmental Psychology*, 53(5), 873-932.

- Pinquart, M. (2016). Associations of Parenting Dimensions and Styles with Internalizing symptoms in Children and Adolescents: A meta-Analysis. *Marriage and Family Review*, 53(7), 613-640.
doi: 10.1080/01494929.2016.1247761
- Pinquart, M. (2015). Associations of parenting styles and dimensions with academic achievement in children and adolescents: A Meta analysis. *Educational Psychology Review*, 28(3), 475-493.
doi: 10.1007/s10648-015-9338-y
- Pnevmatikos, D., & Bardos, A., N. (2014). Greek adolescents' intimate relation before their transition to adulthood. *Journal of Adolescence*, 37, 1475-1488.
- Poulin, F., & Pedersen, S. (2007). Developmental changes in gender composition of friendship networks in adolescent girls and boys. *Developmental Psychology*, 43(6), 1484-1496. doi: 10.1037/0012-1649.43.6.1484
- Psychogiou, L., Nath, S., Kallitsoglou, A., Parry, E., Dimatis, K., Yilmaz, M., Parry, E., Russell, A. E., Kuyken, W., & Moberly, N. J. (2018). Children's emotion understanding in relation to attachment to mother and father. *British Journal of Developmental Psychology*. doi: :10.1111/bjdp.12239
- Raboteg-Saric, Z., & Sakic, M. (2013). Relations of friendship quality to self-esteem, life satisfaction and happiness in adolescents. *Applied Research in Quality*

of Life, 9(3), 749-765. doi: 10.1007/s11482-013-9268-0

Rambaran, J. A., Hopmeyer, A., Schwartz, D., Steglich, C., Badaly, D., & Veenstra,

R., (2016). Academic functioning and peer influences: A short-term

longitudinal study of network-behavior dynamics in middle adolescence.

Child Development, 88(2), 523-543. doi: 10.1111/cdev.12611

Rose, A. J., & Rudolph, K. D. (2006). A review of sex differences in peer

relationships processes. Potential trade-offs for the emotional and behavioral

development of girls and boys. *Psychological Bulletin*, 132, 98-131.

Rubin, K. H., Bukowski, W. M., & Bowker, J. C. (2015). Children in peer

groups. *Handbook of Child Psychology and Developmental Science*, 3,

1-48. doi: 10.1002/9781118963418.childpsy405

Rumens, N. (2016). Researching workplace friendships. *Journal of Social and*

Personal Relationships, 34(8), 1149-1167. doi: 10.1177/0265407516670276

Ryan, M. A. (2001). The peer group as a context for the development

of young adolescent motivation and achievement. *Child development*,

72, 1135-1150.

Sakyi, K. S., Surkan, P. J., Fombonne, E., Chollet, A., & Melchior, M. (2014).

Childhood friendships and psychological difficulties in young adulthood:

an 18-year follow-up study. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 24(7),

915-826. doi: 10.1007/s00787-014-0626-8

Sanchez- Queija, I., & Oliva, A. (2015). A longitudinal view of peer-friendship relations and their association with parental attachment bonds. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 2, 259-272.

Saraswati, K., & Suleeman, J. (2018). Resilience and friendship quality among late adolescents from intact, divorced, and remarried Families. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 139, 323-229.

Scharf, M., Kerns, K. A., Rousseau, S., & Kivenson-Baron, I. (2016). Mother-Child attachment and social anxiety: Association with friendship skills and peer competence of Arab children. *School Psychology International*, 1-18.
doi: 10.1177/0143034316631179

Scheepers, D., & Ellemers, N. (2019). Social Identity Theory. *Social Psychology in action*, 13, 129-143. doi: 10.1007/978-3-030-13788-5_9

Sgarbossa, D., & Ford-Gilboe, M. (2004). Mother's friendship quality, parental support, quality of life, and family health work in families led by adolescent mothers with preschool children. *Journal of Family Nursing*, 10(2), 232-261. doi: 10.1177/1074840704263989

Shaffer, D. R. (2009). *Social and personality development (6th edition)*. U.S.A:

Cengage Learning.

Sharpe, H., Schober, I., Treasure, J., & Schmidt, U. (2014). The role of high-quality friendships in female adolescents' eating pathology and body dissatisfaction.

Eating and Weight Disorders, 19, 159-168.

Shin, H., & Ryan, A. M. (2014). Early adolescent friendships and academic adjustment: Examining selection and influence processes with longitudinal social network analysis. *Developmental Psychology*, 50(11), 2462-2472.

doi: 10.1037/a0037922

Smetana, J. G. (2017). Current research on parenting styles, dimensions, and beliefs.

Current Opinion in Psychology, 15, 19-25. doi: 10.1016/j.copsyc.2017.02.012

Smits, I., Soenens, B., Luyckx, K., Duriez, B., Berzonsky, M., & Goossens, L. (2008).

Perceived parenting dimension and identity styles: Exploring the socialization of adolescents' processing of identity relevant information. *Journal of*

Adolescence, 31(2), 151-164. doi: 10.1016/j.adolescence.2007.08.007

Siegel, D. J., & Hartzell, M. (2014). *Parenting from the inside out: how a deeper self-understanding can help you raise children who thrive*. 10th anniversary edition

New York: Jeremy P. Tarcher/Penguin, a member of penguin group (USA).

Group.

- Simmons, R. G., & Blyth, D. A. (2017). *Moving into Adolescence: the impact of pubertal change and school context*. New York:Routledge.
- Spera, C. (2005). A review of the relationship among parenting practices, parenting styles, and adolescent school achievement. *Educational Psychology Review*, 17(2), 125-146. doi: 1040-726X/05/0600-0125/0
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Goossens, L., Duriez, B., & Niemiec, C. P. (2008). The Intervening role of relational aggression between psychological control and friendship quality. *Social Development*, 17(3), 661-681.
- Stallman, H. M., & Ohan, J. L. (2016). Parenting style, parental adjustment, and co-parental conflict: Differential predictors of child psychosocial adjustment following divorce. *Behaviour Change*, 33(2), 112-126.
doi: 10.1017/bec.2016.7
- Σφέτσα, Μ. (2014). *Η περίπτωση της ετερόφυλης φιλίας: βιώματα και αναπαραστάσεις ετερόφυλων φιλικών δυάδων για τις σχέσεις τους*. Τμήμα επικοινωνίας και μέσων μαζικής ενημέρωσης, Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Tam, V., & Lam, R. (2003). Parenting style of Chinese fathers in Hong Kong: Correlates with children's school performance. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 15(1).

- Thien, L. M., Razak, N. A., & Jamil, H. (2012). *Friendship Quality Scale: Conceptualization, Development and Validation*. MI Australian Association Research in Education (ERIC Document Reproduction Service No. ED 54 2465).
- Vernon, M. (2010). *The Meaning of Friendship*. London: Palgrave Macmillan.
- Verschuere, K. (2019). Attachment, self-esteem, and socio-emotional adjustment: there is more than just the mother. *Attachment & Human Development*, 21, 1-15.
- Vorria, P., Papaligoura, Z., Dunn, J., Ijzendoorn, M. H., Steele, H., Kontopoulou, A., et al. (2003). Early experiences and attachment relationships of Greek infants raised in residential group care. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(8), 1208-1220.
- Χατζηχρήστου, Χ. Γ. (2011). *Σχολική Ψυχολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθήτω.
- Wainer, A. L., Block, N., Donnellan, M. B., & Ingersoll, B. (2013). The broader autism phenotype and friendships in non-clinical dyads. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43(10), 2418-2425.
doi: 10.1007/s10803-013-1789-8
- Weis, R. (2002). Parenting dimensionality and typology in a disadvantaged African American sample: a cultural variance perspective. *The Journal of Black*

Psychology, 28, 142-173.

Wentzel, K. R. (2017). Peer relationship, motivation and academic performance at school. In A. J. Elliot, C. S. Dweck, & D. S. Yeager (Eds.), *Handbook of competence and motivation: Theory and application* (pp. 586-603). The Guilford Press.

Wentzel, K. R., Barry, C. M., & Caldwell, K. A. (2004). Friendships in middle school: influences on motivation and school adjustment. *Journal of Educational Psychology*, 96(2), 195-203.

Wilcox, W. B., & Kline, K., K. (2013). *Gender and parenthood: biological and social scientific perspectives*. New York: Columbia University Press.

Wolf, L.K., Bazargani, N., Kilford, E. J., Dumontheil, I., & Blakemore, S.-J. (2015). The audience effect in adolescence depends on who's looking over your shoulder. *Journal of Adolescence*, 43, 5-14.
doi: 10.1016/j.adolescence.2015.05.003

Wong, T. K., Konishi, C., & Cho, S. B. (2019). Paternal and maternal attachment: a multifaceted perspective on adolescents' friendship. *Journal of Child and Family Studies*. doi: 10.1007/s10826-019-01552-z

Παράρτημα

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ**Εθνικόν και Καποδιστριακόν****Πανεπιστήμιον Αθηνών****ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ****Τμήμα Ψυχολογίας**

Έντυπο ενημέρωσης και συγκατάθεσης των γονέων/κηδεμόνων για συμμετοχή των

μαθητών /-τριών σε έρευνα στο πλαίσιο έρευνας

Αθήνα, 20/3/2019

Αγαπητοί γονείς,

Το Εργαστήριο Σχολικής Ψυχολογίας, Τμήμα Ψυχολογίας του Εθνικού και

Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών διεξάγει έρευνα, μετά από σχετική έγκριση του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, με σκοπό τη μελέτη ατομικών και συστημικών παραγόντων που σχετίζονται με τη φιλία στην εφηβική ηλικία τόσο στο πλαίσιο του σχολείου όσο και μέσω διαδικτύου. Η έρευνα απευθύνεται σε μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου και θα πραγματοποιηθεί με τη χορήγηση ερωτηματολογίων. Η έρευνα θα βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση των αναγκών των εφήβων μαθητών και στην αποτελεσματικότερη ψυχοκοινωνική τους υποστήριξης.

Η συμμετοχή των μαθητών στην έρευνα θα είναι εθελοντική. Όλα τα ερωτηματολόγια που θα χρησιμοποιηθούν θα είναι ανώνυμα. Δεν θα ζητηθεί από κανένα μαθητή/τρια να συμπληρώσει τα προσωπικά του στοιχεία. Όλες οι πληροφορίες που θα συγκεντρωθούν από τους μαθητές, θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς.

Ευχαριστούμε για τη συνεργασία σας.

Εκ μέρους της ερευνητικής ομάδας

Χρυσή Χατζηχρήστου

Καθηγήτρια Σχολικής Ψυχολογίας

Διευθύντρια του Εργαστηρίου Σχολικής Ψυχολογίας

(Σε περίπτωση που δεν επιθυμείτε να συμμετάσχει το παιδί σας στην έρευνα
παρακαλούμε

συμπληρώστε το παρακάτω κείμενο).

Δεν επιθυμώ να συμμετέχει στην έρευνα σχετικά με τη φιλία στην εφηβική ηλικία ο
γιός

μου/η κόρη μου _____

(Όνομα και υπογραφή γονέα/κηδεμόνα)